

STRATEGIJA RAZVOJA OPŠTINE DRVAR ZA PERIOD 2021 – 2027. GODINE

Decembar 2020.

SADRŽAJ

I UVOD	3
1.1 Svrha i značaj strateškog dokumenta	3
1.2. Regulatorni okvir.....	4
1.3. Proces izrade i konsultacija.....	4
1.4. Usklađenost sa ostalim strateškim dokumentima	5
II STRATEŠKA PLATFORMA	7
SITUACIONA ANALIZA I PROJEKCIJE	7
1. Geografski položaj i prirodne karakteristike	7
2. Demografske karakteristike i kretanja	10
3. Pregled stanja u lokalnoj ekonomiji	14
4. Pregled stanja i kretanje na tržištu rada	25
5. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja	27
6. Pregled stanja u oblasti javne infrastrukture i usluga	40
7. Zaštita okoline uključujući smanjenje rizika od nesreća	45
8. Stanje prostorno-planske dokumentacije	53
9. Analiza budžeta i projekcije sredstava za finansiranje realizacije Strategije razvoja	54
SWOT ANALIZA I STRATEŠKO FOKUSIRANJE	62
VIZIJA RAZVOJA I STRATEŠKI CILJEVI SA INDIKATORIMA.....	66
III PRIORITETI I MJERE SA INDIKATORIMA	69
IV STRATEŠKI PROJEKTI	75
V INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	80
VI SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG PLANA RAZVOJA OPŠTINE DRVAR 2020-2027	82
VII OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEŠKOG DOKUMENTA	
89	

I UVOD

1.1 Svrha i značaj strateškog dokumenta

Strategija razvoja opštine Drvar za period 2021-2027. godine (u daljem tekstu: Strategija razvoja) predstavlja strateški dokument kojim se definišu javne politike i usmjerava razvoj opštine Drvar.

Strategija razvoja sadrži utvrđene prioritete razvoja i predstavlja putokaz za sveukupni razvoj opštine, uzimajući u obzir: ekonomski, društveni, prostorni razvoj i razvoj okoline.

U izradi strategije razvoja opštine Drvar korištena je standardizovana Metodologija za integralno planiranje lokalnog razvoja (MiPRO), prihvaćena i preporučena od strane entitetskih vlada, te saveza opština i gradova oba entiteta. MiPRO je u potpunosti usklađen sa postojećim zakonskim okvirom kojim je definisano planiranje razvoja na lokalnom nivou. Nadalje, MiPRO je u potpunosti usaglašen sa vodećim principima i pristupima strateškom planiranju koje promoviše Evropska unija.

Strategija je ključni strateško-planski dokument Opštine Drvar i služiće kao osnova planskog usmjerenja, a ujedno je usklađena sa strategijom Kantona 10, strategijom Federacije BiH, te planskim periodom na nivou Evropske Unije, odnosno sa obavezama proizašlim iz procesa evropskih integracija, te ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih naroda (SDGs). Sve ovo stvara pretpostavku za apliciranje i korištenje sredstava Evropske Unije. Strategija predstavlja osnov za izradu detaljnih planova i programa opštine Drvar, organizacija, institucija i biznisa koji djeluju na području opštine u narednom sedmogodišnjem periodu.

Strategija razvoja opštine Drvar za period 2021.-2027. godina u potpunosti je izrađena u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj 32/17) kao i Uredbom o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 74/19). Prilikom izrade Strategije, polazna tačka su bili nalazi evaluacije predhodnog strateškog plana opštine za period 2016.-2020. godina.

Definisanjem vizije razvoja da Drvar postane mjesto u kome žive sretni i zadovoljni ljudi u ekonomski povoljnoj, sigurnoj i ekološki zdravoj sredini, izraženo je opredjeljenje da opština postane moderna zajednica na principima održive privrede i društvenog razvoja. Ostvarenje razvojne vizije realizovaće se kroz kroz 3 strateška cilja, razrađena u 11 prioriteta i 22 mjere. Pripremljen je indikativni budžet za realizaciju Strategije, kao i indikatori za mjerenje stepena njenog ostvarenja.

U sektoru ekonomskog razvoja, razvoj se temelji na razvoju MSP i podršci razvoju preduzetničke infrastrukture, unapređenje konkurentnosti poljoprivrede kao i podsticajima održivog ruralnog, kulturno istorijskog, manifestacijskog i avanturističko turizma. U sektoru društvenog razvoja, Strategija se fokusira na unapređenje vaspitno-obrazovnog sistema, sistema zdravstvene i socijalne zaštite te jačanje civilnog društva. U oblasti održivog upravljanja okolinom, Strategija se fokusira na razvoj savremene komunalne infrastrukture i održivo korištenje obnovljivih izvora energije.

1.2. Regulatorni okvir

U Federacije BiH je 2017. godine donesen Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“ broj 32/17) kao temeljni normativni akt kojim je definisana svrha sistema kroz „transparentno i usaglašeno razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave“, kao i „koordinacija i integracija strateških dokumenata i javnih i drugih finansijskih resursa radi realizacije utvrđenih razvojnih prioriteta“.

Zakonom su, pored ciljeva, utvrđeni i osnovni principi razvojnog planiranja i upravljanja razvojem, definisane su vrste strateških dokumenata, kao i tijela odgovorna za razvojno planiranje i upravljanje razvojem. Zakonom je utvrđen i proces razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH, kao i postupci programiranja, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o implementaciji strateških dokumenata, te finansiranja njihove implementacije. Zakon propisuje i dokumente koji se donose u postupku implementacije strateških dokumenata.

Godine 2019. donešeni su i podzakonski akti koji pobliže uređuju pitanja izrade i evaluacije strateških dokumenata, te trogodišnjeg i godišnjeg planiranja i to:

- Uredba o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o izradi strateških dokumenata u Federaciji BiH,
- Uredba o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji Bosne i Hercegovine.¹

Proces izrade Strategije razvoja opštine Drvar za period 2021.-2027. godina usklađen je sa propisanim odredbama u okviru ovog regulatornog okvira.

1.3. Proces izrade i konsultacija

Proces izrade Strategije razvoja Kantona 10 za period 2021-2027. godine započeo je u mjesecu januaru 2020. godine donošenjem Odluke o pristupanju izrade Strategije razvoja Hercegbosanske županije za razdoblje 2027-2027. godine.²

Opština Drvar, kao jedinica lokalne samouprave unutar Kantona 10, proces izrade Strategije razvoja opštine Drvar za period 2021-2027. godine započela je donošenjem Odluke o izradi Strategije razvoja opštine Drvar za period 2021-2027. godine od 16.03.2020. godine, u skladu sa Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17) i Uredbe o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19). Opštinski načelnik je rješenjem imenovao članove Opštinski razvojni tim (ORT) od 15 relevantnih osoba koji su radili na izradi Strategije razvoja, uz maksimalno uključivanje i svih drugih aktera života u lokalnoj zajednici.

Sam postupak izrade ovog strateškog dokumenta proveden je u skladu sa Uredbom o izradi strateških dokumenta Federacije Bosne i Hercegovine. U procesu izrade i konsultacija, pored redovnih sastanaka ORT-a, održavane su 3 (tri) radionice za izradu strategije na kojima su sumirane aktivnosti na izradi Strategije razvoja i definisani naredni koraci potrebni za izradu

¹ Sve uredbe objavljene su u Službenim novinama Federacije BiH broj 74/19.

² Odluka Vlade broj: 01-02-12-1/20 od 21.1.2020.godine

iste. Tokom sastanaka i radionica ORT je revidirao i doradio postojeću socio-ekonomsku analizu iz Strategije razvoja opštine Drvar za period 2016-2020. godine, a potom izradio Stratešku platformu opštine Drvar za period 2021-2027. godine koja je potom puštena u javnu raspravu, odnosno proces javnih konsultacija. Nakon toga, ORT je izradio i verifikovao Nacrt Strategije razvoj opštine Drvar za period 2021-2027. godine.

Proces izrade strategije, zbog pandemije izazvane virusom COVID-19, je bio otežan, te je određeni obim konsultacija i sastanaka sa učesnicima održavan putem elektronskih sredstava komunikacije. Javne konsultacije Nacrta Strategije razvoja opštine Drvar za period 2021-2027. godine, koji će uključiti širi krug zainteresovanih aktera, realizuje se tokom mjeseca novembar/decembar 2020. godine.

1.4. Usklađenost sa ostalim strateškim dokumentima

Usklađenost sa strateškim dokumentima ostalih nivoa vlasti

Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH definiše vertikalnu koordinaciju i usklađivanje kao koordinaciju odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Federaciji, kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima, dok se horizontalna koordinacija i usklađivanje odnosi na koordinaciju odgovornosti i procesa institucija, kao i usklađivanje strateških dokumenata, odnosno usklađivanje strategije razvoja i sektorskih strategija na istom nivou upravljanja u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave prema zajedničkim razvojnim ciljevima.

U skladu sa navedenim, strateški ciljevi i prioritei opštine Drvar za period 2021-2027. godina usklađeni su sa ključnim strateškim dokumentima u K10, FBiH i BiH, te sa sektorskim strategijama K10.

Dakle, Strategija razvoja opštine Drvar je usglašena sa:

- Strategija razvoja K10 2021-2027 (radna verzija)
- Strategija razvoja FBiH 2021 - 2027 (radna verzija)
- Strateški plan ruralnog razvoja BiH 2018 – 2021. (okvirni dokument)
- Strateške smjernice za harmonizaciju podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva u BiH za period 2021 - 2027 (radna verzija)
- Strategija smanjenja siromaštva (PRSP)
- Okvirna energetska strategija BiH do 2035.
- Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH 2016 - 2021.
- Strategija reforme javne uprave u Federaciji BiH

Ovdje je potrebno naglasiti da su prilikom izrade nacрта Strategije razvoja opštine Drvar za period 2021.-2027. godina u obzir su uzete i informacije, prioriteti, mjere i razvojni pravci iz nekoliko sektorskih strategija Kantona 10, kao što su:

- Strategija razvoja malog i srednjeg gospodarstva HBŽ za period 2021-2027. godina (radna verzija)
- Strategija razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Hercegbosanske županije za razdoblje 2019-2025.

Usklađenost sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa evropskih integracija

Bosna i Hercegovina provodi neophodne aktivnosti na usklađivanju zakonodavstva i drugih obaveza koje propisuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropske Unije i Bosne i Hercegovine.

Evropska Komisija je o tome, u maju 2019. godine dala Mišljenje bazirano na informacijama koje su prikupljene nakon ispunjenog Upitnika Evropske Komisije.

Prema ocjeni Komisije, stanje u mnogim oblastima nije zadovoljavajuće, kao ni brzina napretka u ispunjavanju potrebnih kriterijuma za članstvo BiH.

Posebnu pažnju, prema ovom Mišljenju, je potrebno posvetiti područjima slobodnog kretanja roba, pravu poslovnog okruženja i slobodi pružanja usluga, informacionom društvu i medijima, poljoprivredi i ruralnom razvoju, ribarstvu, transportnoj politici, energetici, ekonomskoj i monetarnoj politici, statistici, socijalnoj politici i zapošljavanju, preduzetništvu i industrijskoj politici, regionalnoj politici i koordinaciji strukturnih instrumenata, obrazovanju i kulturi, zaštiti potrošača i zdravlja i finansijskoj kontroli.³

U ukupnim reformama čije se provođenje traži, Strategija razvoja opštine Drvar direktno doprinosi unapređenju poslovnog okruženja, poljoprivrede i ruralnog razvoja, kroz strateške ciljeve i prioritete koji se odnose na unapređenje energetske efikasnosti, socijalne i zdravstvene politike, zapošljavanja, preduzetništva, obrazovanja i kulture te zaštite životne sredine.

Implementacija Strategije razvoja opštine Drvar, posebno u dijelu osiguranja vanjskih izvora sredstava za finansiranje razvojnih prioriteta može da bude podržana kroz aktivnosti EU u BiH u mnogim oblastima, posebno kroz učešće u projektima prekogranične saradnje. Puno iskorištenje mogućnosti koje proizilaze iz EU integracija zavisi prevashodno od brzine pristupa zemlje EU, odnosno ispunjenja zahtjeva, kriterija i standarda za članstvo, ali i od lokalnih implementacionih kapaciteta na nivou Kantona i JLS.

Trenutno su za opštinu Drvar na raspolaganju sljedeći programi i projekti: translacionalni (Adrijski, Dunavski i Mediteranski), prekogranični - trilateralni (BiH-CG-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-HR), prekogranični - bilateralni (BiH-CG), Horizon 2020, COSME, Kreativna Evropa, Erasmus+, Carina 2020, Fiscalis 2020, Evropa za građane, COST i EUREKA.

Usklađenost sa globalnim ciljevima održivog razvoja

Generalna skupština Ujedinjenih nacija 2015. godine usvojila Agendu održivog razvoja do 2030. godine i tom su prilikom sve zemlje članice, uključujući i BiH, preuzele obavezu provođenja dokumenta Agende 2030 i globalnih Ciljeva održivog razvoja (eng. Sustainable Development Goals – SDG).

U BiH utvrđena su tri pravca održivog razvoja (dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, pametan rast i društvo jednakih mogućnosti) i dvije horizontalne teme (ulaganje u ljudski kapital i princip “niko ne smije biti isključen”). Navedeni pravci održivog razvoja su u procesu izrade strategije opštine Drvar u potpunosti slijedeći, što kao rezultat ima samu Strategiju

³ Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću – Mišljenje Komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU, <https://europa.ba/wp-content/uploads/2019/06/Misljenje-Komisije-o-zahtjevu-Bosne-i-Hercegovina-za-%C4%8Dlanstvo-u-Evropskoj-uniji.pdf>

razvoja opštine. Strategija razvoja opštine Drvar 2021. – 2027. doprinosi ostvarenju sva četiri odabrana pravca održivog razvoja, što je vidljivo u strateškim ciljevima razrađenim kroz prioritete i mjere.

II STRATEŠKA PLATFORMA

SITUACIONA ANALIZA I PROJEKCIJE

1. Geografski položaj i prirodne karakteristike

Ključne istorijske činjenice

Drvar se, kao gradsko naselje, počeo razvijati krajem 19. i početkom 20. vijeka sa razvojem industrije. Međutim, šire područje doline Unca bilo je naseljeno još u starom vijeku.

Zahvaljujući šumskim bogatstvom i kvalitetnim drvetom privlači investitore i pod austrougarskom vlašću postaje pravo industrijsko mjesto. Bavarski industrijalac Oto Štambajz zakupio je pravo na eksploataciju šuma u području planinskih masiva Klekovače, Lunjevače, Srnetice i Osječenice, te 1900. godine počinje eksploataciju i preradu. Već naredne godine Drvar je imao 2800 zaposlenih radnika.

Kroz istoriju Drvara zapisane su brojne bune, ustanci i borbe. U vremenu turske okupacije BiH, jedan od najčuvenijih događaja je slavni ustanak u Bosni, koji je trajao od 1876-1878. godine. Ključne bitke su vođene na zapadu Bosanske krajine, između ostalog i u drvarskom kraju i u njegovoj široj okolini. Iz pomenutog sukoba izdvaja se ime čuvenog ustanika Goluba Babića.

Slobodarske težnje naroda Drvara su doživjele kulminaciju 27. jula 1941. godine kada su započeli višegodišnju borbu protiv stranih i domaćih okupatora i taj datum se dugi niz godina obilježavao kao Dan ustanka naroda BiH.

25. maj 1944. godine će ostati zapisan kao jedan od najznačajnijih datuma. Tog dana je njemačka vojska izvela vazdušni desant na Drvar, nazvan "Konjićev skok". O hrabrosti Drvarčana tog dana, a i za vrijeme cijele narodnooslobodilačke borbe u Drugom svjetskom ratu, govorio je i sam Josip Broz Tito. On je 02. juna 1974. godine ovaj grad odlikovao Ordenom narodnog heroja rekavši: "... To je zbilja grad heroj...".

Period rata 1992-1995 na prostorima biše SFRJ ostavio je velike posljedice na Drvar, kako teritorijalno oduzimanjem skoro 38% teritorije, tako i na stanovništvo, koje je komplet izgubio iz svojih domova po cijelom svijetu.

Geografsko-komunikacijske karakteristike, prirodne odlike i resursi područja

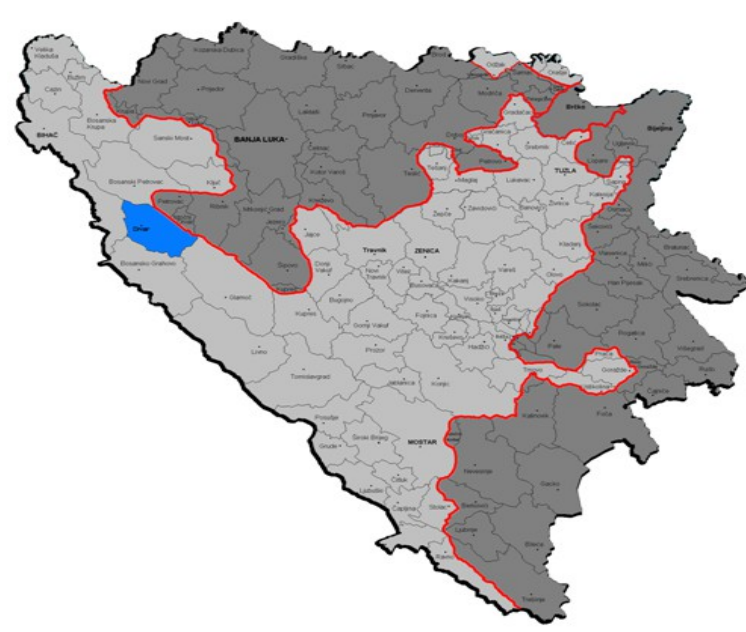
Opština Drvar nalazi se u zapadnom dijelu Federacije Bosne i Hercegovine, u Kantonu 10. Ukupna površina opštine danas je oko 589,3 km² ⁴. Graniči sa opštinama: Bosansko Grahovo, Glamoč, Bosanski Petrovac, Bihać, Drinić i Istočni Drvar.

Drvar leži u kotlini jugoistočnog dijela Bosanske Krajine, između planina Osječenice, Klekovače, Vijenca i Šatora, a sa jugoistočne strane granica se proteže od Šatora preko Jadovnika, Uilice i spušta se na Lipovi vrh i rijeku Unu. Nadmorska visina područja opštine Drvar se kreće između 400 do 1962 m. Glavna osovina prostora je dolina rijeke Unac i ima nadmorsku visinu od 400 do 600 m, dok okolni planinski masivi Osječenice, Klekovače, Lunjevače, Šatora i Jadovnika prelaze visine od 1100 – 1962 metara.

Geološka građa područja pripada kraškoj regiji u kojoj dominiraju krečnjaci i dolomiti, a u kotlinama jezerski sedimenti.

Klima na području opštine Drvar je umjereno kontinentalna. Vegetacioni period traje od aprila do novembra na višim, a od marta do novembra na nižim terenima. Maksimalne apsolutne godišnje temperature su 38.4 °S, a minimalne -27.2 °S. Godišnje količine padavina su 1108 l/m², a maksimalna visina snježnog pokrivača je 89 cm, s tim da se snježne padavine u toku godine javljaju u periodu od oktobra do aprila. Česti su vjetrovi iz pravca sjevera, juga i sjeverozapada. U pogledu saobraćajnih veza područje opštine Drvar je slabo povezano sa ostalim dijelovima regiona. Drvar se nalazi na putnom pravcu prema srednjem Jadranu. Južno od Drvara, preko Knina pa do Šibenika ima 120 km. Sjeverno preko Bosanskog Petrovca do Bihaća ima 80 km, a do Banja Luke (preko Manjače) 125 km.

Slika 1. Geografski položaj opštine Drvar u prostoru Bosne i Hercegovine

Izvor: www.bosnaonline.org

⁴ izvor: Federalni zavod za statistiku

Na području opštine Drvar od prirodnih resursa na prvom mjestu je šumsko bogatstvo na kojem je i baziran razvoj Drvara kao centra šumarstva i drvne industrije. Preko 60 % ukupne teritorije opštine obraslo je visokim četinarskim i lišćarskim šumama. Takođe, bitno je istaći da teritorija opštine Drvar raspolaže sa oko 50.000 rodni stabala drenjića (samonikli i uzgojni oblik – starosti od 7 do preko 100 godina), što predstavlja dominantan autohton prirodni resurs ovog područja. Područje Drvara, bogato je izvorštima vode. Rijeka Unac radi određenih poremećaja izazvanih prvenstveno neplanskom sječom šuma, svedena je na nivo potoka, ali su i dalje značajna izvorišta u zoni sjeveroistočnih padina masiva Šatora i Jadovnika, odakle izvire veliki broj manjih i većih vrela.

Unac je osovina opštine u smislu prirodnih uslova, najduži je vodotok Kantona 10, a proteže se pravcem jugoistok-sevjerozapad. Značajnije pritoke Unca su: Gudaja, Ljeskovića, Visućica, Drobniak, Bastašica i Drvara. Rijeka Unac izvire ispod planine Šator na 876 m nadmorske visine. Nakon toka od 62,35 km ulijeva se u Unu nizvodno od sedrenih slapova kod Martin Broda, na 310 m/n.v. 466 m razlike u visini svrstava je u rijeku sa planinsko - brdskim obilježjima. Vodom je puni na desetine pritoka i vrela, naročito u gornjem toku. Pored rijeke Unac na području opštine Drvar kao značajniji hidrografski objekti postoje još tri jezera, jedno prirodno i dva vještačka jezera, Bastaško vrelo kao prirodni fenomen, jezero u Župi i filteri u Bastasima (oba izgrađena za potrebe fabrike celuloze). Većina izvora u opštini Drvar je na lijevoj strani toka Unca, ispod padina Šatora i Jadovnika. Najznačajniji izvori u ovoj opštini su Točkovi, Jare, Raduklija i Bastaško vrelo.

Na području Drvarske kotline postoje nedovoljno ispitana nalazišta rude ugljena lignita, čija eksploatacija je obustavljena 50-ih godina 20. vijeka.

Opština Drvar, smještena na nadmorskoj visini od 400 – 1962 m, omeđena planinama Osječnicom, Klekovačom, Vijencem, Šatorom i Jadovnikom čije su nadmorske visine od 1100 m do 1962 m, ima pretežno, umjereno – kontinentalnu klimu sa dugim snježnim periodom (od oktobra do aprila) i sa preko 68% površine pod šumama. Geostrateški nema dobar položaj i loše je povezan sa opštinama u okruženju. Prostire se na 589,3 km², a broji prema zadnjem popisu iz 2013. godine 7036 stanovnika.

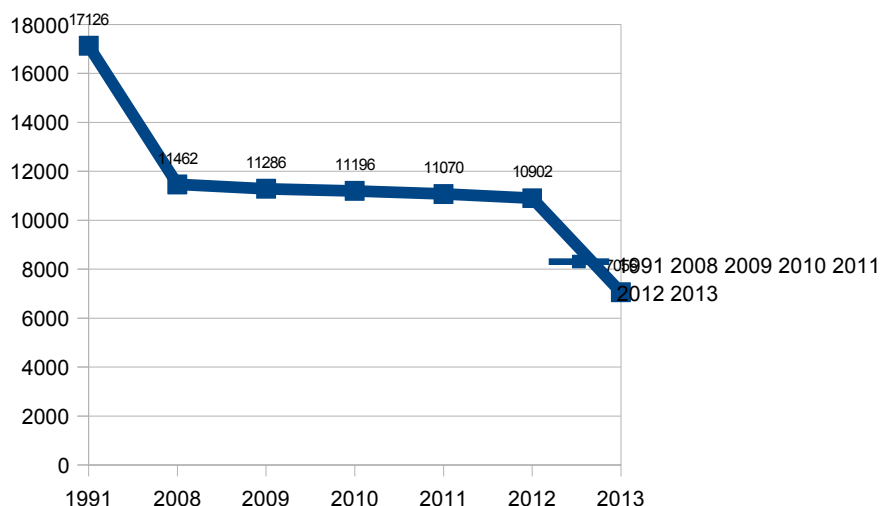
Pored bogatstva šumama bogata je vodnim resursom gdje je najveći vodotok rijeka Unac (oko 63 km) koji je, međutim, zadnjih godina ugrožen prekomjernom sječom šume. Od mineralnih sirovina zabilježeno je da postoje nedovoljno ispitana nalazišta rude ugljena lignita, a eventualno drugih sirovina nije poznato. Međutim, brojnim istorijskim događajima, naročito NOR-om, kada je poznati Desant na Drvar označio ovaj grad kao grad heroj, te prirodnim potencijalima, posebno u drenjini koja je specifična za drvarsko područje, Drvar može kreirati svoju prepoznatljivost, a na bazi potencijala šumarstva i ljudskih resursa svoj razvoj.

2. Demografske karakteristike i kretanja

Ukupan broj stanovnika

U posljednje dvije decenije došlo je do značajnijih promjena u broju stanovnika. Iako se na osnovu zvaničnih popisa iz 1971. 1981. i 1991. godine već mogao uočiti blagi pad broja stanovnika, ipak značajnije promjene su nastale za vrijeme i poslije rata u BiH (u posljednje dvije decenije). Prema podacima popisa stanovništva iz 2013. godine, u opštini Drvar živi 7036 stanovnika, odnosno 59% manje nego 1991. godine (Grafikon 1.).

Grafikon 1. Broj stanovnika

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Na pad broja stanovnika od 1991. do 2013. godine najviše je uticao rat (progon Srba) i migracije radi ekonomske krize koja je pratila ratna zbivanja. U avgustu 1995. godine zbog ratnih akcija stanovništvo ovog grada iseljava iz njega. Povratak stanovništva u opštinu Drvar je započeo u drugoj polovini 1997. godine. Prvih povratničkih godina taj proces je bio intenzivniji, te je već do 2003. godine najvećim dijelom bio okončan.

Iako je prema podacima popisa iz 2013. godine broj stanovnika 7036, te prema Socioekonomskim pokazateljima po opštinama u FBiH za 2019. (Federalni zavod za programiranje razvoja) broj stanovnika 6.104, prema procjenama Opštine Drvar i Policijske uprave Drvar, a na osnovu podataka o broju rođenih, umrlih, učenika, zaposlenih, nezaposlenih, penzionera i drugih, broj stanovnika koji živi na području Drvara je oko 5.000. Naime, pretpostavlja se da do navedenog neslaganja dolazi iz razloga što se procjene Opštine Drvar zasnivaju na broju stanovnika koji svakodnevno borave, odnosno, žive i rade na području opštine, dok su pri popisu stanovništva uzeti u obzir i stanovnici koji imaju

prebivalište u opštini Drvar dok radi posla borave negdje drugo.

Struktura stanovništva

Starosna struktura na području opštine Drvar je nepovoljna. Prema podacima popisa iz 2013. godine, prosječna starost stanovništva je 48,3 godine, najbrojnija je starosna grupa od 15-64 godine i čini 60,56% od ukupnog broja stanovnika, dok starosnu grupu od 0-19 godina čini 1.048 odnosno 14,9% od ukupnog broja stanovnika.

Po popisu iz 1991. godine Srba je bilo 16.608, Muslimana 33, Hrvata 33 i ostalih 452. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine i danas se zadržala slična etnička struktura, i kao većinsko stanovništvo ostali su Srbi, ali je broj stanovnika hrvatske nacionalnosti porastao, sa 33 na 552 osobe, odnosno procentualno sa 0,18% na 7,80%.

Godina popisa	2013.	1991.	1981.	1971.
Srbi	6.420 (91,20%)	16.608 (96,97%)	15.896 (88,39%)	19.496 (97,16%)
Muslimani	11 (0,20%)	33 (0,19%)	26 (0,14%)	213 (1,06%)
Hrvati	552 (7,80%)	33 (0,19%)	62 (0,34%)	141 (0,70%)
Jugosloveni		384 (2,24%)	1.842 (10,24%)	74 (0,36%)
Ostali i nepoznato	53 (0,80%)	68 (0,39%)	157 (0,87%)	140 (0,69%)
Ukupno	7.036	17.126	17.983	20.064

Tabela 1. Broj stanovnika i etnička struktura po godinama zvaničnih popisa

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Prostorni raspored stanovništva

Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma teritorija opštine Titov Drvar je podijeljena na tri dijela. Najveći dio je ušao u sastav Federacije BiH, i od te teritorije je formirana opština Drvar od 25 naselja: Ataševac, Bastasi, Brda, Bunčevac, Vidovo Selo, Vrtoče sa Podbrinom, Gruborski Naslon, Drvar, Drvar Selo, Župa, Župica, Zaglavica, Kamenica, Ljeskovic, Mokronoge, Motike, Mrđe, Podić, Podovi, Poljice, Prekaja, Trninić Brijeg, Šajinovac, Šipovljani i Potoci, a naselja: Boboljusci, Bosanski Osredci, Veliki Cvjetnić, Mali Cvjetnić, Veliko Očijevo, Malo Očijevo, Gornji Tiškovac, Martin Brod, Očigrije, Palučci i Trubar su pripala opštini Bihać. U sastav Republike Srpske ušla su naselja: Potoci, Srnetica i Uvala, od kojih je formirana opština Istočni Drvar.

Procenat stanovništva prema popisu iz 1991.godine u ruralnom dijelu je bio 52,98%, a u urbanom dijelu 47,02%. Ovaj procenat je ostao skoro isti i nakon popisa 2013. godine,

odnosno procenat urbanog stanovništva je 53% a ruralnog 47%, tako da možemo reći da se što se tiče odnosa ruralnog i urbanog stanovništva broj stanovnika ravnomjerno smanjio.

Tabela 2. Broj stanovnika, domaćinstava i stanova po naseljenim mjestima prema rezultatima popisa iz 2013. godine

Drvar	Ukupan broj popisanih stanovnika	Broj popisanih domaćinstava/kućanstava	Broj popisanih stanova
Ataševac	12	3	5
Bastasi	136	68	137
Brda	17	4	15
Bunčevac	37	11	16
Drvar	3730	1595	2449
Drvar Selo	490	199	284
Gruborski Naslon	25	11	17
Kamenica	42	24	72
Ljeskovica	43	24	70
Mokronoge	298	134	239
Motike	28	15	21
Mrđe	105	64	111
Podić	25	14	20
Podovi	80	35	58
Poljice	57	29	38
Prekaja	115	61	103
Šajinovac	4	3	3
Šipovljani	478	197	344
Trninić Brijeg	232	93	140
Vidovo Selo	172	86	229
Vrtoče	825	345	554
Zaglavica	23	9	22
Župa	37	13	25
Župica	25	16	32
Potoci	-	-	-

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Odlukom o osnivanju i organizaciji rada mjesnih zajednica na području opštine Drvar broj: 01-020-80-1/01 od 27.08.2001. godine, Opštinsko vijeće Drvar osnovalo je 15 mjesnih zajednica: Bastasi, Drvar grad, Drvar Selo, Gruborski naslon, Kamenica, Mokronoge, Podbrina, Podovi, Poljice, Prekaja, Šipovljani, Trninić Brijeg, Vidovo Selo, Vrtoče i Zaglavica.

Prirodni priraštaj stanovništva

Prirodni priraštaj stanovništva, kao posljedica nepovoljne starosne strukture stanovništva je negativan. Po popisu stanovništva 2013. godine 29,09 % stanovnika spada u grupu starijih od 65 godina, a prirodni priraštaj je negativan i iznosi -103. Međutim, ovaj podatak treba uzeti sa rezervom, jer zbog neopremljenosti porodilišta u Domu zdravlja Drvar određeni broj djece se rodi u bolnicama u Livnu i Banjaluci. Ali ako se uzme u obzir i broj rođene djece u drugim gradovima prirodni priraštaj je i dalje negativan, i predstavlja problem demografskog stanja opštine.

Migracije stanovništva

Najveća migraciona kretanja stanovništva opštine Drvar su se desila u periodu od 1991-1995. godine. Usljed vojnih akcija u septembru 1995. godine dolazi do iseljavanja stanovništva. Tek nakon uspostavljanja mira polako počinje povratak domicilnog stanovništva. Ovo je proces je dosta spor i dugotrajan, i još uvijek traje. Ova migraciona kretanja ostavila su velike posljedice na demografsku sliku, ali i na opšte stanje u opštini.

Danas, kada je riječ o migracionim kretanjima, opet je u pitanju odseljavanje, ali sada kao posljedica nezaposlenosti, loših uslova života i niskog standarda. Zabrinjava činjenica da odlaze mladi ljudi i visokoobrazovani kadar.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku najveći broj migracija na području BiH je unutar FBiH i prema Republici Srpskoj. Po procjeni, najviše stanovništva se seli u Republiku Srpsku. Razlog za ovo je uglavnom zbog posla i zdravstvenog osiguranja koje stanovnici ove opštine ostvaruju u Banjoj Luci. Razlog migracija ka inostranstvu je uglavnom zapošljavanje, a u navedenom periodu nije zabilježen povratak iz inostranstva, već je uvijek riječ o odseljavanju.

Dnevna migraciona kretanja stanovništva opštine Drvar, iako postoje, su neznatna. Naime, oko 2% stanovnika Drvara odlazi u susjedne opštine radi posla, i to pretežno u Livno, Istočni Drvar i Bosanski Petrovac. S druge strane, broj ljudi koji dolaze da rade u opštinu Drvar, a nemaju ovdje prebivalište, je takođe mali i iznosi oko 1,5 %. Najveći broj radnika koji dolaze su iz opštine Livno i centralne Bosne.

Broj stanovnika je između dva popisa, 1991. godine i 2013. godine, manji za 59%. U zadnjih pet godina prirodni priraštaj je stalno negativan, odnosno veći je broj umrlih od rođenih. Starosna struktura stanovništva je, takođe nepovoljna, 29,09% stanovništva spada u grupu penzionera, odnosno starijih od 65 godina. 53% stanovništva, prema popisu iz 2013. godine, živi u urbanom dijelu gradu. Ukoliko se zadrži ovakva slika, ako sagledamo i povećano iseljavanje stanovništva sa cijele teritorije BiH te ako se ovi trendovi ne zaustave, a na osnovu Izvještaja Policijske uprave Drvar za 2019. godinu, u kojem se procjenjuje da na području Drvara zivi oko 5.000 stanovnika, 2027. godine broj stanovnika koji žive u opštini Drvar će biti oko 4.000. Opština Drvar treba preduzeti sve moguće mjere kako bi promijenila negativne demografske trendove i zaustavila odlazak

stanovništva. Ove mjere moraju biti sveobuhvatne, od jačanja ekonomije i stvaranja novih radnih mjesta do kreiranja društvenih i kulturnih sadržaja.

3. Pregled stanja u lokalnoj ekonomiji

Istorijat ekonomskog razvoja opštine Drvar

Drvar je u periodu između 1945 i 1991. godine postao jedna od najrazvijenijih opština u BiH. Drvoprerađivačka industrija je brzo rasla u ovom periodu, a lokalno stanovništvo je i danas poznato po svojoj stručnosti u ovoj grani industrije. Zbog dostupnosti šumskog bogatstva kao i stručnosti u preradi drveta ova grana industrije je bila nosilac razvoja opštine. Pored drvoprerađivačke industrije razvijale su se i druge grane industrije kao što su tekstilna, mašinska, fabrika papira, kao i druge grane industrije.

Od ukupno 5700 zaposlenih, u RO "GRMEČ" (drvoprerađivačka industrija) je radilo 3500 stanovnika, a RO "PAPIR" (prerada celuloze i papira) je zapošljavao 680 stanovnika. Ostala privredna i neprivredna preduzeća u kojima su stanovnici bili zaposleni su: RO "JUGOTURBINA", RO "TVORNICA TEPIHA", RO UNIS", TP "25 MAJ", RO "PROGRES", RO "AUTOSAOBRAČAJ", RO "JADRAN", RO "AUTOPREVOZ", RO "KOMUNALIJE", RO PTT DRVAR, RO "ELEKTRODISTRIBUCIJA", TP "PREHRANA", TS "110 KW", Radnički Dom, Biblioteka, Radio Drvar, MC "DRVAR", Apoteka, SŠC, OŠ, te ostali organi uprave, bezbjednosti i zaštite stanovništva.

Devedesetih godina dvadesetog vijeka dolazi do velikih kako društvenih tako i ekonomskih promjena na prostorime tadašnje SFRJ kada je započela privatizacija dotadašnjih preduzeća koja su do tada bila u vlasništvu države.

Privatizacija je u Drvaru provedena u nekoliko faza. Prva faza je bila takozvana "Markovićeve privatizacija" iz 1990. i 1991. godine koja je samo djelimično završena. Bivši radnici preduzeća su smatrali da su punopravno kupili dionice, iako ovo kasnije nije potvrdio sud u Bihaću. Druga faza privatizacije je u stvari bila „dokapitalizacija“ iz 1996. godine koju je sprovela Agencija za razvoj i rekonstrukciju tadašnje Herceg-Bosne iz Mostara. Treća faza je takozvana mala privatizacija. Kao i u ostatku zemlje, privatizacija u Drvaru je podijeljena na tzv. "veliku" i "malu". Drvar je specifičan po tome što ovdje zapravo nikad nije ni došlo do velike privatizacije. Umjesto toga, 1995. i 1996. godine većina industrije je objedinjena u jedno preduzeće. Negdje u isto vrijeme, Finvest CORP iz Hrvatske se pojavio u Drvaru i zajedno sa tek osnovanim državnim preduzećem, osnovao Finvest Drvar. Državni udio u ovom novom preduzeću je oko 33%, dok je ostatak u rukama Finvest CORP-a iz Republike Hrvatske. Kao rezultat dokapitalizacije iz sredine devedesetih, te privatizacije državnog udjela u Finvestu Drvar iz 2001. godine, većinu industrije u Drvaru kontroliše strani vlasnik. Od 2010. godine ta je firma pod likvidacijom, odnosno Poreska uprava je zaplijenila nepokretnu imovinu koju parceliše i prodaje je na javnim prodajama u svrhu naplate duga. Definitivno zatvaranje pogona i prestanak rada Finvest-a imalo je za posljedicu otpuštanje velikog broja radnika (cca 450), što je izazvalo velike socijalne probleme i ostale negativne posljedice.

Broj i strukturu preduzeća (po granama i veličini) i preduzetničkih radnji Privredni subjekti

Na području opštine Drvar trenutno posluje osam Javnih poduzeća čiji su osnivači Federacija BiH, Kanton K-10, te Opština Drvar, a koji posluju preko svojih poslovnih jedinica. Neki od najvećih Javnih poduzeća koja ujedno i zapošljavaju znatan broj radno sposobnog stanovništva su: ŠGD Hercegbosanske šume d.o.o. Kupres - PJ Šumarija Drvar, HT d.o.o. Mostar, TKS Livno IJTK Drvar, EP HZHB d.d. Mostar - PJ Elektro Drvar, JP Komunalac Drvar.

Pored javnih poduzeća na području Opštine Drvar posluje oko 45 malih i srednjih preduzeća sa sjedištem u Opštini Drvar, te oko 20 privrednih društava sa sjedištem društva izvan opštine Drvar, a koje posluju putem svojih poslovnih jedinica čije djelatnost su najčešće vezane za drvoprerađivačku industriju kao što je izvođenjem šumskih radova i proizvodnja i prerada drvnih sortimenata kao što su proizvodnja rezane građe, proizvodnja ogrevnog drveta, peleta za grijanje, europaleta i slično te razne uslužne djelatnosti pretežno trgovina i ugostiteljstvo.

Na prostoru opštine Drvar posluje i oko 90 samostalnih obrtnika koji se pretežno bave samostalnom poljoprivrednom proizvodnjom, te zanatskim i drugim uslužnim djelatnostima (trgovina, ugostiteljstvo i sl.).

Prema podacima opštinske Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove u 2019. godini broj registrovanih obrtnika, te broj pravnih lica registrovanih prema vrsti djelatnosti prikazan je tabelarno (Tabela 3).

Tabela 3. Broj pravnih lica registrovanih prema vrsti djelatnosti 2019. godine

Područje i oblast djelatnosti	Naziv djelatnosti	Broj poslovnih jedinica pravnih subjekata	Broj samostalnih obrtnika
A - 01-03	Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	2	17
B - 05-09	Vađenje ruda i kamena	2	0
C - 10-33	Prerađivačka industrija	35	6
D - 35	Proizvodnja i snabdjevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	2	0
E - 36-39	Snabdjevanje vodom, uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom te djelatnost sanacije okoline	1	0
F - 41-43	Građevinarstvo	1	0
G - 45-47	Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala	26	35
H - 49-53	Prevoz i skladištenje	1	7
I - 55-56	Djelatnost pružanja smještaja te pripremanje i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	9	18

J - 58-63	Informacije i komunikacije	4	0
K - 64-66	Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	8	0
L - 68	Poslovanje nekretninama	0	0
M - 69-75	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	3	1
N - 77-82	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1	0
O - 84	Javna uprava i obrana, obavezno socijalno osiguranje	6	0
P - 85	Obrazovanje	3	0
Q - 86-88	Djelatnost zdravstvene zaštite i socijalne zaštite	1	0
R - 90-93	Umjetnost, zabava i rekreacija	17	0
S - 84-86	Ostale uslužne djelatnosti	1	9
T - 97-98	Djelatnost domaćinstva kao poslodavca, djelatnost domaćinstva koja proizvodi različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	0	0
U - 99	Djelatnost izvanteritorijalnih organizacija i tijela	0	0
	UKUPNO	122	93

Podaci Službe za privredu finansije i inspeksijske poslove Drvar

Otvaranjem Poslovne jedinice privrednog društva „YUMCO“ doo Banja Luka krajem 2019. godine, otvara se mogućnost razvoja tekstilne industrije koja zapošljava oko 80 radnika, pretežno ženske radne snage.

Odnos prijavljenih i odjavljenih poslovnih jedinica privrednih subjekata u periodu od 2015. do 2019. godine i njihovo kretanje po godinama prikazan je u tabeli 4.

Tabela 4. Odnos prijavljenih i odjavljenih privrednih subjekata u periodu 2015.-2019. godina

Godina	Prijavljeni privredni subjekti		Odjavljeni privredni subjekti	
	Broj poslovnih jedinica pravnih lica	Broj samostalnih obrtnika	Broj poslovnih jedinica pravnih lica	Broj samostalnih obrtnika
2015	7	19	2	17
2016	10	11	3	14
2017	9	13	1	8
2018	9	10	5	19
2019	10	14	2	14
Ukupno	45	67	13	72

Podaci Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove Drvar

Prerađivačka industrija

Drvar je jedna od najšumovitijih opština u Kantonu 10 i raspolaže sa oko 41.214,35 ha šumskog zemljišta što predstavlja oko 14,49% ukupnog šumskog zemljišta Kantona 10, Prirodni resursi tj. šume i šumsko zemljište su pod ingerencijom Kantona 10, koji istim gospodari putem JP ŠGD Hercegbosanske šume d.o.o. Kupres – Šumarija Drvar, te samim tim Opština Drvar nema uticaja na uzgoj, zaštitu i eksploataciju šumskog bogastva.

Sam geografski položaj Drvara i bogastvo šumom kao najvećim prirodnim resursom opštine Drvar, daje za posljedicu da se najveći broj prerađivačke industrije bazira na proizvodnji i preradi drvnih sortimenata, a najčešće je to izvođenje šumskih radova, sječa drveta i prerada drvnih sortimenata za proizvodnju drva za ogrjev te rezane građe kao poluproizvoda.

U tabeli ispod (Tabela 5.) je prikazana lista malih i srednjih preduzeća koji se bave Izvođenjem šumskih radova i proizvodnjom i izvozom proizvoda od drveta sa područja opštine.

Tabela 5. Lista najvećih proizvođača i izvoznika proizvoda od drveta sa drvarske opštine u 2019. godini

Naziv preduzeća	Djelatnost	Vrsta proizvoda/usluge koja se izvozi
Gradel d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
Jami d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
Bartolović d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
Konvekta d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
Marin komerc d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
TO-MA d.o.o.	Prerada drvnih sortimenata	Proizvodnja europaleta i druge ambalaže od drveta
WOODLAND d.o.o.	Prerada drvenog otpada	Proizvodnja drvenog peleta za grijanje
Šuming d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
Dim d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta
JASEN d.o.o.	Iskorištavanje šuma	Izvođenje šumskih radova i proizvodnja rezane građe i ogrijevnog drveta

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove, Opština Drvar

Pored iskorištavanja šumskog bogatstva Opština Drvar raspolaže još nedovoljno istraženim izvorima obnovljive energije (solarna energija, energija vjetra i sl.) kao i sa nedovoljno istraženim lokacijama rudnog bogatstva kao što su kamen, boksit, lignit.

Zaposlenost i prosječne plate

U periodu od 2015. do 2019. godine broj zaposlenih radnika na prostoru opštine Drvar je u blagom porastu. Znatan broj radno sposobnog stanovništva se bavi raznim granama poljoprivredne proizvodnje isključivo na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima te se i dalje vode kao nezaposlena lica.

Prosječna plata na području opštine Drvar ispod prosječne plate u Federaciji Bosne i Hercegovine. Kretanje zaposlenosti i prosječne plate na prostoru opštine Drvar prikazan je u tabeli 6.

Tabela 6. Zaposlenost i prosječna plata na prostoru opštine Drvar

Godina	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih	Indeks zaposlenosti	Prosječna plata KM	Procenat prosječne plate u F BiH
2015	932	1243	42,9%	726	87,4%
2016	943	1158	44,9%	749	89,2%
2017	937	1125	45,4%	775	90,1%
2018	1007	1021	49,7%	757	85,2%
2019	1008	937	51,8%	677	73,0%

Izvor: Federalni zavod za statistiku i Federalni zavod za programiranje razvoja

Spoljnotrgovinska razmjena i najznačajniji izvozni proizvodi i preduzeća

Najvažniji asortimenti od drveta koji se izvoze su rezana građa i ogrijevno drvo. Izvozi se na tržište Bliskog istoka i jugo-istočne Azije (Emirati, Kina, Singapur), te Evrope (Austrija, Italija i Makedonija).

Tabela 7. Izvoz, uvoz i trgovinski bilans roba na prostoru opštine Drvar

Spoljnotrgovinska razmjena roba o mil. KM u periodu od 2015-2019			
Godina	Izvoz	Uvoz	Trgovinski bilans
2015	18	0	17
2016	19	1	17
2017	22	2	20
2018	19	1	17
2019	18	0	17

Izvor: Federalni zavod za statistiku i Federalni zavod za programiranje razvoja

Veće investicije u privredi

Ulaganje u privredu

U proteklom periodu najveća ulaganja u privredi su ostvarena kroz vlastita ulaganja privrednika u izgradnju novih i modernizaciju postojećih proizvodnih kapaciteta, dok su u poljoprivredu ulaganja bila kroz razne podsticaje u vidu pomoći za nabavku mehanizacije, modernizacije i unapređenja poljoprivredne proizvodnje u cilju razvoja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava usmjerenih na proizvodnju zdrave i ekološki prihvatljive hrane.

Ulaganje u infrastrukturu

U periodu od 2015. do 2019. godine najveća ulaganja u infrastrukturu na području opštine Drvar su bila uglavnom kroz asfaltiranja i rekonstrukciju postojećih gradskih saobraćajnica, izgradnja nove raskrsnice u samom gradu, te izgradnja i rekonstrukcija javne rasvjete.

Ekonomija opštine Drvar zasniva se na eksploataciji šume i inteziviranju poljoprivredne proizvodnje. Što se tiče šumarskog sektora, u istom posluje petnaest do dvadeset malih i srednjih preduzeća koja se bave iskorištavanjem šuma i primarnom preradom drveta. Na prostoru opštine posluje oko stotinu privatnih subjekata koji se bave uslužnim djelatnostima (trgovina i ugostiteljstvo).

U privatnom sektoru, koji se bavi uslužnom djelatnošću zaposlen je relativno mali broj radnika iz razloga što poslovni subjekti nisu u mogućnosti ispunjavati svoje obaveze za veći broj prijavljenih radnika. Znatan dio stanovništva bavi se poljoprivrdnom proizvodnjom, većinom za vlastite potrebe i ostvarivanje dodatnih primanja.

Jedna od mjera za budući razvoj jeste sagledavanje mogućnosti da postojeća preduzeća rade na proširenju kapaciteta za finalnu proizvodnju, izgradnju novih proizvodnih kapaciteta za doradu proizvoda i izradu predmeta od drveta; Da se što veći broj poljoprivrednih gazdinstava, koji se bave ekstenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom, počnu baviti intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom te izradu gotovih poljoprivrednih proizvoda na stari tradicionalni način kako bi na taj način omogućili i olakšali otkup poljoprivrednih proizvoda, odnosno stvorili uslove za pozitivno poslovanje, a samim tim i zapošljavanje nove radne snage na gazdinstvu; Novo uređenje i parcelizacija opštinske industrijske zone kako bi se olakšalo potencijalnim investitorima stacioniranje svojih proizvodnih pogona.

Poljoprivredni potencijali i proizvodi

Na ukupno poljoprivredno zemljište dolazi 1/3 ukupnog zemljišta odnosno 22.672 ha, posjedovna struktura zemljišta pokazuje da se radi o sitnim i rascjepkanim posjedima sa niskim stepenom korištenja, niskim prosječnim prinosima, lošom opremljenosti poljoprivrednom mehanizacijom ka oi drugim reproduktivnim sredstvima u poljoprivredi, potrebnom radnom snagom kao i niskim ulaganjima po jedinici površine.

Posjedovna struktura zemljišta pokazuje da su livade zastupljene u površini od 7.310 ha, a pašnjaci 11.452 ha što ukupno iznosi 18.762 ha, što ukazuje na činjenicu o povoljnim uslovima za razvoj ovčarskih farmi i farmi koza. Tako da su prirodni pašnjaci i livade pogodni za razvoj stočarstva odnosno uzgoj sitne i krupne stoke.

Na području Opštine Drvar imamo registriranih 446 poljoprivrednih gazdinstava, koja broje 949 članova. Od 949 članova 390 su žene, a 599 muškarci. Broj osoba koje se isključivo bave poljoprivrednom proizvodnjom je 439, od toga je muškaraca 266, a žena 173.

Ovdje možemo naglasiti da od 446 poljoprivrednih gazdinstava većina su nekomercijalna tj. to su porodična gazdinstva na kojima se obavlja poljoprivredna proizvodnja i proizvodi se isključivo za ishranu domaćinstva. Imamo samo 17 poljoprivrednih proizvođača koji su se registrovali kao obrt i proizvode više za prodaju. Treba podsticati porodična poljoprivredna gazdinstva da se komercijalizuju, a naročito ona gazdinstva koja se bave i stočarskom i voćarskom proizvodnjom.

Starosna struktura je dosta nepovoljna, pošto se većina poljoprivrednih proizvođača kreće u rasponu od 40-65 godina, te je broj mladih koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom mali. Starosna struktura nosilaca i članova poljoprivrednih gazdinstava: broj osoba od 18-40 godina starosti -214; broj osoba od 40-65 godina starosti -448; broj osoba preko 65 godina starosti -287.

Sagledavanjem kompletne situacije u poljoprivredi, agraru i ukupnoj privredi opštine Drvar, a na osnovu iskustava iz predhodnog perioda možemo zaključiti da je razvoj poljoprivrede na istom ili stagnirajućem nivou u odnosu na predhodne godine.

Na području opštine imamo dvije registrirane farme, jedna je farma koka nosilja, a druga je farma ovaca.

U cilju intenzivnijeg razvoja poljoprivrede na području opštine potrebno je korištenje najpovoljnijih izvora finansiranja. Poljoprivreda ima velike šanse preko svog strateškog razvoja oslanjanjem na vlastite snage i korištenjem ogromnih prirodnih potencijala koju predstavljaju neiskorištenu mogućnost njenog intenzivnijeg razvoja uz korištenje agrarnih kredita i drugih olakšica. Ljudko znanje, materijalne i agrotehničke mogućnosti su prepreka njenom razvoju.

Tabela 8. Brojno stanje stočnog fonda 2020. godine

Vrsta stoke	Broj
Goveda	620
Ovce	7.230
Koze	400
Konji	65
Svinje	700
Živina	6.400
Košnice pčela	1.230

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

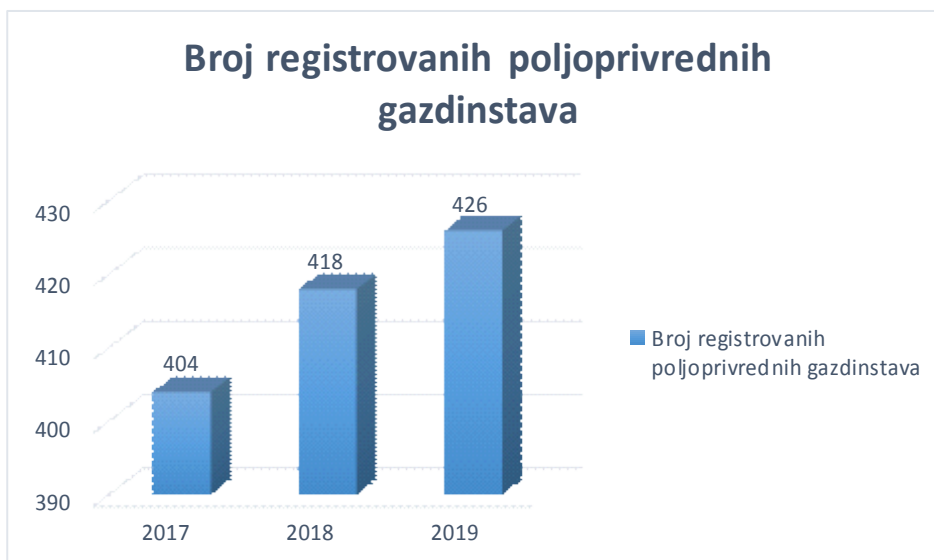
Razvoj sela ide dosta usporenom linijom i uglavnom sela stagniraju pošto u njima preovladava starije stanovništvo. Loša komunikacija i neorganizovanost MZ kao i nedovoljna informisanost stanovništva u mnogome otežava razvoj. Većina sela na području opštine Drvar nema vodovodne mreže i vodenih tokova pa su značajni problem u snadbjevanju domaćinstava vodom. Postoje ogromni problemi, a za njihovo rješavanje su neophodna značajna finansijska sredstva.

Pozitivno je to što svi subjekti koji se bave bilo kojim oblikom poljoprivredne proizvodnje upisani su u RPG i RK što im omogućava prodaju vlastitih proizvoda na tržištu, poljoprivredno osiguranje, traženje poljoprivrednih kredita sa manjom kamatnim stopom i ono najbitnije novčane podrške u poljoprivredi.

U svijetu su agrarni krediti doprinjeli konstantnim povećanju obradivih površina, porastu stočnog fonda, agritehničkih mjera i stvaranju novih reproduktivnih materijala.

Jedan od najvećih problem na području opštine Drvar je u tome što nemamo veterinarske stanicu sa doktorom veterinarske medicine. Na području opštine postoji registrovana veterinarska stanica "VET-Drvar" d.o.o. Drvar čiji je osnivač Opština Drvar, ali ova veterinarska stanica nema zaposlenog doktora veterinarske medicine, tako da stočari imaju velike probleme pošto moraju da angažuju veterinare iz drugih opština, te pored toga što moraju da plate njihove usluge, moraju da plate i njihov put.

Grafikon 2.

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Iz ovog grafikona se vidi da se zadnjih godina broj registriranih porodičnih gazdinstava ima rast ali je on neznatan. 2017. godine bilo je 404 registrovanih gazdinstava, 2019. godine 418 registrovanih gazdinstava, a 2019. godine 426 registrovanih i aktivnih gazdinstava.

Stočarstvo

Govedarstvo na području opštine Drvar imamo 5 proizvođača mlijeka sa ukupno 35 muznih grla krava. Godišnja proizvodnja mlijeka iznosi oko 98.000 litara. Mlijeko otkupljuje MEGGLE Mljekara doo Bihać. Niska mlječnost muznih krava povezana je sa lošim genetskim materijalom i lošom ishranom, u zimskom period krave se isključivo hrane sa sjenom sa prirodnih livada da malom količinom koncentriranih hranjiva. U ishrani se ne koristi silaža kao ni sjeno od sijanih travno-djetalinskih smješa.

Ovčarstvo od svih grana stočarstva ovčarstvo je najrazvijenije u opštini Drvar. 120 gazdinstava uzgaja ovce, od kojih 45 gazdinstva posjeduje preko 100 grla ovaca i smatraju se ozbiljnim proizvođačima jagnječeg mesa. Zadnjih godina smanjio se broj grla ovaca zato što je otkupna cijena mesa niska i proizvođači su primorani da smanjuju broj grla. Na području opštine Drvar ne proizvodi se ovčije mlijeko i ovčiji sir. Većinom se uzgajaju ovce autohtone rase (pramenka) koje su skromne po pitanju ishrane i smještaja, ali je i manja proizvodnja mesa kod ove rase.

Mljekarstvo je dosta slabo razvijeno, mada postoje preduslovi za njegov razvoj. Osnovni razlog za to je što cijene inputa u poljoprivredi konstantno rastu, a cijene mlijeka su niske i ostaju iste pa zato imamo i mali broj muznih grla i malu proizvodnju mlijeka.

Svinjarstvo na području opštine Drvar ne postoji ni jedna farma svinja. Problemi u razvoju svinjarstva su: ne postoji proizvodnja vlastite hrane za svinje, kao ni objekti za uzgoj svinja, nema ni veterinaru, a svinje su osjetljive i neophodna im je odgovarajuća njega.

Peradarstvo na području opštine- postoji jedna farma koka nosilja koja trenutno ima 1000 koka nosilja. Ova farma sva proizvedena jaja prodaje na području naše opštine. Problemi u razvoju peradarstva su: hrana koja se koristi za ishranu živine se kupuje od drugih proizvođača izvan Drvara, a ne proizvodi se na vlastitim gazdinstvima, ne postoje odgovarajući objekti za uzgoj peradi, a izgradnja novih je velika investicija.

Pčelarstvo -pošto na području opštine imamo velike livadske prostore i nezagađena životna sredina postoje velike mogućnosti za bavljenje pčelarstvom. Postoji udruženje "Zlatna pčela" koje okuplja veći broj proizvođača i nastoji da edukuje pčelare u novim tehnologijama. Na području opštine imamo registrovanih 25 proizvođača koji posjeduju oko 1300 košnica. Prinos po košnici je varijabilan i zavisi od godine, a kreće se od 10 do 12 kg. Od 25 registrovanih pčelara njih 10 se isključivo bavi proizvodnjom i prodajom meda.

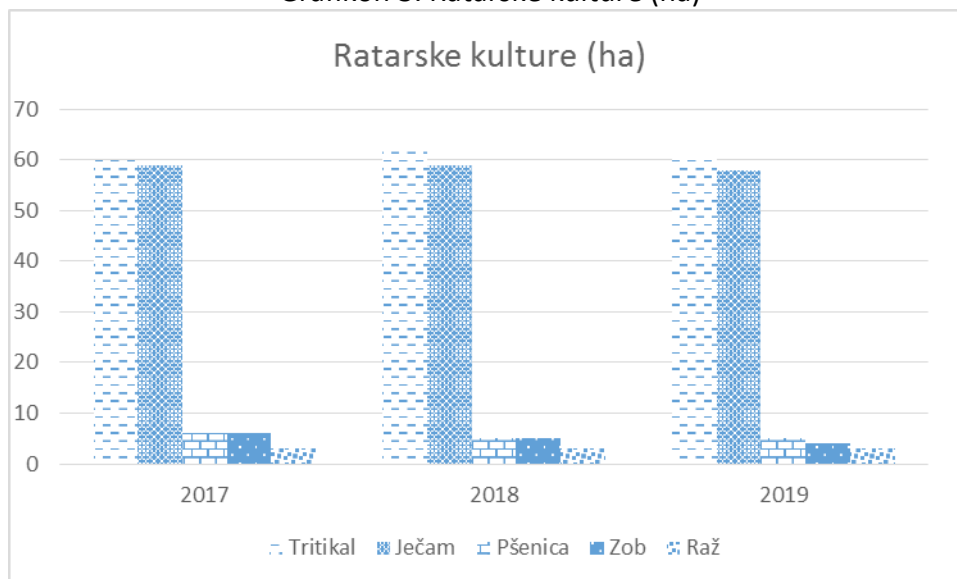
Biljna proizvodnja

Prirodni uslovi na području opštine Drvar su povoljne za gajenje mnogih poljoprivrednih kultura, ali uslovi za sve kulture nisu podjednako povoljni pa se mora ozbiljno pristupiti njihovom odabiru što bi dovelo do većih proizvodnih, a samim tim i finansijskih rezultata. Uz sprovođenje hidro i agromelioracionih mjera, uz uvažavanje novih tehnoloških rješenja od podjednake važnosti za region bio bi uzgoj voćarskih, ratarsko-povrtlarskih, ljekovitih kao i krmnih biljaka.

Od ratarskih kultura najviše se uzgajaju: ječam, tritikale, raž, zob i krompir i ove kulture se najviše koriste za ishranu stoke na vlastitim gazdinstvima. Povoljni uslovi su i za uzgoj kukuruza, ali se on gaji na malim posjedima i neznatna je njegova proizvodnja.

Grafikon 3. Ratarske kulture (ha)

Od povrtlaskih kultura najviše se uzgaja: luk, kupus, krompir, grah i grašak i ove kulture treba gajiti na ravnim terenima. Od povrtlarskih kultura još se uzgajaju i paprika, paradajz i krastavac koji uspjevaju i dozrijevaju u poljskim uslovima. Ove kulture treba gajiti u nizinama, blizu vodenih tokova i u zatvorenim uslovima, čime bi se produžio vegetacioni period, povećao bi se prinos i postigao bolji finansijski efekat. Sve ove povrtlarske kulture se uzgajaju prvenstveno za ishranu u domaćinstvima i na malim i iscjepkanim parcelama.

Zemljišni i klimatski uslovi su dosta povoljni za uspješno gajenje nekih tipičnih krmnih kultura kao što su: bijela i crvena djetelina, smiljkita, lupina i slično u zelenom ili konzerviranom obliku.

Površine koje nisu pogodne za gajenje ratarsko-povrtlarskih kultura mogu se iskoristiti za uzgoj voćarskih kultura. Ekološki uslovi za gajenje voća su različiti za različite voćke, odnosno njihove sorte, ali u suštini na ovom području postoji minimum uslova za njihovo plantažno gajenje.

Voćarstvo

Voćarstvo se većinom zasniva na uzgoju drenjića, razne sorte šljive, jabuke, kruške i drugog voća na individualnim poljoprivrednim gazdinstvima i uglavnom za vlastite potrebe. Postoji znatan broj starih voćnjaka i biljelih i zapuštenih. Sve više se zadnjih godina podižu zasadi drenjića pošto je dren otporna voćka i ne zahtjeva neku veliku njegu, a preradom se dobije širok spektar proizvoda. Razlog zašto se ne podižu veći zasadi voća u ovim područjima su: klimatski i agrotehnički uslovi, needukovano stanovništvo te nedostajuća mehanizacija.

Ulaganje u poljoprivredu

2018. godine sa budžeta opštine Drvar su izdvojena sredstva za finansiranje 9 plastenika za poljoprivredne proizvođače sa područja opštine Drvar.

2019. godine Federalno ministarstvo za raseljena i izbjegla lica doniralo je stočni fond za 10 poljoprivrednih proizvođača, te za 5 poljoprivrednih proizvođača mehanizaciju-motokultivatore i za 4 proizvođača materijal za izgradnju štalskih objekata i 3 plastenika.

2019. godine Republički sekretarijat za raseljena lica i migracije donirao je novčana sredstva za nabavku stoke za 10 poljoprivrednih proizvođača

Iz navedenog vidimo da većina ulaganja u poljoprivredi je od strane institucija koje pomažu povratničku populaciju i nastoje da zadrže stanovnike kroz programe pomoći samozapošljavanja.

Opština Drvar posjeduje značajne kapacitete za razvoj poljoprivrede. Posmatrajući predhodne periode može se zaključiti da je poljoprivreda u fazi stagnacije, a razlog tome je nepovoljna starosna struktura stanovništva, migracije mladih i mala ulaganja u poljoprivredu od strane nadležnih ministarstava u ovim krajevima. Pošto većinu poljoprivrednog zemljišta 82% čine pašnjaci i livade ovčarstvo je najviše zastupljeno. Međutim i ovčarstvo zadnjih godina stagnira i opao je broj ovaca zbog značajnih problema u proizvodnji. Ne vrši se proizvodnja ovčijeg mlijeka niti prerada u sir.

Proizvodnja kravljeg mlijeka je godinama na istom nivou na 5 farmi se godišnje proizvede oko 98.000l mlijeka koje otkupljuje MEGGLE Mljekara doo Bihać. U mljekarstvu su niski prinosi zbog slabog sistema ishrane i genetskog materijala, a to za posljedicu ima smanjenje stočnog fonda. Veliki problem u stočarstvu je to što veterinarska stanica ne funkcionise i nema doktora veterine.

Opština bi trebala da se angažuje u rješavanju problema veterinarske stanice i na taj način bi obezbedila održavanje postojećeg stočnog fonda. Neophodno je raditi na uspostavljanju funkcionalne veterinarske stanice.

Neophodno je raditi na obezbeđivanju mehanizacije pošto naši poljoprivrednici uglavnom imaju zastarjelu mehanizaciju kroz pronalaženje adekvatnog modela za finansiranje agrara.

Takođe, neophodno je podsticati vidove finalizacije proizvoda, naročito u oblasti stočarstva, te razvijati ratarsku proizvodnju koja bi se koristila za proizvodnju vlastite hrane za stoku i tako bi se smanjili troškovi proizvodnje.

Trebalo bi se omogućiti prodaja poljoprivrednih proizvoda na lokalnoj pijaci ,a za to je neophodno srediti gradsku pijacu i omogućiti poljoprivrednim proizvođačima da plasiraju direktno svoje proizvode.

Turistički potencijali i turistička infrastruktura

Drvar grad koji je najpoznatiji po pobjedi partizana nad elitnom nječakom jedinicom padobranaca za vrijeme Drgog svjetskog rata u svijetu poznat kao Desant na Drvar.

U Drvaru se nalazi poznata **Titova pećina** koja se nalazi u sklopu **Spomen kompleksa „25.Maj“**. Titovu pecinu godišnje posjeti i do 10.000 turista mada je taj broj znatno manji u odnosu na prijeratni period. Potrebno je da se podigne svijest o značaju ovog kompleksa koji treba da bude u ponudama školama, fakultetima i turističkim agencijama kao jedna od destinacija koja treba da se posjeti. Drvar se nalazi na dobrom geografskom položaju, jer u blizini granice sa Republikom Hrvatskom, odnosno turističkih destinacija Martin brod i Plitvice koje godišnje posjeti veliki broj turista. Zbog toga je neophodno potrebno raditi na podizanju svijesti ljudi koji prolaze kroz naš grad i upoznavati ih sa ljepotama i destinacijama koje su vrijedne posjete u našem gradu.

Drvar je bogat šumom i nedirnutom prirodom. Vrhunac prirodne ljepote Drvara je rijeka **Unac** koja protiče kroz grad, a koja ima izvorište u Bosanskom Grahovu. Lokacija **Bastašica** je posebna atrakcija u čijem sastavu je špilja iz koje izvire riječica Bastašica. Sam izvor je impresivan zato što je okružen visokim i vertikalnim stjenovitim ivicama i već u prvim metrima pravi više vodopada. **Planina Klekovača** koja se nalazi na 1962 metra nadmorske

visine svojim raznovrsnim turističkim privlačnostima, očuvanom prirodom, prostranim vidicima, predstavlja idealnu oazu mira za odmor i rekreaciju. Ljubiteljima planinarenja, speleologije i prirode ova planinska ljeptoica predstavlja istinski užitek za dušu i tijelo. Njenu bogatu floru upotpunjuje rijetka alpska biljka runolist i ljekovita žuta lincura, zaštićene u cijeloj Evropi.

Visuč grad, poznatiji kao **Crna kraljica** je jedna od građevina iz perioda srednjeg vijeka na rijeci Visućici. Tragovi nekadašnjih mora vode nas do orunlih zidina koje kriju mnoga narodna predanja i legende o Crnoj kraljici i posljednjem utočištu posljednjeg bosanskog kralja.

Osim po poznatim istorijskim dešavanjima i turističkim destinacijama Drvar je postao prepoznatljiv po **Danima drvarske drenjine** (Drenjinijadi) koja se tradicionalno održava u oktobru mjesecu. Porodice koje se bave preradom drenjine na ovaj način upotpunjuju svoje kućne budžete.

Manifestacije koje privuku veliki broj turista nisu u iskorištene u dovoljnoj mjeri, zbog nepostojanja većeg broja registrovanih smještajnih kapaciteta na području opštine Drvar. Sa druge strane, Hotel "Drvar" sa smještajnim kapacitetima od 64 kreveta nije dovoljno iskorišten zbog nepostojanja organizovanog rada u turističkoj djelatnosti.

Turistička infrastruktura, signalizacija gotovo da ne postoji, Drvar nema niti turističku organizaciju, niti agenciju, niti postoji turistički promo materijal opštine.

Potrebno je uvezati se sa susjednim opštinama radi povezivanja turističkih destinacija koje se nalaze u blizini opštine Drvar. Takođe, potrebno je napraviti turističku ponudu grada, te istu promovisati.

Turistički potencijal ove opštine nije iskorišten u skladu sa mogućnostima koje pruža. Ekonomski razvoj opštine Drvar bi između ostalog trebao da se zasniva na korištenju turističkih potencijala, te da se usmjeri na razvoj sportsko rekreacionog, avanturističkog, kulturno istorijskog i seoskog turizma. Takođe, raditi na prepoznatljivosti i brendu Drvara po drenjinama. Potrebno je razviti turističke potencijale Drvara, unaprijediti turističku signalizaciju, osnovati turističku agenciju, povećati smještajne kapacitete te na taj način povećati prihod Opštine Drvar kroz povećan broj turista.

4. Pregled stanja i kretanje na tržištu rada

Prije posljednjeg rata u Drvaru je živjelo više od 17.000 stanovnika, od čega je radilo oko 5.760 stanovnika i to u privrednim i neprivrednim djelatnostima. Industrija je bila razvijena, poslovao je veliki broj preduzeća koja su zapošljavala dodatne sezonske radnike, te se procjenjuje da je bilo zaposleno čak više od 7.000 stanovnika u sezoni. Danas, Drvar je jedna od nerazvijenijih opština u Bosni i Hercegovini sa slabo razvijenom privredom. Od industrije uglavnom je zastupljena obrada i prerada drveta gdje je zaposlen najveći broj stanovnika. Pored obrade i prerade drveta zastupljena je proizvodnja peleta i briketa, proizvodnja euro paleta kao i male zanatske radnje koje se bave proizvodnjom finalnih proizvoda od drveta. Od ove godine sa otvaranjem pogona fabrike textila „YUMCO“ zaposlen je značajan broj ženske populacije koje posljednjih godina nisu mogle ostvariti zaposlenje u struci.

Podaci u tabelama ispod odnose se na broj zaposlenih i nezaposlenih u Drvaru posljednjih pet godina.

Tabela 9: Broj zaposlenih sa stopom zaposlenosti u periodu od 2015-2019.god.

Godina	Broj stanovnika	Broj zaposlenih	Radno sposobno stanovništvo	Radna snaga	Stopa zaposlenosti
2019	6.104	1.008	3.584	1.945	28,1 %
2018	6228	1007	3644	2028	27,6 %
2017	6359	935	3732	2060	25,1 %
2016	6511	943	4040	1480	23,3 %
2015	10409	932	6325	2207	14,7 %

Tabela 10: Broj nezaposlenih sa stopom nezaposlenosti u periodu od 2015-2019.god.

Godina	Broj stanovnika	Broj nezaposlenih	Broj zaposlenih	Radna snaga	Stopa nezaposlenosti
2019	6.104	937	1.008	1.945	48,2 %
2018	6228	1021	1007	2028	50,3 %
2017	6359	1125	935	2060	54,6 %
2016	6511	1158	943	1480	78,2 %
2015	10409	547	932	1479	37 %

Tabela11:Prosječna mjesečna plata u periodu od 2015-2019.god.

Godina	Prosečna plata u Drvaru	Procenat u odnosu na prosečnu platu u FBiH
2019	677 KM	73 %
2018	757,00 KM	85 %
2017	775,00 KM	90 %
2016	749,00 KM	89,3 %
2015	726,00 KM	87,5 %

Po posljednjim podacima Federalnog Zavoda za programiranje i razvoj, Opština Drvar spada u V kategoriju po stepenu razvijenosti, odnosno u red izuzetno nerazvijenih opština u Bosni i Hercegovini. Prema podacima Zavoda za zapošljavanje Kantona 10, u Drvaru trenutno na dan 12.06.2020.godine ima 902 nezaposlene osobe koje se nalaze na njihovoj evidenciji. Na dan 31.12.2019.godine na evidenciji Zavoda za zapošljavanje imali smo 842 osobe prijavljene. Ova negativna razlika od 60 osoba u periodu od šest mjeseci prouzrokovana je epidemijom virusa korona jer su mnogi poslodavci bili primorani da otpuštaju radnike.

Penzioneri

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje i razvoj, u našoj opštini ima ukupno 274 penzionera čija je prosečna penzija 240 KM. Međutim, ti podaci ne obuhvataju ona lica koja su pravo na penziju ostvarili iz Republike Srpske i inostranstva. Tačne podatke o broju penzionera ne poseduje ni udruženje penzionera opštine Drvar obzirom da oni poseduju evidenciju samo svojih članova, a članstvo je na dobrovoljnoj bazi, nije obavezujuće.

Opština Drvar je izrazito industrijskog mjesta, sa velikim brojem kvalifikovane radne snage, silom prilika, pretvorila u mjesto praktično bez industrije, sa vrlo malim brojem zaposlenih. Veliki problem za razvoj predstavlja nepovoljna starosna struktura i neodgovarajuća kvalifikacija nezaposlenih. Otvaranjem novih radnih mjesta bi se popravila starosna struktura stanovništva, i zaustavio trend odlaska radno sposobnog stanovništva. U narednom periodu prevashodno je potrebno omogućiti prekvalifikaciju i dokvalifikaciju radno sposobnog stanovništva i podsticati osnivanje malih i srednjih preduzeća, naročito iz oblasti finalizacije drvnih asortimenata, te kreiranja poljoprivrednih i turističkih proizvoda.

5. Pregled stanja i kretanja u oblasti društvenog razvoja

Obrazovanje

Na području opštine Drvar postoje tri obrazovne javne ustanove, i to u oblasti predškolskog obrazovanja – Dječiji vrtić „Majka Hrabrost“, osnovnog obrazovanja - Osnovna škola „Drvar“ i u oblasti srednjoškolskog obrazovanja - Srednja škola „Drvar“.

Tabela 12: Pregled obrazovnih ustanova predškolsko i osnovno obrazovanje

Naziv ustanove	Broj učenika				Broj nastavnog osoblja		Broj djece koja do škole putuju više od 4km	Broj učenika koji imaju organizovan	Broj djece sa posebnim potrebama
	2017/18		2018/19		2018/19				
	M	Ž	M	Ž	M	Ž			
DV "Majka Hrabrost"	18	12	19	27	0	4			
Osnovna škola "Drvar"	198	207	184	189	8	25	55	55	6
Ukupno - vrtići	18	12	19	27	0	4	0	0	0
Ukupno – OŠ	198	207	184	189	8	25	55	55	6
Ukupno - Ostalo	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Tabela 13: Nacionalna struktura učenika u osnovnoj školi

Broj učenika u 2018/19 godini						
Bošnjaci	Hrvati	Srbi	Ostali	M	Ž	Σ
2	26	341		184	189	373

U Osnovnoj školi u 2018/19. je upisano 373 učenika te se u poređenju sa podacima iz predhodnih godina uočava blagi pad broja učenika. U okviru Osnovne škole „Drvar“ postoji i odjeljenje učenika sa posebnim potrebama.

Problem u nastavi sa djecom sa posebnim potrebama je taj što nema kvalifikovanog lica, odnosno defektologa koji bi radio s njima, već nastavu izvodi lice sa završenom razrednom nastavom.

Na području opštine postoji samo jedna područna škola koja čini sastavni dio Osnovne škole „Drvar“ i nalazi se u MZ Prekaja.

Srednja škola u školskoj 2018/19 imala je sljedeće nastavne smjerove: gimnazija, ekonomski smjer, trgovačka, konobari i kuvari, te bravari. U prethodnim godinama, pored ovih smjerova postojali su još i: šumarski tehničar i stolari. Srednju školu u Drvaru, pored djece sa područja opštine Drvar, pohađaju i djeca iz opštine Bosansko Grahovo.

Tabela 14: Broj i struktura učenika u srednjoj školi 2018/19.

Područje rada Zanimanje /obrazovni profil		Broj učenika		
		M	Ž	Svega
OPŠTA/OPĆA GIMNAZIJA		32	44	76
EKONOMIJA I TRGOVINA		55	40	95
MAŠINSTVO/STROJARSTVO		8	-	8
UGOSTITELJSTVO I TURIZAM		13	5	18
SVEGA:	I.- IV.-/ 11 razreda/odjela	108	89	197

Tabela15: Nacionalna struktura učenika u srednjoj školi školi

	Broj učenika/%				
	Srbi		Hrvati		Ukupno
ukupno	189	96%	8	4%	197

Srednja škola Drvar u školskoj 2019/20. godini imala je ukupno 81 učenika - putnika (41,11%), iz opštine Bosansko Grahovo dolazi 27 a 54 putuje sa područja opštine Drvar.

Tabela 16: Zbirni prikaz učenika – putnika srednje škole

Red . broj	Relacija putovanja	Ukupan broj učenika
1.	Vrtoče – Bastasi – Jandrin Pod - Drvar	21
2.	Podovi – Drvar	1
3.	Kamenica – Drvar	1
4.	Vidovo Selo- Prekaja – Drvar	4
5.	Mrđe – Drvar	2
6.	Mokronoge – Drvar	8
7.	Šipovljani – Zavođe – Trninić Brijeg - Drvar	12
8.	Drvar selo –Borovac- Drvar	1
9.	Bosansko Grahovo - Drvar	27
10.	Martin Brod- Drvar	1
	UKUPAN BROJ UČENIKA	81

U Srednjoj školi u školskoj 2019/20. godini angažovano je ukupno 26 nastavnika u redovnoj nastavi i dva nastavnika angažovana za dopunu norme iz Osnovne škole Drvar. Jedan nastavnik raspoređen je na radno mjesto u Osnovnu školu Fra Lovro Karaula– Podhum, opština Livno, četiri nastavnika iz Srednje škole Drvar normu dopunjuju u Osnovnoj školi Grahovo, dok je pet nastavnika raspoređeno u Osnovnu školu Drvar, na nadopunu norme. U nastavnom procesu uključeno je ukupno 26 nastavnika, direktor škole, pomoćnik direktora (50% radnog vremena) i školski psiholog kao stručni saradnik. Škola nema pedagoga.

Tabela 17: Školska sprema nastavnog osoblja u srednjoj školi

Radno mjesto	Školska sprema nastavnika				Ugovor o radu			Ukupno
	Mag .	VSS	VŠS	VŠ	neodređeno	određeno	spoljna saradnja	
Direktor škole	-	1	-	-	1	-	-	1
Pomoćnik direktora	-	1	-	-	1	-	-	1
Školski psiholog	-	-	1	-	-	1	-	1
Nastavnici	3	18	4	1	20	6	-	26
UKUPNO	3	20	5	1	22	7	-	29

Iz budžeta Opštine Drvar se izdvajaju sredstva za stipendiranje studenata, kao i za prevoz učenika osnovne i srednje škole. Tako, prema podacima Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove, u periodu od zadnjih pet godina za stipendiranje studenata izdvojeno je 90.000 KM.

Na objektima i osnovnog i srednjeg obrazovanja neophodni su građevinski zahvati na vanjskom i unutrašnjem uređenju (sanacija sanitarnih čvorova, sanacija fiskulturnih sala, toplotno izolovanje objekata, sanacija sistema za grijanje, nabavka opreme za kabinete).

Osnovna škola Drvar se organizaciono sastoji iz dvije zgrade, tzv. stare i nove škole. U zgradi stare škole nastavu pohađaju učenici od prvog do petog razreda, a u drugom objektu nastavu slušaju učenici od šestog do devetog razreda. Površina zgrade nove škole je 1800 m², dok

drugi objekta ima površinu 1200 m².

Zadnja rekonstrukcija i sanacija na objektima osnovne škole je bila 2011. godine i tom prilikom je urađena zamjena stolarije, zamjena krova i radovi na sanaciji fasade. Međutim, prilikom ovih radova nisu izvršene nikakve mjere energetske efikasnosti, tako da se sada pojedine prostorije ne zagrijevaju, odnosno, dolazi do velikih toplotnih gubitaka cijele zgrade. Pored ovog problema Osnovna škola se već godinama bori sa nedostatkom prostora za fizičko vaspitanje. Naime, postojeća sala za fizičko vaspitanje nema adekvatno riješeno grijanje i svlačionice sa sanitarnim čvorovima. Osnovna škola ima vanjsko igralište, ali je porušeno. Nekada je ono sadržavalo tribine, teren za košarku, odbojku, tenis i mali fudbal. Nedostatak ograde oko školskog dvorišta onemogućava kontrolu ulaska lica koja remete školski red i mir, kao i sigurnost djece prilikom boravka van školske zgrade.

Objekat Srednje škole „Drvar“ je izgrađen 1954. godine. Nakon toga bile su još dvije dogradnje. 1973. godine gdje zgrada dobija današnji izgled. Površina zgrade je 2593 m². Veći radovi na sanaciji su bili 2010. godine kada je vanjska drvena stolarija zamjenjena PVC stolarijom.

Sanitarni čvorovi u objektu srednje škole ne zadovoljavaju minimalne tehničke i higijenske uslove. Postoji projekat za sanaciju sanitarnog čvora sa proširenjem istog. Drugi problem je grijanje. Srednja škola se grije na lož ulje i struju, tako da su troškovi zagrijavanja visoki. Pored toga, nemogućnost da se učionice na sjevernoj i zapadnoj strani zagriju na radnu temperaturu utiče na kvalitet odvijanja nastave.

Materijalizacija objekta je u skladu sa vremenskim periodom u kojem je zgrada i građena. Podovi su armiranobetonski, dok su podne obloge drveni pod i parket u učionicama, teraco u hodnicima, ali bez termoizolacije. Krovna konstrukcija je drvena, dok je krovni pokrivač salonit, takođe bez termoizolacije. Zgrada je priključena na gradski vodovod i kanalizaciju.

JU Dječiji vrtić “Majka Hrabrost” je odlukom Opštinskog vijeća Drvar osnovana 30.04.2013. godine. Predmetni objekat je izgrađen krajem sedamdesetih godina dvadesetog vijeka i trenutno smo jedan njegov dio je u funkciji. Bruto građevinska površina iznosi 1030 m². Objekat je opremljen potrebnom infrastrukturom, priključen je na gradski vodovod i kanalizaciju. Grijanje je centralno, sa kotlovnicom na drva.

U funkcionalnom smislu, objekat je podijeljen na prostorije za boravak djece, sa pratećim sadržajem i multifunkcionalnom salom, zatim upravni dio, ekonomski blok sa kuhinjom i trpezarijom, te tehnički blok koji čini kotlovnica sa radionicom i praonica rublja. Svaki dio objekta ima zaseban ulaz.

Vrtić je projektovan za stotinu djece, podijeljenih u dvije starosne grupe, i to za djecu od jedne do tri godine i djecu od tri do šest godina. Za svaku grupu djece su projektovane posebne prostorije sa pratećim sadržajima, kao i zasebni ulazi, ali nisu sve prostorije u funkciji, te ih je potrebno rekonstruisati.

Ostali vidovi obrazovanja, odnosno obrazovanje odraslih, škola za strane jezike, računare ili neki drugi vid kursa ne postoji na području opštine Drvar.

Tabela 18: Finansiranje obrazovnih ustanova sa budžeta opštine – subvencioniranje

	2017		2018	
	Godišnji ostvareni iznos	% učešća u budžetu	Godišnji ostvareni iznos	% učešća u budžetu
Predškolsko obrazovanje	4.343	0,1	73.457	2,3
Osnovno obrazovanje	77.904	2,8	77.159	2,4

Na području opštine Drvar postoji predškolsko, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Svi ostali vidovi obrazovanja i usavršavanja su zapostavljeni. U osnovnoj školi, kao i u srednjoj školi svake godine se bilježi pad broja učenika. Školski objekti su u lošem stanju i neophodna im je rekonstrukcija svih oblika.

Pored formalnih vidova obrazovanja neophodno je omogućiti i djeci i odraslima dodatno usavršavanje kroz organizovane škole stranih jezika, kurseva računara, škole plesa, škole sporta i slično.

Kultura i sport

JU "Centar za kulturu i sport" je osnovana u julu 2014. godine i u sastavu ove ustanove se nalaze :

Radnički dom koji sadrži kino salu, biblioteku, konferencijske sale i drugo,
Sportsko rekreacioni centar „Radimir Kovačević“ i

Kulturni pejzaž – memorijalni kompleks Muzej „25. maj“⁵ sa zbirkom eksponata posvećenih NOR-u.

Muzej „25.Maj“ je nezvanično osnovan krajem 1945. godine, ali tek 1946. godine počinje da egzistira kao muzejska ustanova i za šest godina formira četiri zbirke: zbirku fotografija u vidu dokumentacije, zbirku trodimenzionalnih predmeta, zbirku umjetničkih dijela i stručnu biblioteku. U periodu od 1967. do 1990. godine bio je jedan od najznačajnijih muzeja u BiH. Međutim, danas zbog nedostatka finansijskih sredstava otežan je rad Muzeja jer isti se ne finansira sa viših nivoa vlasti, za razliku od ostalih muzeja u Kantonu 10.

Muzej je čuvao vrijednu istorijsku građu i godišnje ga je u periodu mart-novembar posjećivalo oko 500.000 posjetilaca. Muzej je obnovljen 2009. godine i trenutno raspolaže sa dvije stalne postavke - istorijskom i etnografskom, te pokušava vratiti dio istorijske građe koja je ukradena po izbijanju rata u BiH (1992-1995).

U narednom periodu potrebno je uraditi reorganizaciju ove ustanove odvajanjem Spomen kompleksa u samostalnu jedinicu kako bi Muzej mogao samostalno participirati u poslovno-pravnom okruženju i na taj način osigurati samoodrživost. Promociji i unapređenju sporta pored JU "Centar za kulturu i sport," doprinose još Fudbalski klub Borac, Karate klub Drvar, Košarkaški klub Borac, Fudbalska škola Drvar, Teniski Klub Drvar, Šahovski klub .Na polju kulturnih dešavanja veliki doprinos daje KUD "Drvar" koji postoji od 1924. godine.

„Dani drvarske drenjine,, je najznačajnija privredno turistička manifestacija koja se tradicionalno održava u mjesecu oktobru i traje 19 godina. Započeta je realizacija aktivnosti

⁵ Odluka komisije za očuvanje nacionalnih spomenika („Službani glasnik BiH“, broj 14/12)

zaštite geografskog porijekla proizvoda od drenjine i to u prvom redu brendiranje slatkih proizvoda od drenjine: tradicionalno mućeni pekmez od drenjine i imber.

Moto klub „Grizly“ Drvar organizuje moto susrete.

Sabor Krajiške pjesme je već ušao u kulturna zbivanja i svake godine ga posjeti preko 5.000 ljudi.

Košarkaški klub „Borac“ organizuje Street Ball koji se odvija u centru grada i posjeti ga oko 1.000 posjetilaca koji taj dan borave u našem gradu. Košarka je dostigla veliki uspjeh i omladina iz našeg grada je član i BIH reprezentacije kao i košarkaških klubova u drugim gradovima.

Sportski klubovi svoje treninge održavaju u salama osnovne i srednje škole. Fudbalska škola i Fudbalski klub Borac svoje treninge održavaju na Sportsko rekreativnom centru „Radomir Kovačević“ kojem je potrebna rekonstrukcija.

Tabela19: Finansiranje sportskih udruženja i klubova

	Naziv organizacije	Iznos finansiranje iz opštinskog budžeta u KM				
		2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
1.	Fudbalski klub Borac	8.600,00	976,00	500,00	2.616,24	138,60
2.	Karate klub Drvar	5.500,00	-	1.500,00	2.500,00	1.450,00
3.	Košarkaški klub Borac	3.500,00	3.500,00	3.560,00	4.400,00	2.500,00
4.	Ragbi klub Drvar	100,00				
5.	Teniski klub			500,00		
6.	Sportsko ribolobvno društvo Unac			2.174,74		
7.	Fudbalska škola				3.235,78	1.692,38
8.	Šahovski klub			1.300,00		400,00

Podaci Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Osnivanjem JU „Centar za kulturu i sport“ Drvar došlo se do kvalitetnijeg kulturnog i sportskog života. Međutim, i dalje je to nedovoljno. U okviru ove ustanove nalazi se i Sportsko rekreacioni centar „Radomir Kovačević“. Međutim, da bi ovaj centar mogao da zadovolji uslove za održavanje sportskih aktivnosti i manifestacija, neophodna je njegova rekonstrukcija i sanacija. Pored navedenog kompleksa, JU „Centar za kulturu i sport“ u svom sastavu ima i Dom kulture. Ovaj objekat je rekonstruisan 2010. godine i posjeduje prostor za pružanje usluga i održavanje manifestacija iz oblasti kulture (bioskopska sala, biblioteka, prostorije za održavanje različitih kurseva i slično). Nabavkom tehničke opreme i namještaja (računari, radni stolovi, knjige, i slično) i opremanjem ovaj objekat bi se mogao staviti u funkciju i na taj način bi se poboljšao kulturni život.

Kulturni pejzaž – memorijalni kompleks Muzej „25. maj“ predstavlja snagu ove opštine jer je od velikog značaja za proučavanje antifašističke istorije BiH, ali i za naučne i kulturne institucije, kao i za profesore, učenike osnovnih i srednjih škola, studente, medije te za razvoj turizma. Opština Drvar mora da u budućem periodu unaprijedi postojeće kulturne i sportske manifestacije koje se odvijaju pod njenim pokroviteljstvom, ali i da omogući stvaranje novih kroz pružanje podrške sportskim klubovima, medijima i udruženjima građana.

Zdravstvena zaštita

Zdravstvena zaštita na području opštine Drvar se do 1995.godine obavljala u Medicinskom centru koji je obuhvatao: hirurgiju, opštu medicinu, pedijatriju, otorinolaringologiju, interni odjel, psihijatriju, ortopediju, stomatologiju i ginekologiju. U okviru kompleksa medicinskog centra svi navedeni sadržaji su bili smješteni u više objekata. Ova ustanova se 23.04.2001. godine preregistrovala i danas egzistira kao Dom zdravlja koji je smješten u jednom objektu.

Tabela 20: Broj ustanova primarne zdravstvene zaštite na području opštine

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Br. domova zdravlja	1	1	1	1	1	1
Br. područnih ambulanti	1	1	1	1	1	1
Br. timovi porodične/obiteljske medicine	3	3	3	3	3	3
Br. vozila hitne pomoći	1	1	2	2	3	3
Broj. javnih apoteka/ljekarni						
Br. privatnih apoteka/ljekarni	2	2	2	2	2	2

Na području opštine Drvar pored Doma zdravlja zdravstvena zaštita se pruža putem hitne pomoći i dvije privatne apoteke.

Tabela 21: Broj i struktura osoblja u zdravstvenim ustanovama na području opštine

	2017			2018			2019		
	M	Ž		M	Ž		M	Ž	
Ukupno zdravstvenih radnika	8	24	32	7	25	32	5	23	28
Doktori opšte prakse	2	3	5	2	4	6	1	2	3
Specijalisti	2	1	3	1	2	3		3	3
Ginekolozi	1		1	1		1			
Stomatolozi	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Medicinski tehničari	2	13	15	2	13	15	2	13	15
Ostalo osoblje	1	5	6		5	5		5	5

Veliki problem predstavlja nemogućnost zbrinjavanja bolesnika u Domu zdravlja, pa se veliki broj bolesnika upućuje na liječenje u Livno ili Banja Luku.

Najzastupljenija oboljenja koja su prouzrokovala smrtni ishod su bolesti krvotoka, dok su bolesti organa za varenje i dijabetes najmanje zastupljeni.

Tabela22: Najzastupljenija oboljenja koja su prouzrokovala smrtni ishod

Vrsta bolesti	Broj umrlih					2019
	2014	2015	2016	2017	2018	
Bolesti krvotoka	66	54	55	55	58	61
Tumori	22	18	20	16	13	23
Bolesti organa za disanje	7	3	3	3	4	3
Bolesti organa za varenje	4	5	4	3	1	1
Dijabetes	3	2	4	2	7	2
Ukupno	102	82	86	79	83	90

Dom zdravlja Drvar se najvećim dijelom finansira od strane Zavoda za zdravstveno osiguranje Kantona 10. Takođe, Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne zaštite i prognanih obezbjeđuje finasijsku podršku, ali u vidu mjesečne pomoći za tekuće rashode.

Nabavka sanitarnog vozila opremljenog sa savremenim medicinskim pomagalicama, 2018. godine kao pomoć Republike Srbije, u znatnoj mjeri je riješio problem prevoza bolesnika u Kantonalnu bolnicu u Livno.

Nivo primarne zdravstvene zaštite je podignut na veći nivo potpunom rekonstrukcijom i opremanjem službe hitne medicinske pomoći Doma zdravlja Drvar zahvaljujući pomoći Vlade Republike Srbije. Kroz ovaj projekat radi se i digitalizacija RTG aparata.

Zdravstvena zaštita se odvija kroz usluge Doma zdravlja. Zahvaljujući kvalitetnom medicinskom kadru stanovništvo je u mogućnosti da obavi veliki broj zdravstvenih usluga u ovoj ustanovi. Međutim, nepostojanje područnih ambulanti utiče da stanovnici udaljenih, ruralnih područja ne mogu da koriste zdravstvenu zaštitu. Takođe, velika udaljenost, najbliže, Kantonalne bolnice u Livnu, predstavlja problem za blagovremeno pružanje specijalne medicinske pomoći.

Iako objekat Doma zdravlja zadovoljava uslove u pogledu prostora, zbog lošeg stanja rad u njemu je otežan. Kroz projekte sanacije i rekonstrukcije objekta povećao bi se i kvalitet rada zaposlenih, a samim time i kvalitet pruženih usluga pacijentima.

U narednom periodu potrebno je povećati broj usluga Doma zdravlja Drvar kroz stavljanje u funkciju devastiranih objekata, u prvom redu sanacije objekta koji bi koristio za otvaranje ustanove za stara i nezbrinuta lica. Na ovaj način uradilo bi se ekonomsko osnaživanje i povećanje vlastitih prihoda Doma zdravlja Drvar, ali i riješio problem naših sugrađana koji ove usluge trenutno koriste u mnogim domovima u regionu.

Socijalna zaštita

Pitanje socijalne zaštite je u nadležnosti Službe za opštu upravu i društvene djelatnosti Opštine Drvar. Broj socijalnih korisnika se konstanto povećava što je posljedica ekonomske krize i nezaposlenosti, ali i veliki procenat starijeg stanovništva koji su u stanju socijalne potrebe. Najčešće isplaćivani vidovi socijalne pomoći su jednokratne novčane pomoći. Na ime redovne socijalne pomoći Ministarstvo rada, zdravstva, socijalne zaštite i prognanih Kantona 10 trenutno obezbjeđuje sredstva za 170 korisnika. Redovna socijalna pomoć iznosi 100,00 KM po korisniku mjesečno. Međutim, da je mnogo veći broj onih kojima je potreban

ovakav vid pomoći vidi se iz broja podnesenih zahtjeva za jednokratnu/ vanrednu novčanu pomoć. Jedan dio zahtjeva za vanrednu novčanu pomoć isplaćuje se iz budžeta Kantona 10 (na godišnjem nivou iznosi 12.000 KM), a drugi dio iz budžeta Opštine Drvar sa tekuće budžetske rezerve gdje opštinski načelnik izdvaja određena novčana sredstva za pomoć stanovništvu u nabavci hrane i lijekova.

U tabeli ispod prikazani su podaci za posljednjih pet godina sa brojem korisnika različitih vidova socijalnih pomoći.

Tabela23: Broj korisnika različitih vidova socijalne pomoći

Vidovi socijalne pomoći	2015	2016	2017	2018	2019
Stalna novčana pomoć	160	170	170	170	170
Novčana pomoć za druge osobe – tuđa njega	31	28	31	30	30
Jednokratne novčane pomoći – Kanton 10	110	105	118	120	110
Zdravstveno osiguranje	175	165	175	150	138
Porodiljska naknada	19	11	25	48	42
Smještaj u ustanove soc.zaštite	9	9	8	8	8

Podaci od socijalne službe opštine Drvar

Potrebno je osnovati Centar za socijalni rad kao samostalnu ustanovu koja će izraditi socijalnu kartu opštine Drvar, te na osnovu izrađene socijalne karte pružati adekvatnu pomoć svojim korisnicima.

Civilna zaštita

Civilna zaštita je organizovana kroz Službu civilne zaštite Opštine Drvar. U okviru ove Službe, ne postoji profesionalna vatrogasna jedinica, poslove zaštite od požara vrše tri lica, koja je služba slala na obuku za obavljanje poslova profesionalnog vatrogasca i biće u sastavu vatrogasne jedinice koja je u fazi formiranja. U slučajevima požara ili drugih prirodnih nepogoda, na sprečavanju istih i spašavanju ljudi i materijalnih dobara rade zaposleni u Službi civilne zaštite zajedno sa volonterima iz reda stanovništva i drugih institucija.

Obale rijeke Unac su često plavljene, što ugrožava i objekte koji se nalaze u blizini ove rijeke. Iz tog razloga Služba civilne zaštite konstantno provodi aktivnosti na zaštiti ugroženih objekata i ljudi od poplava. Jedna od najznačajnijih aktivnosti za rješavanje ovog problema je projekat sanacije i regulacije vodotoka Unca. Međutim, iako postoji tehnička i investiciona dokumentacija, zbog nedostatka finansijskih sredstava do sada je izvršena regulacija korita rijeke Unac u dužini od 3,4 km.

Civilna zaštita trenutno raspolaže sa dvije navalne vatrogasne cisterne kapaciteta 3200.l i 2300.l vode, čiji je radni vjek odavno trebao da prestane, ali koja ipak još zadovoljavaju minimume tehničke ispravnosti, za obavljanje poslova gašenja požara.

U Službi Civilne zaštite je trenutno zaposleno pet lica, dva stalno zaposlena i tri koja se povremeno zapošljavaju za obavljanje poslova zaštite od požara. Zakonom o zaštiti od požara i vatrogastva je određeno da se u okviru ove Službe formira i profesionalna vatrogasna jedinica, i ista je u fazi formiranja.

Služba za civilnu zaštitu između navedenog radi i na ažuriranju procjena, planova i programa zaštite i spašavanja. Trenutno su usvojeni:

- Plan protivminskog djelovanja za opštinu ugroženu minama,
- Plan zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća opštine Drvar,
- Procjena ugroženosti opštine Drvar od prirodnih i drugih nesreća,
- Procjena ugroženosti od požara za opštinu Drvar
- Plan zaštite od požara opštine Drvar
- Program razvoja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća opštine Drvar za period 2015-2020. godinu.

Najveću opasnost za stanovništvo predstavlja zemljište koje je kontaminirano minama, i obuhvata površinu od 15.655 km².

Velike površine zemljišta koje je kontaminirano minama predstavlja opasnost za građane Drvara ali i za turiste. Uklanjanje mina i čišćenje minskih polja predstavlja strateški izazov. U okviru Službe civilne zaštite opštine Drvar formiran je tim vatrogasaca, sa minimalnom opremom. U narednom periodu potrebno je unaprijediti njihov rad nabavkom potrebnih vozila i opreme, te formirati profesionalnu vatrogasnu jedinicu u saradnji sa privrednim subjektima na području opštine.

Stanovanje

Prema popisu iz 2013-te godine (Federalni zavod za statistiku) za Opštinu Drvar navedeni su slijedeći podaci u tabelama.

Tabela 24: Broj stambenih jedinica po broju stanova, površini i godini gradnje

Zgrade i stambene jedinice		Ukupan broj stambenih jedinica		Prema godini gradnje stambenih jedinica	
	Broj st. jedinica	Površina	Broj st. jedinica	Godina gradnje	Broj st. jedinica
Sa jednim stanom	2783	do 30m ²	166	do 1918.	60
Sa 2 stana	521	31-40m ²	251	1919.-1945.	219
Sa 3 stana	27	41-50m ²	630	1946.-1960.	762
Sa 4 stana	15	51-60m ²	1311	1961.-1970.	1106
Sa 6 i više stanova	55	61-80m ²	1477	1971.-1980.	1273
		81-100m ²	906	1981.-1990.	984
		101 i više m ²	251	1991.-2011.	588
Ukupno	3403		4992		

Tabela 25: Stambene jedinice prema priključcima na infrastrukturu, osnovu korištenja i broju domaćinstava

Stambene jedinice prema	Prema osnovu korištenja	Prema broju domaćinstava u
-------------------------	-------------------------	----------------------------

priključcima na infrastrukturu		stambene jedinice		stambenoj jedinici	
	Broj stambenih jedinica	Osnov	Broj stambenih jedinica	Broj domaćinstava	Broj stambenih jedinica
centralno, vodovod, kanalizacija, električna energija	179	vlasništvo	2330	1 domaćinstvo	2974
vodovod, kanalizacija, električna energija	3987	suvlasništvo	121	2 domaćinstva	17
električna energija	4637	zakup	540		
bez instalacija	131				

Podaci o naseljenim stambenim jedinicama:

naseljene: 2991

Prema opremljenosti infrastrukturom:

- vodovod: javni: 1816, mjesni: 572, vlastiti: 311, ostalo: 292
- kanalizacija: javna: 1077, septička jama: 1589, drugo: 325
- električna energija: ima priključak: 2969, nema priključak: 22, bez ikakvih instalacija: 5

U sljedećoj tabeli dati su uporedni podaci popisa iz 1991. i popisa 2013. godine koji se odnose na broj domaćinstava i broj stambenih jedinica.

Tabela 26: Broj domaćinstava i stambenih jedinica po popisu

		popis 1991	popis 2013	razlika
BROJ DOMAĆINSTAVA	gradsko područje	2552	1598	954
	ostalo područje	3040	1435	1605
	ukupno	5592	3033	2559
BROJ STAMBENIH JEDINICA	ukupno	5048	3033	2015

Razlika u velikom broju stambenih jedinica, iz tabele, je pokazatelj devastacije uzrokovane ratnim dešavanjima i smanjenja površine opštine Dejtonskim mirovnim sporazumom za 360,40 km², što je ujedno i 678 domaćinstava manje.

S obzirom na ratna dešavanja veliki broj objekata je devastiran, te se procjenjuje da ima oko 1000-1200 objekata neuslovnih i neuseljivih za koje vlasnici, odnosno korisnici već godinama traže obnovu.⁶

⁶ Podaci su preuzeti sa zvanične web stranice Federalnog Zavoda za statistiku Popis 1991 i Popis 2013

Socijalna, imovinska i lična sigurnost građana

Prevenција i razotkrivanje svih vidova kriminaliteta i društveno neprihvatljivog ponašanja na području Kantonu 10 u nadležnosti je kantonalnog Ministarstva unutrašnjih poslova u okviru kojeg na području opštine Drvar djeluje Policijska uprava Drvar.

Tabela 27: Statistički podaci u oblasti prekršaja po godinama⁷

Vrsta prekršaja	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Prekršaji protiv javnog reda i mira	65	33	74	78	51
Prekršajni nalozi za remećenje javnog reda	74	22	57	40	24
Prekršaji u oblasti saobraćaja/ prekršajni nalozi	811	722	612	499	513

Prekršaji protiv javnog reda i mira i ostali prekršaji

U svim navedenim godinama u tabeli najviše prekršajnih naloga izdato zbog nedoličnog ponašanja u javnosti, značajan broj tuča, drsko ponašanje pojedinaca, svađa i vika. Značajan broj prestupnika su u svim godinama bila lica starija od 36 godina, a 2018. godine je zabilježen i povećan broj prestupnika starosti od 26-35 godina.

Prekršaji u oblasti saobraćaja

Iz tabele se vidi da su ovi prekršaji uglavnom išli silaznom linijom, što je vjerovatno posljedica strožijih kazni u oblasti saobraćaja.

Na osnovu iznesenih podataka, može se zaključiti da svađe, vika i nedolično ponašanje predstavljaju najčešći vid (način) kršenja javnog reda i mira na području opštine Drvar. Takođe, u priličnom broju slučajeva, kao drugi vid javlja se tuča. Ono što zabrinjava jeste činjenica da se kao izvršioc prekršaja najčešće javljaju lica starija od 36 godina. Ovo je izuzetno problematično iz razloga što se radi o kategoriji lica koja već imaju formiranu predstavu o društvu i izrađen sistem vrijednosti, pa je na njih daleko teže uticati u smislu kanalsanja njihovog ponašanja u neke društveno prihvatljivije svrhe.

S druge strane, stanje u oblasti saobraćaja je uslovno "zadovoljavajuće" iz razloga što se, ipak, u konačnici, većina prestupa tretirala kao prekršaj. To znači da se ipak radilo o djelima koja su u sebi nosila niži stepen društvene opasnosti, odnosno štetnosti. Ta djela nisu imala, dakle, onaj kriminogeni kvalitet koji se zahtjevao za aktiviranje krivičnopravne represije. Ipak, neophodno je i u budućnosti preduzimati mjere da bi se nivo prekršaja u oblasti saobraćaja sveo na približan nivo onome koji smo imali tokom 2018. godine.

Stanje kriminaliteta

Tabela 28: Broj i vrsta kriminaliteta po godinama

Vrsta kriminaliteta	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Protiv imovine i imovinskih interesa	26	21	12	14	7
Protiv života i tjelesnog integriteta i ostalo	25	35	36	43	27

⁷ Podaci koji su korišćeni pri izradi ovog dijela Strategije pribavljeni su od strane PU u Drvaru

UKUPNO	51	56	48	57	34
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

Podaci koji su korišćeni pri izradi ovog dijela Strategije pribavljeni su od strane PU u Drvaru

Po podacima iz tabele, vidljivo je da se slučajevi kriminaliteta vezani za imovinu i imovinske interese tokom godina smanjuju, ali zabrinjava činjenica da slučajevi vezani za život i tjelesni integritet rastu (osim u 2019. godini). Evidentno je da nasilno ponašanje ugrožava život ljudi i da je potrebno preduzimati mjere koje će dovesti do suzbijanja i eliminisanja slučajeva kriminaliteta ove vrste.

Civilno društvo (nevladine organizacije)

U Opštini Drvar postoji oko 20 udruženja građana. Tačna evidencija ne postoji obzirom da su jedni registrovani na nivou Kantona 10, drugi na nivou Federacije BiH, treći pak na državnom nivou. Najveći broj ovih organizacija i udruženja nije kadrovski, organizaciono i materijalno osposobljeno da na kvalitetan način funkcionišu. Samo mali broj udruženja su aktivna od svog osnivanja, dok veliki broj postoji samo na papiru i neaktivna su duži vremenski period. Većina ovih udruženja se oslanja na sredstva iz budžeta Opštine Drvar što predstavlja problem obzirom da je budžet opštine socijalnog karaktera. U tabeli ispod možemo vidjeti raspodjelu sredstava iz budžeta Opštine Drvar za udruženja građana u prethodnih pet godina sa iznosima koje su dobijali.

Tabela 29: Finansiranje NVO sa područja opštine

Redni broj	Naziv udruženja	2015	2016	2017	2018	2019
1.	Crveni krst Drvar	10.800	15.910	22.295	26.784	12.020
2.	Omladinska organizacija „Drvar“	-	-	-	3.707	64
3.	Udruženje mladih „Mokronoge“ Drvar	-	-	300	-	-
4.	Balotaški klub „Soko“	550	400	620	600	50
5.	Udruženje građana „Tim“	200	-	-	-	-
6.	Udruženje građana „Nika“	200	-	-	-	-
7.	Udruženje mladih „Fama“	1.500	-	-	-	-
8.	Udruženje likovnih umjetnika Drvar	130	100	100	-	-
9.	Udruženje žena „Titova pećina“ Drvar	1.000	500	-	-	-
10.	RRS – Drvar	2.000	-	-	-	-
11.	Moto klub „Grizzly“ Drvar	6.500	5.000	3.000	5.000	2.500
12.	Planinarsko društvo „13 Runolista“	1.500	300	200	-	250
13.	Udruženje bodi-bilding	-	300	200	-	-

14.	Udruženje stočara „Feniksa“	-	300	-	-	-
15.	Udruženje poljoprivrednika	-	-	150	-	-
16.	Udruženje ribolovaca	-	-	209	-	-
17.	Drvarski odred kulture	350	-	-	-	-
18.	Veterani fudbalskog kluba „Borac“	2.200	-	-	-	-
	UKUPNO	26.930	22.810	27.074	36.091	14.884

Podaci iz Službe za privredu, finansije i inspekcijeske poslove Opštine Drvar

Potrebno je u okviru Službe za opštu upravu i društvene djelatnosti sistematizovati jedno radno mjesto koje će voditi evidenciju o svim sportskim, kulturnim i nevladinim udruženjima, te istima pružati pomoć oko pisanja projekata i upravljanjima istih, kako bi navedena udruženja i organizacije uspješno funkcionisale i doprinosile društvenom razvoju opštine.

6. Pregled stanja u oblasti javne infrastrukture i usluga

Saobraćajna infrastruktura

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku na području opštine Drvar putnu mrežu čine sljedeće kategorije:

- magistralni putevi u dužini 37 km,
- regionalni putevi u dužini 92 km i
- lokalni putevi u dužini 43 km.

Veliki dio lokalne i nekategorisane putne mreže je asfaltiran. Takođe, najveći dio finansijskih sredstava se ulaže u sanaciju i rekonstrukciju lokalnih puteva u ruralnim dijelovima opštine. Lokalni makadamski putevi nisu adekvatno popisani, te je u narednom periodu potrebno uraditi popis lokalnih makadamskih puteva u urbanom i ruralnom dijelu i napraviti plan sanacije i asfaltiranja istih.

Parkiranje na području opštine je organizovano samo u urbanom dijelu, i to isključivo kao javno, dok privatnih parking prostora nema. Broj parking mjesta iznosi 149 i zadnjih pet godina je ovaj broj konstantan. Važno je napomenuti da je parkiranje organizovano na otvorenom, odnosno ne postoje javne parking garaže.

Tehnička infrastruktura

JP "Elektroprivreda HZHB" Poslovnica Drvar vrši distribuciju i snabdijevanje električnom energijom na području opštine Drvar.

Tabela 30: Broj kupaca/potrošača električne energije

Opis	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Na visokom naponu	27	28	30	30	30
Na niskom naponu					
Domaćinstva	4124	4109	4093	4090	4072
Javna rasvjeta	18	18	18	18	23
Ostala potrošnja	191	188	186	182	183
UKUPNO	4360	4343	4327	4320	4308

Napomena: Gore navedeni broj su aktivni kupci kojima treba dodati i 570 isključenih kupaca, od čega 63 iz kategorije ostale potrošnje i 507 iz kategorije kućanstva na da 01.06. 2020.

Komunalna infrastruktura i usluge

Komunalna infrastruktura danas ne zadovoljava potrebe grada, a ni seoskih naselja. Prema podacima JP "Komunalac Drvar" u posljednjih pet godina dužina vodovodne mreže je nepromijenjena, dok je kanalizaciona mreža 33,7km koliko je njena dužina iznosila 2015.godine.

JP" Komunalac Drvar" d.o.o. osnovan je 1996.godine i u skladu sa svojim nadležnostima obavlja poslove prikupljanja, prečišćavanja, distribucije vode, odvodnju otpadnih voda, prikupljanje, čišćenje i odvoz smeća, usluge trećim licima. Opšta ocjena stanja je zadovoljavajuća. Trenutno u JP „Komunalac Drvar“rade 23 radnika, u sektorima ekonomsko - pravni i tehnički.

Komunalac raspolaže sa sljedećom opremom: kamion DAF za pražnjenje malih kontejnera i odvoz smeća, jedan komad, 1997.godište, kamion Mercedes nakladač, dva komada, 1985. godište, FAP cisterna za vodu, jedan komad, 1982.godište, FIAT Dukato kamion, jedan komad, 1996.godište, mini bager jedan komad, 1988.godište, kombi VW jedan komad 1988.godište, 30 malih i 30 velikih industrijskih kontejnera, kosačica, mini bacač snijega, trimer, flaksarica. Treba napomenuti da je starosni vijek vozila preko 20 godina i pitanje je koliko dugo će biti u voznom stanju.

Hitno je potrebno pristupiti sanaciji JP "Komunalac" doo Drvar kroz participaciju u projektnim aktivnostima za nabavku opreme kako bi se povećao spektar usluga ovog preduzeća. Takođe potrebno je raditi na reorganizaciji samog preduzeća, pristupiti izradi plana sanacije I plana rješavanja akumuliranih dugovanja iz prethodnog perioda. U budućem periodu raditi na pronalaženju mogućnosti da ovo preduzeće bude nosilac svih komunalnih aktivnosti na području opštine (održavanje javne rasvjete, ljetno i zimsko održavanje puteva, upravljanje pijacom i sl.)

Vodovodni sistem

Osnovu vodovodnog sistema Drvara čini zahvat na izvorištu „Točkovi“ (44 l/sek), glavni dovodni cjevovod Ø250 mm, rezervoar „Banjčevo brdo“ zapremine 300 m³, rezervoar „Sopića Brdo“ zapremine 600 m³ i distribuciona razvodna mreža po gradu prečnika 80 – 200 mm. Ovaj sistem pored gradskog područja Drvara snabdijeva vodom i naselje Vrtoče, kao i dijelove naselja Drvar Selo, Trninić Brijeg i Šipovljani. Glavni vod produžen je u pravcu naselja Vrtoče i Bastasi oko 4 km sjeverozapadno od gradskog područja. Vještačka akumulacija Župica u gornjem toku Unca je izgrađena za potrebe obezbjeđenja vode industriji u Drvaru. Ostala naselja se snabdijevaju vodom uglavnom putem lokalnih vodovoda, bunara i izvora. Od lokalnih seoskih vodovoda je najznačajniji „Raduklija“ kapaciteta 5.5 l/sek.

Tabela 31: Dužina kanalizacione i vodovodne mreže

Opis	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj kilometara vodovodne mreže na području opštine	49	49	49	49	49
Broj kilometara kanalizacione mreže na području opštine	33,7	33,7	33,7	33,7	33,7

Pored toga što se ne gradi nova vodovodna i kanalizaciona mreža, zabrinjavajući je i podatak o odnosu broja priključenih na mrežu. Broj domaćinstava priključenih na vodovodnu mrežu

je 2500, od čega je samo 2100 onih koji imaju kvalitetno i regulisano vodosnabdjevanje pitkom vodom, dok je broj domaćinstava priključenih na kanalizacionu mrežu 1.400. Ovaj podatak upućuje na to da je neophodno izgraditi novu kanalizacionu i vodovodnu infrastrukturu, kao i rekonstruisati postojeću. Kroz infrastrukturne projekte potrebno je riješiti ovaj disbalans između broja korisnika jedne i druge mreže, a na taj način bi se podigla cijena i kvalitet usluga, kao i cijena građevinskog zemljišta radi budućih investicija.

Tabela 32: Broj priključaka na vodovodnu i kanalizacionu mrežu

Opis	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj potrošača vode sa javnog vodovoda	2500	2500	2500	2500	2500
Broj domaćinstava u opštini koji koriste vodu iz lokalnih sigurnih/kontrolisanih vodovoda	400	400	400	400	400
Broj domaćinstava u opštini na gradskom vodovodu	2100	2100	2100	2100	2100
Broj domaćinstava u opštini koji nemaju pristup vodovodu	550	550	550	550	550
Broj domaćinstava koji su priključeni na kanalizacionu mrežu	1400	1400	1400	1400	1400
Broj domaćinstava u opštini bez priključaka na kanalizacionu mrežu	1650	1650	1650	1650	1650

Iz gornje tabele proizilazi da je pokrivenost uslugom vodosnabdjevanja 81 % (2.500 na 3.050 domaćinstava), što znači da se oko 19 % stanovništva vodom snabdijeva alternativno, iz bunara ili čatrnja. Takođe, u tabeli se vidi da oko 550 domaćinstava nema pristup vodovodnoj mreži, a u odnosu na broj evidentiranih domaćinstava to bi bilo 19 % domaćinstava. Cijena usluge vodosnabdjevanja za domaćinstva je 0,60 KM, dok je za pravna lica cijena 2,00 KM. Količina fakturisane vode za domaćinstva 185.550 m³, dok je količina fakturisane vode za pravna lica 34.650 m³. Razlika zahvaćene količine vode i fakturisane je 1.079,840 m³, s tim da gdje gubici nastaju se ne zna, a pretpostavlja se da su gubici u devastiranoj mreži u napuštenim privrednim subjektima kao i ilegalnim priključcima i dotrajalosti vodovodne mreže (azbestno-cemente cijevi). Procjena je da se treba izmijeniti 80% pomenutih cijevi na već navedenim dužinama.

Kanalizacioni sistem

U gradskom području Drvara postoji nekoliko kanalizacionih kolektora koji otpadne vode odvođe u rijeku Unac bez prethodnog prečišćavanja. Fabrički kompleks industrije celuloze posjeduje sopstveni cjevovod Ø600 mm za odvođenje tehnoloških otpadnih voda na lokaciju Laguna (oko 7.5 km nizvodno od grada) gdje je vršeno prečišćavanje. Sada fabrika ne radi. Postojeća kanalizaciona mreža u gradskom području je uglavnom mješovitog tipa. Ukupna dužina zatvorene kanalizacione mreže je 24 km, dok dužina glavnog kolektora (celuloski kanal) iznosi 9,7 km. Dužina fekalne kanalizacije je 12 km, isto toliko kilometara je i kanalizacije za atmosferske padavine (12km). Tako je ukupna dužina kanalizacijske mreže 33,7 km. Međutim, brojem kanalizacijskih priključaka obuhvaćeno je 1400 domaćinstava, tj. 46 %. Kada je u pitanju kanalizacija, problem koji se javlja je miješanje atmosferske i fekalne kanalizacije. Urbanističkim i regulacionim planovima koji su bili u prethodnom periodu na

snazi, evidentiran je ovaj problem i predviđena je postepena izgradnja separacionog sistema kanaliziranja - posebno za fekalnu kanalizaciju, a posebno za atmosfersku. Međutim, ovi projekti nikad nisu završeni. Problem koji je postojao osamdesetih godina prošlog vijeka, a utiče i na sadašnje projekte, je odvod tehnoloških otpadnih voda od postojeće industrije. Danas industrije nema, ali komunalna infrastruktura koja je bila u funkciji industrije je ostala, a njeni kapaciteti se ne koriste.

Neodržavanje, neosavremenjavanje i nepraćenje potreba stanovništva kada je u pitanju komunalna infrastruktura dovelo je do toga da se danas opština suočava sa velikim gubicima u snabdjevanju vode, kao i sa zagađenjem okoline fekalnom kanalizacijom. Veliki problem je zaštita izvorišta i nemogućnost praćenja potrošnje vode po stambenim zgradama, pa se zbog toga nema ni uvid u stvarnu potrošnju vode.

Kada je u pitanju vodovodna i kanalizaciona infrastruktura stanje je vrlo loše, a izgrađena je prije 50 godina, a uglavnom su azbestno-cementne cijevi.

Prema podacima JP „Komunalac Drvar“ oko 49 km gradske vodovodne mreže kojom je pokriveno 69 % (2.100 domaćinstava) je u dosta lošem stanju zbog oštećenosti i neodržavanja. Gubici se ne znaju, ali sudeći po količini proizvedene (1.300 000 m³) i fakturisane (220.110 m³) vode gubici su preko 69 %. Osim toga izvorišta nisu dovoljno zaštićena.

Opština Drvar uradila je projekat zaštite izvorišta Točkovi i obezbjeđena su donatorska sredstva za realizaciju. Takođe urađen je projekat rekonstrukcije prve faze od izvorišta do bazena Sopića ograda i u pripremi je tenderska dokumentacija za realizaciju rekonstrukcije prve faze.

Organizacija lokalne samouprave i pružanja usluga građanima

Opštinski organ uprave

Poslove iz izvornog i prenesenog djelokruga jedinice lokalne samouprave obavlja Jedinostveni opštinski organ uprave Opštine Drvar (dalje: JOU). Unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta uređeni su Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta JOU (“Službeni glasnik Opštine Drvar” broj: 3/17,10/17, 5/18, 7/18, 5/19, 10/19 i 11/19 – dalje Pravilnik).

Pravilnikom su predviđene sljedeće organizacione jedinice:

1. Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove,
2. Služba za imovinsko-pravne i geodetske poslove,
3. Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti,
4. Služba za civilnu zaštitu,
5. Sektor za lokalni razvoj i investicije i
6. Kabinet načelnika.

Radom JOU rukovodi načelnik opštine Drvar, a u radu mu pomažu rukovodioci osnovnih organizacionih jedinica. Rukovodilac JOU bira se neposredno, tajnim glasanjem od strane građana na lokalnim izborima i to na mandatni period od četiri godine.

Sistematizacija radnih mjesta JOU

Pravilnikom je sistematizovano ukupno 68 radnih mjesta. Kategorije zaposlenih su: državni službenici, namještenici i zaposlenici. Ukupan broj zaposlenih je 49 od čega 19 državnih službenika, 20 namještenika i 10 zaposlenika.

Državni službenici su lica sa diplomama visoke stručne spreme, dok su namještenici lica sa diplomama srednje, odnosno više stručne spreme, zaposlenici su lica koja se angažuju sa diplomom srednje ili osnovne škole, a samo izuzetno sa diplomom više stručne spreme. Shodno navedenom, u JOU sa diplomom visoke stručne spreme angažovano je 19 lica, sa diplomom više stručne spreme angažovano je 7 lica, sa diplomom srednje škole angažovana su 22 lica, dok je sa diplomom osnovne škole angažovano jedno lice. Polna zastupljenost je u potpunosti ravnomjerna, omjer 25-25. Prosječna starost između 40 i 45 godina.

Raspored radnika po organizacionim jedinicama: Služba za imovinsko-pravne i geodetske poslove – 10, Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti – 19, Služba civilne zaštite – 5, Služba za privredu finansije i inspeksijske poslove – 8, Sektor za lokalni razvoj i investicije – 3, Kabinet načelnika – 4.

JOU raspolaže sa 41 aktivnim kompjuterom, 25 štampača, 3 kopir aparata, 3 skenera, 1 ploterom, 2 GPS uređaja, 2 fax mašine.

Opštinsko vijeće Drvar

Donošenje odluka od značaja za lokalnu samoupravu u nadležnosti je Opštinskog vijeća Drvar (dalje: Vijeće). Vijeće se sastoji od 17 odbornika, a njegovim radom rukovodi predsjednik koji se bira iz reda odbornika. Odbornici se biraju neposredno, tajnim glasanjem građana na lokalnim izborima, na mandatni period od četiri godine. Predsjednik Vijeća ima zamjenika, koji ga mijenja u vršenju funkcije kada je on spriječen da obavlja funkciju. Vijeće je formiralo i Stručnu službu Opštinskog vijeća Drvar, kojom neposredno rukovodi sekretar. Stručna služba Opštinskog vijeća Drvar preduzima stručne i druge aktivnosti sa ciljem organizovanja nesmetanog održavanja sjednica Vijeća. Takođe, Stručna služba obavlja poslove koji se odnose na objavljivanje službenih akata u lokalnom službenom glasilu, kao i na praćenje realizacije pojedinih odluka Vijeća. Rad Vijeća definisan je poslovníkom, a Stručne službe pravilnikom o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji.

Vijeće obrazuje stalna i privremena radna tijela koja se formiraju iz reda odbornika i drugih lica. Stalna radna tijela Vijeća su:

1. Komisija za statutarna pitanja, poslovník i propise,
2. Komisija za izbor, imenovanja i administrativne poslove,
3. Komisija za budžet i finansije,
4. Komisija za društvene djelatnosti,
5. Komisija za ljudska prava,
6. Komisija za planiranje opštinskog razvoja i
7. Etički odbor.

Stručna služba Opštinskog vijeća Drvar popunjena je sa dva zaposlena i to: sekretar, kao državni službenik sa visokom stručnom spremom i namještenik za administrativno-tehničke poslove sa diplomom srednje škole.

Pružanje usluga građanima

Građani Bosne i Hercegovine, kao i lica iz inostranstva u mogućnosti su da na jednom mjestu ostvare svoja prava kod Opštine Drvar. U tom smislu, u prizemlju zgrade organizovana je prostorija za rad sa strankama koja obuhvata poslove prijemne kancelarije, rad sa poštom i podnescima, rad na poslovima ovjere potpisa, rukopisa i prepisa, kao i rad u oblasti matičnih knjiga. Isto tako, organizovani su poslovi informatora stranaka, kao i blagajnički rad za obavljanje uplata direktno pred organom uprave.

Najveći broj zaprimljenih predmeta imaju: Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove i Služba za opštu uptavu i društvene djelatnosti, i taj broj prosječno godišnje iznosi 2000. Takođe, Kabinet načelnika zaprima i postupa po predstavkama građana i drugih organizacija.

7. Zaštita okoline uključujući smanjenje rizika od nesreća

Stanje vazduha (kvalitet i upravljanje)

Za Opštinu Drvar se pretpostavlja da ima kvalitetan, zdrav i čist vazduh, zbog činjenice da na području Opštine nema većih industrijskih zagađivača vazduha. Po podacima Federalnog ministarstva okoliša i turizma o izdanim okolišnim dozvolama na području Opštine nema većih zagađivača. (Izdana samo jedna okolišna dozvola 2010. godine firmi Marin-komerc d.o.o. Drvar 07-01-23-6-15/10 prerada i rezanje drveta).

Organ uprave, iako je potrebno dodatno usavršavanje zaposlenih i zapošljavanje nekih kadrova, uspijeva da odgovori na zahtjeve građana. Međutim, strateški cilj treba da bude opremanje i rekonstrukcija objekta, unapređenje tehničke opreme, kao i usavršavanje zaposlenih. Izvori zagađenja vazduha su različiti. To su prije svega procesi sagorijevanja čvrstih goriva u individualnim kućnim ložištima, izduvni gasovi saobraćajnih vozila i teških mašina, procesi na deponijama otpada i dr. Jedan od prvih zadataka pri planiranju mreže praćenja kvaliteta vazduha je sakupljanje informacija o izvorima emisije zagađujućih materija u određenoj oblasti.

Na području Kantona 10 ne postoji katastar emisije zagađivača, niti su uspostavljeni drugi sistemi za kontinuirano praćenje zagađenja okoliša. Katastar emisije zagađujućih materija za opštinu treba da sadrži spisak svih izvora materija koje zagađuju vazduh, složenih prema geografskom položaju i uslovima emitovanja, vrste polutanta koji se emituje, te količini emitovanih polutanata tokom jedne godine. Katastar emisija polutanata predstavlja polazni i najznačajniji element pri procjeni nivoa prizemnih koncentracija polutanata.

Strategija zaštite vazduha FBiH, kao dio Strategije zaštite okoliša FBiH u sklopu jednog od svojih operativnih ciljeva koji se odnosi na planiranje kvaliteta vazduha, nalaže uspostavljanje federalne i kantonalnih mreža praćenja kvaliteta vazduha, stoga u ovoj oblasti treba raditi upravo na uspostavljanju katastra zagađivača, kao i sistemu monitoringa kvaliteta vazduha

Stanje u pogledu vodenih resursa (korištenje, zaštita i upravljanje)

Rijeka Unac izvire kao Mlinski potok, ispod planine Šator na 876 m nadmorske visine, a svojim tokom je stvorio najmarkantnije i najveće erozije i akumulacione morfološke oblike na ovom dijelu terena, teče kroz klisuru Pojila, četiri kotline i tri klisure. Svojim tokom kroz Nacionalni park Una do Martinbroda teče najužom klisurom, negdje dubine i do 350 metara. Vodotok Unca je bazis za sve površinske vode opštine Drvar. Ukupni tok je 65,5 km, a površina njegovog sliva iznosi 650 km², te ima visinsku razliku od oko 450 metara. Pored rijeke Unac, koja područje Opštine Drvara dijeli na dva približno jednaka dijela, značajne vodotokove čine još njene lijeve pritoke: Gudaja, Ljeskovica, Visućica, Drobnjak, Drvara i Bastašica koje su uglavnom nezagađene (u pojedine tokove bezpravno sprovedena kanalizacija iz domaćinstava). Generalno posmatrano hidrološke prilike Drvarskog područja nisu tako dobre.

Sve pritoke Unca su sa lijeve strane toka i većina istih se nalaze u drvarskoj kotlini. Vodosnabdjevanje, odvođenje otpadnih i oborinskih voda i upravljanje krutim otpadom dati su na upravljanje JP „Komunalac Drvar“ koji uglavnom pokriva grad i prigradska naselja, dok na mjesnim, seoskim vodovodima upravljaju Mjesne zajednice ili odbori za izgradnju i održavanje vodovoda. Ne postoji „Master plan“ vodosnabdjevanja za opštinu u cjelini. Nedovoljno je sređena tehnička dokumentacija, a za pojedine segmente i sisteme nedostaje u cjelosti. Nadležni opštinski organi i JP „Komunalac Drvar“ nemaju ni organizacione, ni tehničke, ni kadrovske kapacitete za unapređenje sistema vodosnabdjevanja. Mogućnosti su veoma povoljne, postoje neiskorištena izvorišta, korištenje je uglavnom moguće gravitacionim putem, kvalitet vode je prema svim pokazateljima na izuzetno visokom nivou. Postoje i mogućnosti komercijalizacije - prodaje vode.

Za područje Kantona 10 mjerenja su rađena za kvalitet voda vodotoka Unac, čiji je status (kvalitet) vode dobar, s tim da u skladu sa Uredbom o klasifikaciji vodotoka kvalitet voda može biti 1-visok, 2-dobar, 3-umjeren, 4-loš i 5-van klase. Podatak za rijeku Unac je prema karti iz Studije ranjivosti prostora FBiH. Ista studija izvještava da su oscilacije kvaliteta evidentne kod podzemnih voda koje su registrovane na kraškim izvorištima, naročito ako se u neposrednom slivu nalaze veća naselja kao i na kraškim izvorištima u čijim se slivovima vrši eksploatacija šume. Česte su pojave zamućenja, te prisustva organske materije i nutrijenata. Na području grada postoji kanalizaciona mreža za odvod otpadnih i fekalnih voda na koju su priključeni stambeni objekti, objekti infrastrukture i privredni objekti (oko 1200 domaćinstava i 130 pravnih lica), dužine je 33,7 km.

Ne postoje sabirni kolektori i uređaji za prečišćavanje otpadnih voda tako da se neprečišćene otpadne vode ispuštaju direktno u vodotoke rijeke Unac i pritoka. Stanje gradske kanalizacione mreže nije na zadovoljavajućem nivou, česti su kvarovi i pucanja cijevi koje su dotrajale, a izrađene su od različitih vrsta materijala. Dio novih naselja, gradskih i prigradskih ulica nema kanalizaciju, imaju nepropisne septičke jame koje su propusne, nesantitarne ili su odvođi direktno pušteni u vodotoke. Kapacitet i funkcionalnost oborinske kanalizacione mreže je nedovoljan za grad, a ista se neredovno čisti i održava. U opštini postoji izrađen glavni projekat kanalizacione mreže u urbanom području u dužini 7,5 km koji pokazuje da postoje ulice u urbanom području koje nisu priključene na kanalizacionu mrežu.

Što se tiče zaštite od voda, na teritoriji Opštine Drvar postoje područja podložna poplavama, naročito u MZ Vrtoče-Podbrina, MZ Šipovljani, područje centra grada, Drvar selo, Bastasi i Mokronoge. Podaci o broju ugroženih stambenih jedinica i industrijskih postrojenja nema, ali se radi o cca 350 stambenih jedinica individualnog stanovanja. Na teritoriji opštine djelomično postoji sistem za odbranu od poplava, brana na lokalitetu Prekaje-Župica, djelomična regulacija Unca – gradsko područje, djelomična regulacija Drvare. Opština posjeduje glavni projekat regulacije rijeke Unac nizvodno od MZ Podbrina u dužini 8,3 km prema MZ Bastasima. Projekat se nalazi u strategiji Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije BiH.

Iako su podaci u oblasti vodnih resursa dosta oskudni, procjene su da opština Drvar raspolaze sa dovoljnim količinama vode koja ima dobru kvalitetu. Rijeka Unac kao najveći vodotok u Kantonu 10, koja teče prema Nacionalnom parku Una u dužini od oko 65 km, glavni je bazis voda, a u nju se ulijeva šest većih i više manjih tokova čije površinske vode nisu zagađene. Ima dovoljan broj identificiranih izvorišta, međutim sa aspekta infrastrukture za vodosnabdjevanje i odvodnju otpadnih voda i sa aspekta zaštite od voda stanje u opštini

nije dobro. Projektna dokumentacija koju opština posjeduje je djelomična i ne postoji cjeloviti plan ni za jedno područje.

Stanje zemljišta (korištenje, zaštita i upravljanje)

Za opštinu Drvar, najvažniji prirodni resurs predstavljaju šume. Međutim zemljište kao jedan od najvažnijih prirodnih resursa i elemenata životne sredine uopšteno, osnov je za razvoj poljoprivrede. Opština Drvar raspolaže sa ovim resursom u površini od 22.672 ha, od čega je 49% (11.220 ha) obradivog, što predstavlja značajan resurs. Ostatak od 51% su pašnjaci. U kategoriji obradivog zemljišta, najviše je livada (65% od obradivog ili 32% od ukupnog poljoprivrednog zemljišta), 33% od obradivog su oranice i vrlo malo, 1,7%.⁸

Što se korištenja tiče, koristi se samo oko 80 ha za ratarstvo te oko 40 ha za voćarstvo. Sve ostalo (osim pašnjaka) je slabo iskorišteno. Rizik za onečišćenje zemljišta dolazi od ljudskih aktivnosti i korištenja, a s obzirom na potencijalno zagađenje zemljišta može se konstatovati da slabe poljoprivredne aktivnosti i nepostojanje industrije trenutno ne predstavljaju rizik. Rizik za onečišćenje su kanalizacione otpadne vode, atmosferske vode i nepravilno odlaganje otpada. Najveći problem u opštini Drvar predstavljaju površine koje su sumnjive ili su kontaminirane minama i prema procjenama to je površina od 15,655 km², što je jako puno.

Na području Opštine Drvar u periodu 1996. do 2012. godine humanitarno deminiranje je izvršeno na 7 lokacija sa ukupno deminiranom površinom od 276.032 m². Od toga metodom čišćenja deminirane su 3 lokacije ukupne površine 11.000 m², a metodom tehničkog izviđanja 4 lokacije ukupne površine 265.032 m². Trajno obilježavanje na području opštine Drvar provedeno je na 3 lokacije sa ukupno postavljenih 47 samostalnih znakova kojim se štiti preko 1.000.000 m² sumnjive površine. U 2019. godini izvršeno je čišćenje na lokaciji "Jama Vranova" Drvar ukupne površine 1820,00m² dubine 10cm, korišteni metod rada manuelno (metal detektor- pipalica). Na osnovu Strategije protivminskog djelovanja BiH, planirane su aktivnosti PMA za opštinu Drvar.

Potrebno je potpuno eliminisati sumnjive površine I. i II. kategorije prioriteta redukcijom sumnjive površine kroz generalno izviđanje ili deminiranjem metodom čišćenja ili tehničkog izviđanja na rizičnim površinama.

Stanje šumskih eko sistema (korištenje, zaštita i upravljanje)

Na prostoru Kantona 10 većina šumskog fonda (80%) je u državnom vlaštvu. Prema podacima iz katastra ŠGD „Hercegbosanske šume“ ukupna površina pod šumom i šumskim zemljištem u državnoj svojini na području K10 iznosi 284.242 ha odnosno oko 23% od ukupne površine državnih šuma u FBiH.

Tabela 33: Površine obrasle šumom na području Kantona 10

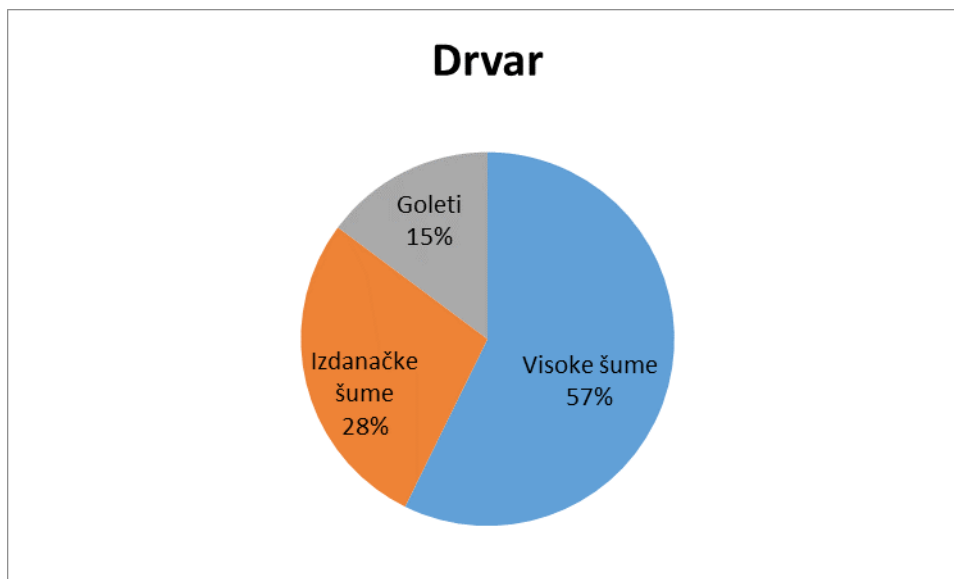
Šumarija/ Područje gospodarenja	Visoke šume (ha)	Izdanačke šume (ha)	Goleti i ostale kategorije (ha)	Ukupno (ha)
Drvar	23.609,60	11.503,70	6.101,05	41.214,35
Glamoč	30.677,90	3.502,31	24.960,76	59.140,97
Grahovo	22.582,80	9.081,68	11.328,66	42.993,14
Kupres	17.114,83	1.942,71	7.973,25	27.030,79
Livno	7.151,79	16.876,42	34.004,08	58.032,29
Tomislavgrad	6.069,84	10.282,33	39.478,60	55.830,77

⁸ Izvor: Prostorni plan Kantona 10

Ukupno:	107.206,76	53.189,15	123.846,40	284.242,31
----------------	-------------------	------------------	-------------------	-------------------

Izvor: Hercegbosanske šume, Plan poslovanja 2020

Grafikon 4: Tipovi šuma na području Drvara

Prema ovim podacima na području opštine Drvar se nalazi 12% od ukupnih šumskih površina Kantona 10. Od toga 57% površina se zauzimaju visoke šume, 28% izdanačke šume i 15% zauzimaju goleti. S obzirom na šumovitost (60,15%) to je najšumovitija opština, dok ostale opštine imaju šumovitost od 25% (Livno) do 44% (Bosansko Grahovo).

Tabela 34: Stanje drvnih zaliha na području Kantona 10

Šumarija	Drvena zaliha m ³
Drvar	9.321.599,00
Glamoč	9.913.896,71
Grahovo	7.251.037,61
Kupres	5.312.292,12
Livno	4.354.827,43
Tomislavgrad	1.914.421,62
Ukupno:	38.068.074,49

Izvor: Hercegbosanske šume, Plan poslovanja 2020

Drvar ima najviše drvene zalihe što je rezultat nabolje šumovitosti, iako Glamoč (59.140,97 ha) i Livno (58.032,29 ha) imaju veće šumske površine od Drvara (41.214,35 ha).

Tabela 35: Drvena zaliha po kategorijama drveta na području opštine Drvar

	Četinari	Lišćari	Ukupno (m ³)
Šumarija Drvar	4.998.934,00	4.322.665,00	9.321.599,00

Izvor: Hercegbosanske šume, Plan poslovanja 2020

Prema podacima sa grafikona na području Drvara 46% drvene zalihe čine lišćari (4.322.665,00 m³) od kojih su najviše zastupljene bukove i hrastove šume osrednje valjanosti u čijem se sastavu mogu naći i drugi listopadni oblici poput graba, javora i jasena, dok 54% drvene zalihe čine četinari (4.322.665,00 m³) koje se nalaze iznad 900 m n/v. Česte su i mješovite šume smrče, jele i bukve izuzetnog kvaliteta.

Značaj koji šume imaju za čovjeka je višestruk. Šume imaju važnu ulogu u sprečavanju erozija, nastajanja bujica, slivna područja obrasla šumom imaju 30-50% niže vodostaje nego što imaju slivovi koji nisu obrasli šumom. Šuma je takođe i najbolji filter za dobijanje pitke vode.

Šume koje su od visoke socijalne vrijednosti koje su značajne za životnu sredinu jer su staništa divljih životinja, nalaze se oko vodenih tokova ili su arheološke lokacije se definišu kao šume visoke vrijednosti (HCVF – High conservation Value Forests). ŠGD Hercegbosanske šume gospodare u skladu sa međunarodnim prihvaćenim standardima i posjeduju FSC certifikat.

Na području opštine Drvar se nalazi više lokaliteta ŠVZV. U okviru ŠGP Drvar urađeno je više HCVF elaborata za područja: Vrelo Bastašica (zaštićeno 22,4 ha), planina Jadovnik (zaštićeno 2670,5 ha) i arheološko nalazište Crna kraljica (zaštićeno 39,2 ha).

Prema neslužbenim podacima 2068,5 ha od ukupne površine šuma Hercegbosanske županije se nalazi pod minama što predstavlja jedan od glavnih problema ugroženosti ovih ekosistema.

Šumsko gospodarsko područje „Drvarsko“ se nalazi u sjeverno-zapadnom planinskom dijelu Bosne i Hercegovine. Zauzima južnepadine planine Osječenice i Klekovače, te cijelu planinu Lunjevaču. Južni dio područja se nalazi na sjevernim padinama planine Jadovnik, a centralni dio koji se proteže pravcem sjeverozapad-jugoistok leži u dolini rijeke Unac. Najviši vrhovi navedenih planina su: Velika Klekovača (1962m/nm), Mala Klekovača (1761m/nm), Oštrej (1388m/nm), Javorova kosa na Osječenici s vrhovima od 1284 pa do 1444 m/nm, Modri Kuk na Jadovniku (1539m/nm) i drugi.

Velika pretnja šumskim ekosistemima predstavljaju šumski požari koji predstavljaju stihijsko i nekontrolisano širenje vatre u prirodnoj okolini. Veličina površine zahvaćene požarom kao i intenzitet požara zavisi od vegetacije. Osim šumskih požara veliku prijetnju su i divlje deponije. One predstavljaju nelegalna odlagališta otpada koja zauzimaju mali prostor. Veliki problem su i nekontrolisane sječe šuma koje mogu imati nesagledive posljedice po ekosistem. Krčenje šuma može dovesti do ekoloških promjena (promjena klime, zemljišta, nestanak biljnih i životinjskih vrsta).

ŠGP „Drvarsko“ gazduje ŠGD „Hercegbosanske šume“ putem Šumarije Drvar. Oko 60% ukupnog zemljišnog fonda drvarskog područja otpada na terene pod šumskom vegetacijom i ovo područje je najbogatije drvnim zalihama.

Upravljanje otpadom

Na području opštine Drvar ne postoje veći zagađivači. Najrazvijenija privredna grana je prerada drveta te se kruti industrijski otpad odnosi većinom na piljevinu i okorke. Pored industrijskog otpada na privremenu gradsku deponiju odlaže se kućni, komunalni i građevinski otpad. Komunalni čvrsti otpad je izvor zagađenja koji ugrožava sva područja životne sredine. Pored zagađivanja zemljišta, što je nepovoljno sa estetskog, higijenskog i sanitarnog stanovišta, čvrsti otpad ugrožava vodene sisteme (površinske i podzemne vode,

izvorišta i dr.) ima i direktan uticaj na kvalitet vazduha u bližoj okolini, predstavljaju opasnost za pojavu požara i eksplozija i pogodna su za razvoj glodara i ptica, koje raznoseći otpad, prenose i zarazne bolesti, a samim tim može imati i nepovoljne posljedice po cjelokupni život čovjeka (zdravlje, ekonomija, finansije itd.)

Oblast Upravljanja otpadom je regulisana Zakonom i Odlukom o komunalnom redu Opštine Drvar, ali se sve obaveze iz pomenutog Zakona ne izvršavaju u potpunosti zbog nedostatka finansijskih sredstava i organizaciono tehničke neosposobljenosti. Prema podacima iz 2019. godine JP „Komunalac Drvar“ na gradsku deponiju „Zaglavica“ je odveženo 6095m³ otpada koja je određena kao lokacija za privremeno odlaganje otpada odlukom opštinskog vijeća 2011. godine. Deponija „Zaglavica“ je površine 4800 m² i se nalazi se na udaljenosti od oko 4,5 km od Drvara, na 709 m nadmorske visine, uz lokalnu cestu prema naselju Zaglavica. Na lokaciji ne postoji infrastruktura (struja, voda) niti sistemi za kontrolu procijednih voda i razvoja gasova i na temelju trenutnog stanja na deponiji „Zaglavica“ ona se prema važećim zakonskim odredbama može klasificirati samo kao „divlja deponija“

Upravljanje otpadom vrši JP „Komunalac Drvar“ čiji su korisnici 2300 domaćinstava i 160 pravnih lica. Cijene usluga JP „Komunalac Drvar“ je: po domaćinstvu 4,00 KM, a za pravna lica po kvadratu poslovnog prostora: do 100 m² je 0,70 KM, od 100 – 300 m² je 0,35 KM, a preko 300 m² je 0,18 KM, u cijene nije uračunat PDV.

JP „Komunalac Drvar“ koji sa svojim nedovoljnim i dotrajanim kapacitetima prikuplja otpad od 60% stanovništva i 70% pravnih lica. Situacija u upravljanju otpadom u opštini Drvar je dosta loše što govori podatak da na samoj teritoriji Drvara, pored glavne gradske deponije, bilo je registrovano još i 16 divljih deponija. Međutim, tokom perioda mart-maj izvršena je akcija prikupljanja otpada i time je riješen problem 11 divljih deponija.

U januaru 2015. godine, u saradnji sa firmom Ecoplan iz Mostara, je izrađen je plan prilagođavanja upravljanja otpadom za deponiju komunalnog otpada opštine Drvar.

Upravljanje prostorom i okolišem, stanje gradskog zelenila

Upravljanje javnim površinama u opštoj upotrebi

Javnim dobrima, koja su namjenjena da služe svima pod jednakim uslovima u opštoj upotrebi Opština Drvar, kao vlasnik, vodi brigu i njima upravlja.

U cilju uređenja naselja upravljanje javnim površinama vrši se kroz implementaciju programa obavljanja usluga zajedničke komunalne potrošnje.

Javne površine, u opštoj upotrebi su:

- **Javno-saobraćajne površine:** ulice, putevi, trgovi, mostovi, podvožnjaci, nadvožnjaci, pješački prolazi, tuneli, parkirališta, pločnici, trotoari, pješačke staze, biciklističke staze, stanice javnog prevoza i slične površine,
- **Javne zelene površine:** parkovi, park-šume, dječija igrališta, travnjaci, staze, zaštitni pojas uz saobraćajne površine, zelene površine uz objekte javne namjene, obale rijeka i drugih vodotoka, odmarališta, nogostupi i staze koje su sastavni parkova i slične površine,
- **Ostale površine** uz objekte koji su namjenjeni za javne priredbe, otvorene tržnice, sajmišta, autobuske stanice, aerodromi i slične površine.

Javno-saobraćajne površine

Opština Drvar ima razgranatu saobraćajnu mrežu, razvrstane na magistralne, regionalne, lokalne ceste, gradske ulice i nerazvrstane ceste. Odlukom o razvrstavanju cesta i lokalne i gradske ulice („Narodne novine HBŽ“, broj 11/14) na području Opštine Drvar imamo:

- Lokalne ceste ukupne dužine 108,8 km od čega 77,1 km asfaltiranih i 31,7 km makadamskih,
- Gradske ulice, ukupne dužine cca 40 km, 90 % asfaltirane

Ostale saobraćajnice, nerazvrstane ceste, u urbanom i vanurbanom području uglavnom nisu asfaltirane. Saobraćajne površine uglavnom nisu adekvatno opremljene saobraćajnom signalizacijom, iako se u poslednje vrijeme radi na postavljanju vertikalne signalizacije u urbanom području. Stanje asfaltiranih saobraćajnica je zadovoljavajuće, nastoji se godišnje sanirati novonastale udarne rupe, što ovisi o raspoloživim finansijskim sredstvima. Održavanje makadamskih saobraćajnica predstavlja trošak koji se ponavlja iz godine u godinu bez trajnog efekta, što ukazuje na potrebu realizacije projekata asfaltiranja takvih saobraćajnica.

Javne zelene površine

Razvojem Drvara kao industrijskog grada i stvaranja industrijske zone neposredno uz centar grada, bilo je neophodno kroz plansku dokumentaciju ponuditi urbano uređenje zadržavajući postojeće i planirajući nove javne površine sa posebnim naglaskom na zadržavanje postojećih zelenih površina. Na taj način su parkovi, drvoredi i zelenilo postali jedan od važnih sadržaja centra, prepoznatljivost Drvara i povećali su kvalitet životne sredine.

Četiri vrste zelenila postoje na ovom prostoru:

- zaštitno zelenilo uz veće ulice i uz industrijsku zonu,
- gradski parkovi i to: Spomen park koji je svojom površinom najveći, park uz ulicu Titovu, između predviđenog zanatskog centra i pijace, park uz ulicu Titovu ispod objekta dječijeg vrtića i park uz autobusku stanicu i radnički dom, mali parkovi i blokovsko zelenilo između stambenih zgrada i
- drvoredi uz ulice.

Veće parkovske površine, su proglašene nacionalnim spomenikom BiH - Kulturni pejzaž – memorijalni kompleks Muzej „25. maj“ u Drvaru, u okviru kog se nalazi Muzej 25 maj i Titova pećina te Spomen park - Spomenik žrtvama fašizma.

U okviru Spomen parka nalazio se Spomenik palim brcima NOB-a, rad velikog vajara Marijana Kockovića. Nažalost, u toku ratnih godina ovaj spomenik je porušen i sada se na njegovom mjestu nalaze samo ostaci. Međutim, ne postoje ulaganja u proširenje i izgradnju novih parkovskih ili zelenih površina. Velike površine se ne uređuju kako bi trebalo, a takođe ne vrši se zamjena oboljelog drveća novim, kao ni dopuna istog. Podatak o broju zasađenih sadnica i ukrasnog bilja ne postoji i evidentno je da se ne posvećuje pažnja obnovi postojećeg zelenog fonda. Negativna pojava, koja ugrožava i postojanje parkovskih površina, je bespravna gradnja. Radi što boljeg upravljanja parkovskim i zelenim površinama, neophodno je da se uspostavi katastar zelenih površina.

Postavljena urbana oprema u parkovima je nedovoljna, i dotrajala.

Zaštita prirodnog (posebno biodiverziteta) i kulturno-istorijskog nasljeđa

Prema evidenciji Zavoda za zaštitu spomenika Federalnog ministarstva kulture i sporta, i podacima JU Novi Urbanistički Zavod Republike Srpske, koji su usaglašeni sa kategorizacijom

donesenom u Zakonu o zaštiti prirode iz 2003. godine („Službene novine FBiH“, broj: 33/03), formirana je lista zaštićenih prirodnih vrijednosti pejzaža na teritoriji Kantona 10.

Nacionalni park Spomenik prirode	Nacionalni park Una (dijelom ulazi na teritoriju Opštine Drvar	
	Geološki	Pećina u Bastasima - Drvar
	Geomorfološki	Pećina u Bastasima - Drvar
	Hidrogeološki	Izvor rijeke Bastašice - Drvar
	Memorijalni	Titova pećina - Drvar Titova pećina u Bastasima - Drvar

Prostornim planom Bosne i Hercegovine za period 1981-2000.godine, pored prethodno nabrojanih zaštićenih prirodnih područja, predviđeno je da se pod zaštitu stave i sljedeće prirodne vrijednosti:

- Parkovi prirode : Klekovača i Jadovnik
- Zaštićeni prirodni pejzaži: Vodotok rijeke Unac

Ostale prirodne vrijednosti kojima je potrebno posvetiti posebnu pažnju, u smislu zaštite i očuvanja su sljedeće:

- Šumske zajednice: zajednice (klekovine) bora krivulja (Pinus mugo) na Klekovači i šume crnog bora (Daphnoceri-pinetum) na Jadovniku
- Šumske zeljaste biljke: Leontopodium alpinum – runolist (Klekovača), Gentiana lutea – srčanik (lincura) (Klekovača), Eryngium alpinum – planinski kotrljan (Klekovača, Jadovnik), Festuca bosniaca – bosanska vlasulja (Klekovača)
- Drveće i grmlje: Cornus mas L. – drenjić (drvarski dren), Laburnom anagyroides – zanovjet obična (Jadovnik), Pinus mugo – bor krivulj (Klekovača)-endem, Taxus baccata – tisa, Ilex aquifolium – božikovina
- Ptice: Tetrao urogallus – veliki tetrijeb
- Divljač: Canis lupus - vuk, Ursus arctos – mrki medvjed (Klekovača), Lynx lynx – ris (Klekovača), Lutra lutra – vidra (Unac).

Većina navedenih vrsta je zaštićena kroz Crvenu listu ugroženih divljih vrsta i podvrsta biljaka i životinja Federacije Bosne i Hercegovine.

Posebna područja kulturno-istorijskog nasljeđa

Ova područja i objekte graditeljskog nasljeđa kao nacionalne spomenike utvrđuje Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, u skladu sa aneksom 8. Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH. Sa područja Opštine Drvar na listi nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine se nalazi Kulturni pejzaž-memorijalni kompleks Muzej “25. maj”. Nacionalni spomenik čine: glavna zgrada Muzeja „25. maj“, Titova vila, zgrada u kojoj je oformljena OZNA (Odjeljenje zaštite naroda) i prostor tzv. Titove pećine.

Uticaj lokalne ekonomije na okolinu

Privreda se bazira na preradi drveta, a po podacima Federalnog ministarstva okoliša i turizma o izdanim okolišnim dozvolama na području Opštine nema većih zagađivača.

Uticaj okoline na javno zdravlje

Nema zabilježenih uticaja okoliša na javno zdravlje.

8. Stanje prostorno-planske dokumentacije

Prostorno planska dokumentacija, Prostorni plan opštine Titov Drvar, Urbanistički plan opštine Titov Drvar, Drvar, Regulacioni planovi „Centar“, „Drenjičko vrelo“, „Peića luke – Golubić“ i Izmjena i dopuna Regulacionog plana "Centar" koja se trenutno primjenjuje na osnovu Zakona o prostornom planiranju („narodne novine HBŽ“, broj:12/14), je prevaziđena, prvenstveno što su se desile promjene u odnosu na period kad je donošena, a koji su bitni za provođenje, navodimo samo bitne:

- vremenski rok na koji je donešena je istekao
- Deytonskim sporazumom je teritorija opštine Drvar smanjena
- broj stanovnika je smanjen,
- državno i političko uređenje
- oblik vlasništva i svojine

Opština Drvar nema usvojene strateške dokumente prostornog planiranja, odnosno prostorni plan i urbanistički plan. Kada su u pitanju provedbeni dokumenti, trenutno je samo jedan važeći prostorno planski dokument, i to: Izmjena i dopuna Regulacionog plana "Centar" Drvar (izrađen 2006.godine).

Međutim, pored dokumenata prostornog uređenja koje donosi lokalna samouprava, dio opštine Drvar je tretiran i **Prostornim planom područja posebnih obilježja od značaja za Federaciju Bosne i Hercegovine "Sliv rijeke Une"**. Ovaj dokument je značajan za opštinu Drvar iz razloga što dio sjevero-zapadnog prostora opštine ulazi u ovo područje, cca: 40,44 km², a donesen je za period od dvadeset godina i predstavlja osnovni i obavezujući dokument za regulisanje prostornog uređenja unutar njegovog obuhvata.

Na području opštine Drvar, odnosno, u njenom urbanom dijelu ističe se karakteristična pojava, proistekla iz tadašnjeg pravca razvoja Drvara kao industrijskog grada, gdje je većina industrije bila izgrađena u užem urbanom dijelu grada, odnosno, u njegovom centralnom dijelu. Usljed ratnih dešavanja i promjena u društvenom i političkom uređenju, migracije stanovnika, ovi prostori su napušteni, industrija kao glavna djelatnost više nije zaživjela, tako da danas imamo velike površine u gradu pod ovim objektima, a koje se ne koriste. Privatizacijom je došlo do promjene vlasničke strukture, što je još jedan ograničavajući faktor. Prostornim planom opštine Titov Drvar 1981.- 2001.godine je još uočeno da se prostor koristi ili ne koristi za one aktivnosti za koje ima prirodne predispozicije, ali je rijetka pojava neadekvatnog korištenja prostora.

U urbanom dijelu uočena je intenzivna izgradnja industrijskih i stambenih objekata u zonama najboljeg poljoprivrednog zemljišta, dok se za ostali prostor i aktivnosti može reći da ima problem neiskorištavanja značajnih prirodnih i stvorenih potencijala (poljoprivredni i turistički potencijali).

Aktivnosti koje su se u posljednje vrijeme poduzele po pitanju izrade prostorno planske dokumentacije:

Donešena je Odluka o pristupanju izradi prostornog plana Opštine Drvar 2016 godine, dalje aktivnosti od toga nisu provođene iz razloga što nije usvojen Kantonalni prostorni plan.

Odlukom o pristupanju izradi urbanističkog plana iz 2018 godine te njenom izmjenom iz 2020 godine pristupilo se aktivnostima na izradi Urbanističkog plana opštine Drvar na period 2020 – 2040 godina.

Pored problema (neplanska gradnja, nekorištenje izgrađenog i neizgrađenog građevinskog zemljišta na odgovarajući način), može se zaključiti da prostor u opštini Drvar još uvijek nije urbanistički narušen, i da, ukoliko se pristupi što prije donošenju prostorno-planske dokumentacije, može se uticati na zaštitu, racionalno korištenje, planiranje i uređenje prostora.

9. Analiza budžeta i projekcije sredstava za finansiranje realizacije Strategije razvoja

Pregled učešća poreznih i neporeznih prihoda u ukupnom budžetu

Prilikom izrade izvršenja budžeta posebnu pažnju treba posvetiti analizi:

- izvornih prihoda koje čine porezni i neporezni prihodi,
- rashoda i izdataka koji su Zakonom ili Odlukama Opštinskog vijeća propisani i definisani i
- kapitalnih primitaka i kapitalnih izdataka.

Tabela 36: Učešće poreznih i neporeznih prihoda u ukupnom budžetu u periodu od 2015. do 2019. Godine

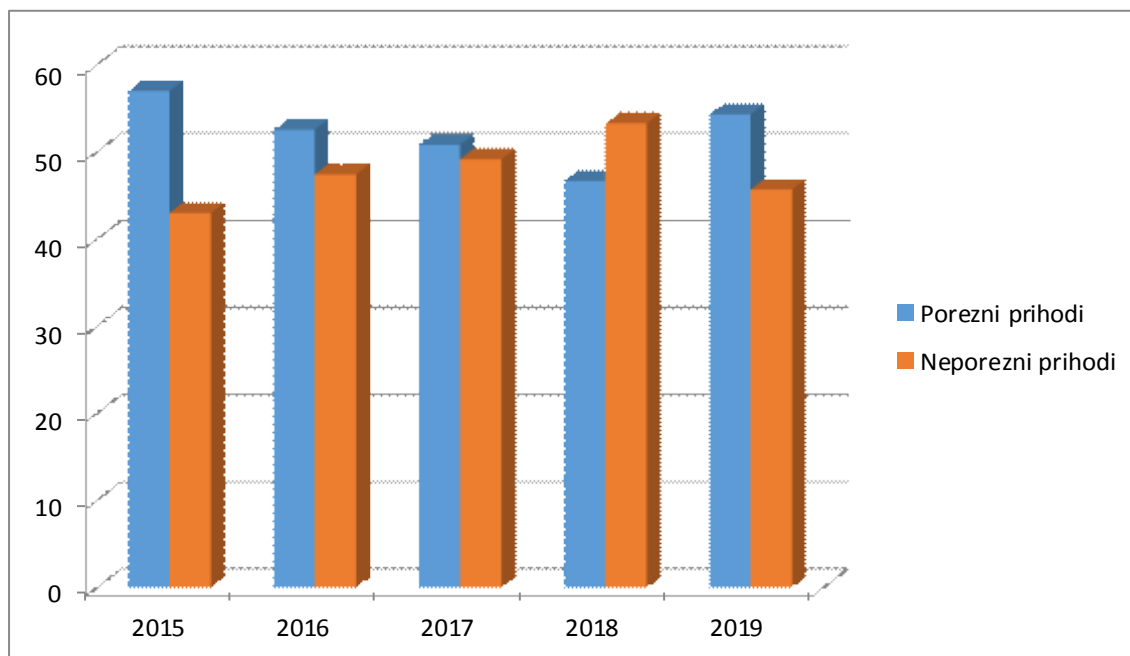
GODINA	POREZNI PRIHODI		NEPOREZNI PRIHODI		UKUPNO OSTVARENI PRIHODI
	KM	%	KM	%	KM
2015.	1.346.095,00	56,10	1.031.877,26	43,90	2.399.277,26
2016.	1.144.608,18	52,56	1.056.211,08	47,44	2.268.028,00
2017.	1.158.370,66	50,83	1.052.925,73	49,17	2.368.400,00
2018.	1.217.564,49	46,69	1.390.501,25	53,31	2.608.065,74
2019.	1.329.013,00	54,31	1.118.125,00	45,69	2.447.138,00

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Posmatrajući ostvarenje prihoda u periodu od 2015. do 2019.godine, najveći priliv sredstava bio je u 2018.godini. Iz tabele se vidi da porezni i neporezni prihodi variraju iz godine u godinu. Porezni prihodi čine prosječno 52,28% ukupno ostvarenih prihoda.

Od 2015. godine, kada su najviši, bilježe blagi pad, a najniži su 2018. godine. U 2019. godini dolazi do njihovog rasta za 7,62% u odnosu na prethodnu budžetsku godinu. Neporezni prihodi od 2015.- 2018. godine bilježe blagi rast, a do pada dolazi 2019. godine.

Grafikon 5: Učešće poreznih i neporeznih prihoda u ukupnom budžetu u periodu od 2015.-2019. godine (%)

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Kretanje poreznih prihoda

Značajan dio poreznih prihoda se realizuje putem viših nivoa vlasti i zbog toga opština nema značajnijeg uticaja na njihovu visinu.

Opština može uticati na poboljšanje njihovog prikupljanja. Porezne prihode čine prihodi od PDV-a, porezi na dobit, porezi na imovinu, domaći porezi na dobra i usluge, porezi na dohodak i ostali porezi.

Izvršenje poreznih prihoda vrši se na osnovu raspodjele i doznake od strane viših nivoa vlasti (Federacije i kantona) svakodnevno, a na osnovu odredaba i podzakonskih akata koji regulišu oblast raspodjele javnih prihoda. U periodu od 2015 - 2017. godine primjetan je njihov blagi pad, a u sljedeće dvije godine zabilježen je rast poreznih prihoda. Većinu poreznih prihoda opštine ostvaruje od PDV- a, po osnovu raspodjele Prihoda od od indirektnih poreza koji pripadaju jedinicama lokalne samouprave.

Odnos prihoda od PDV-a i ostalih poreznih prihoda u periodu od 2015 - 2019.godine prikazan je tabelarno. Prihodi od PDV- a su 78% od ukupnih poreznih prihoda.

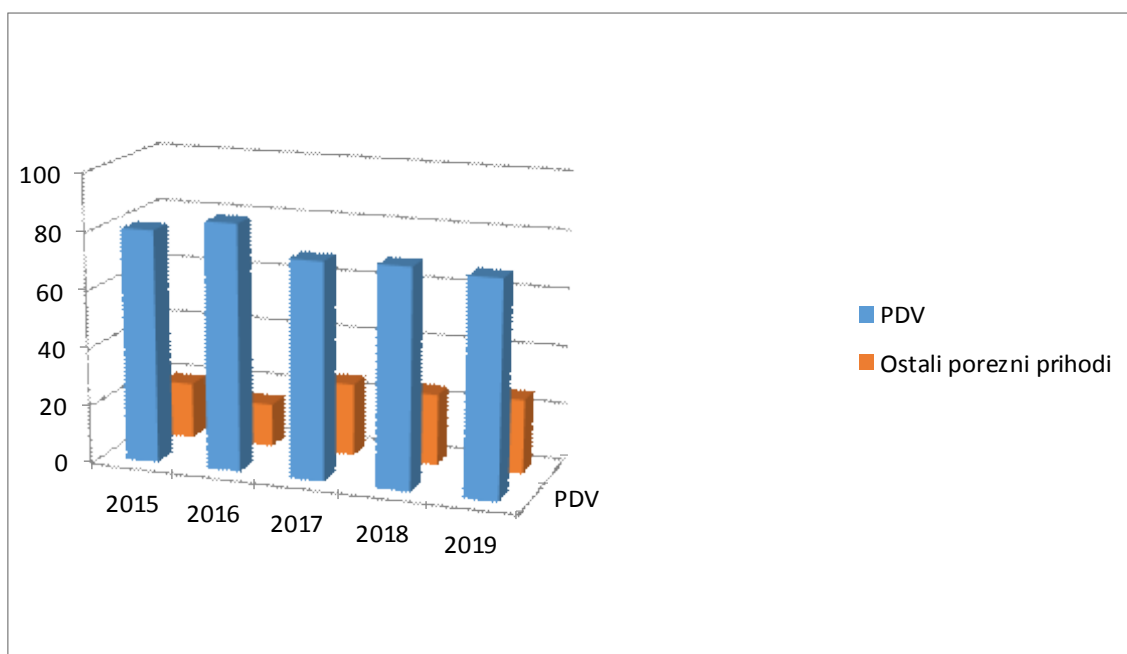
Tabela 37: Učešće PDV i ostalih poreznih prihoda u ukupnim poreznim prihodima 2015-2019

GODINA	PDV		OSTALI POREZNI PRIHODI	
	KM	%	KM	%
2015.	1.083.762,19	80,51	262.333,81	19,49
2016.	1.020.241,02	84,97	180.458,98	15,03
2017.	900.000,00	74,75	303.900,00	25,25
2018.	917.758,67	75,38	299.805,82	24,62
2019.	984.674,00	74,09	344.339,00	25,91

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Iz tabele je vidljivo da učešće PDV-a u ukupnim poreznim prihodima ima tendenciju rasta u periodu od 2015.- 2016.godine, a zatim tendenciju blagog opadanja. Na kretanje PDV-a najveći uticaj ima država koja svojim odlukama, zaduženjima itd. utiče na stagnaciju/rast PDV-a. Trenutno opadanje PDV-a uslovlila je manja potrošnja roba i usluga, kao i država BiH, na koje opštine kao jedinice lokalne samouprave ne mogu da utiču. S obzirom da na raspored ukupnog PDV-a 68% uticaja ima broj stanovnika, rezultati izvršenog popisa iz 2013. godine imaju negativan uticaj na raspodjelu PDV-a.

Grafikon 6: Odnos PDV- a i ostalih poreznih prihoda u periodu 2015.- 2019. godine u %

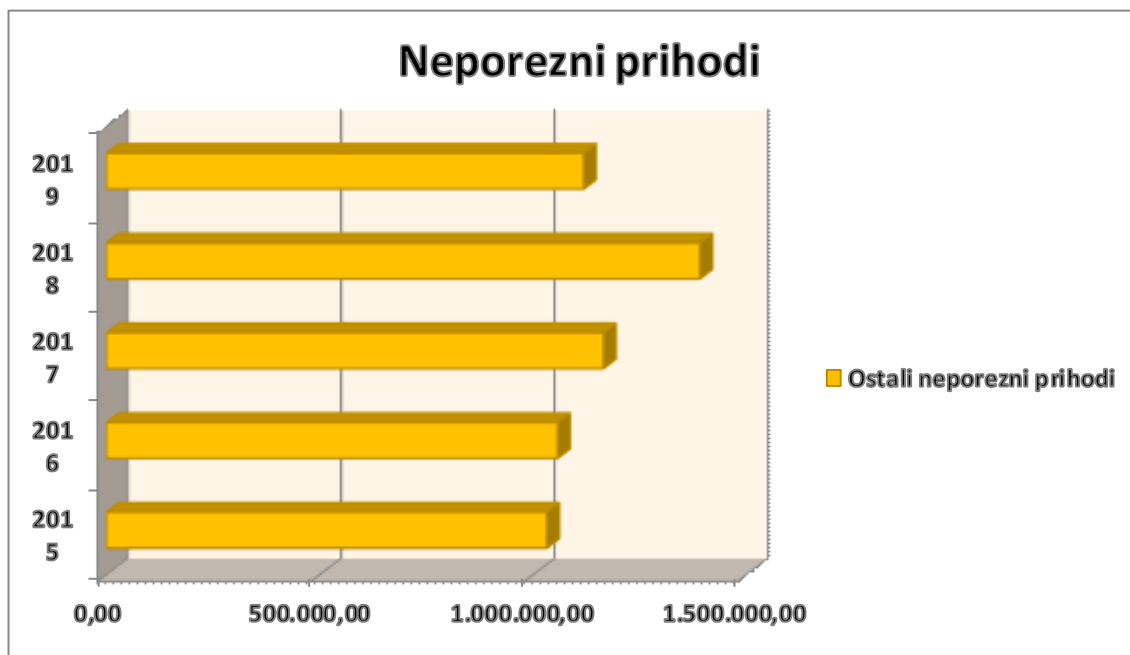
Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Kretanje neporeznih prihoda

Neporezni prihodi su jedini izvori prihoda kojima opština direktno upravlja i njihovo prikupljanje i praćenje treba postaviti kao prioritet. Opština moraju identifikovati sve moguće izvore neporeznih prihoda, stabilnost njihove naplate kao i mogućnosti uvođenja novih naknada u cilju povećanja priliva novčanih sredstava.

Neporezni prihodi najvećim dijelom zavise od odluka koje donosi Opštinsko vijeće, angažovanosti službi organa uprave na naplati taksa i naknada, zakupnina, a najvećim dijelom od šumskih taksi. Obaveza je da neporeski prihodi povećaju udio u sveukupnim opštinskim prihodima i na taj način pruže opštini finansijsku sposobnost da nezavisno zadovolji lokalne potrebe. Tendencija blagog rasta neporeznih prihoda zabilježena je 2018. i 2019. godine, a predviđa se nastavak trenda i u narednom periodu.

Grafikon 7: Kretanje neporeznih prihoda u periodu 2015. do 2019. godine

Grantovi

Grant je posebna vrsta prihoda koju osigurava viši nivo vlasti. Za razliku od zajmova koje opština mora otplatiti s kamatom, grantovi se ne moraju otplaćivati. Primljeni tekući transferi najvećim dijelom zavise od odobrenih projekata na koje je opština aplicirala, kao i raspoloživosti sredstava na budžetima viših nivoa vlasti.

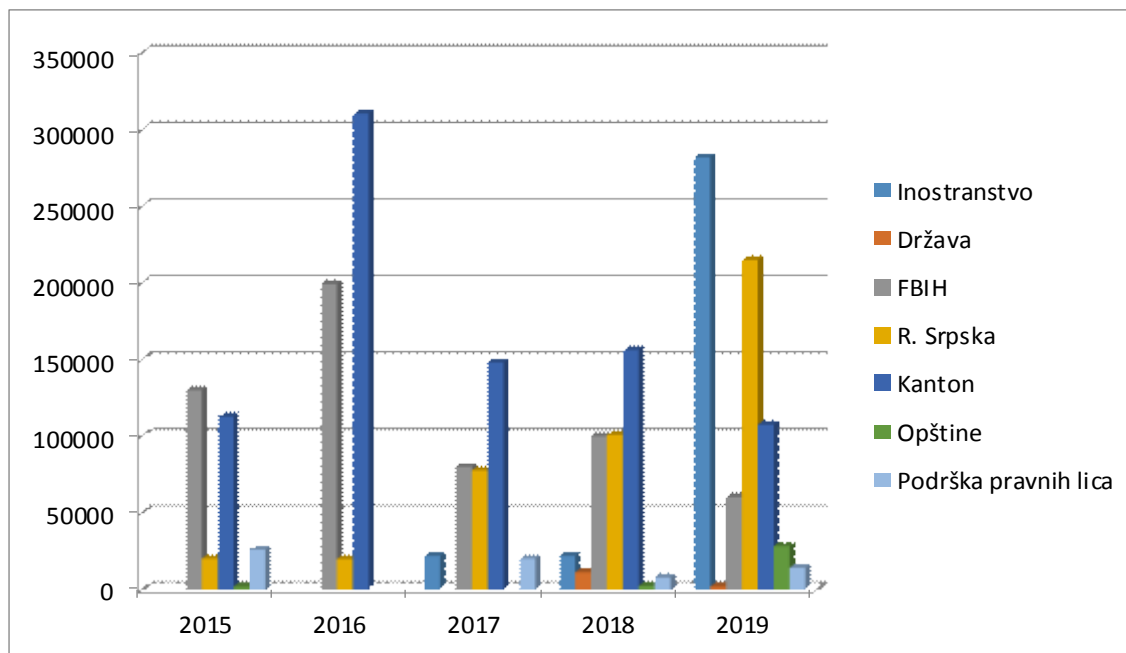
Tabela 38: Struktura vrijednosti grant sredstava u periodu od 2015.-2019.godine

GRANTOVI	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Inostranstvo	-		21.955,83	21.955,83	281.643,08
Država	-	-	-	11.259,40	1.955,83
FbiH	130.000,00	199.000,00	80.000,00	100.000,00	60.300,00
R. Srpska	20.300,00	20.000,00	77.700,00	100.900,00	214.700,00
Kanton	112.702,27	310.126,17	147.989,04	156.192,49	107.373,74
Opštine	2.000,00	-	-	2.500,00	28.350,00
Podrška pravnih lica	26.000,00		20.200,00	7.750,00	14.200,00
UKUPNO	291.002,27	529.126,17	347.844,87	400.557,72	708.522,65

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

U strukturi grantova evidentan je nagli rast tekućih grantova iz inostranstva (Ambasada Republike Srbije u 2019.), kao i primljeni tekući grantovi iz Republike Srpske. Grantovi od viših nivoa vlasti (država, FBiH i kantoni) osciliraju iz godine u godinu, ali je primjetan njihov znatan pad. U narednom periodu predviđa se efikasnija i kvalitetnija priprema programa i projekata za apliciranje korištenja grant sredstava.

Grafikon 8: Struktura i vrijednost grant sredstava u periodu od 2015. - 2019.godine

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Struktura rashoda prema funkcionalnoj klasifikaciji

Najveća izdvajanja u budžetu su za plate i naknade troškova zaposlenih, kao i za tekuće grantove, a najmanja izdvajanja su za kapitalne izdatke, tj. kapitalna ulaganja, što dovodi do zaključka da budžeti Opštine Drvar nisu razvojni već potrošački i socijalni. Plate i naknade troškova zaposlenih u ostvarenim rashodima učestvuju od 38% do 43% kako je prikazano po godinama, dok je učešće materijalnih troškova rada administracije od 17% do 23%.

Tabela 39: Struktura rashoda u periodu 2015.- 2019. godine

Godina	Plate	Tekući grantovi	Otplate duga	Materijalni izdaci	Kapitalni izdaci
2015.	1.275.882,42	677.430,49	91.866,49	533.328,00	283.340,95
2016.	1.148.483,52	647.243,22	98.116,51	648.925,44	163.356,62
2017.	1.162.073,82	676.679,38	104.791,72	510.026,44	70.933,15
2018.	1.237.731,82	858.495,72	111.921,07	539.602,00	234.289,06
2019.	1.400.530,00	769.035,00	145.000,00	608.000,00	306.507,00

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

U periodu od 2015. do 2019. godine plate i naknade zaposlenih pokazuju tendenciju rasta iz sljedećih razloga:

- rast prihoda,
- zapošljavanje službenika na određeno vrijeme i
- zapošljavanje službenika u stalni radni odnos.

Rast udjela materijalnih izdataka u ukupnim rashodima je iz sljedećih razloga:

- povećanje izdataka za prevoz i energiju,
- angažovanje po ugovoru o djelu, u radu komisija kao i naknade opštinskim vijećnicima.

Tabela 40: Struktura rashoda u periodu 2015.- 2019. godine u %

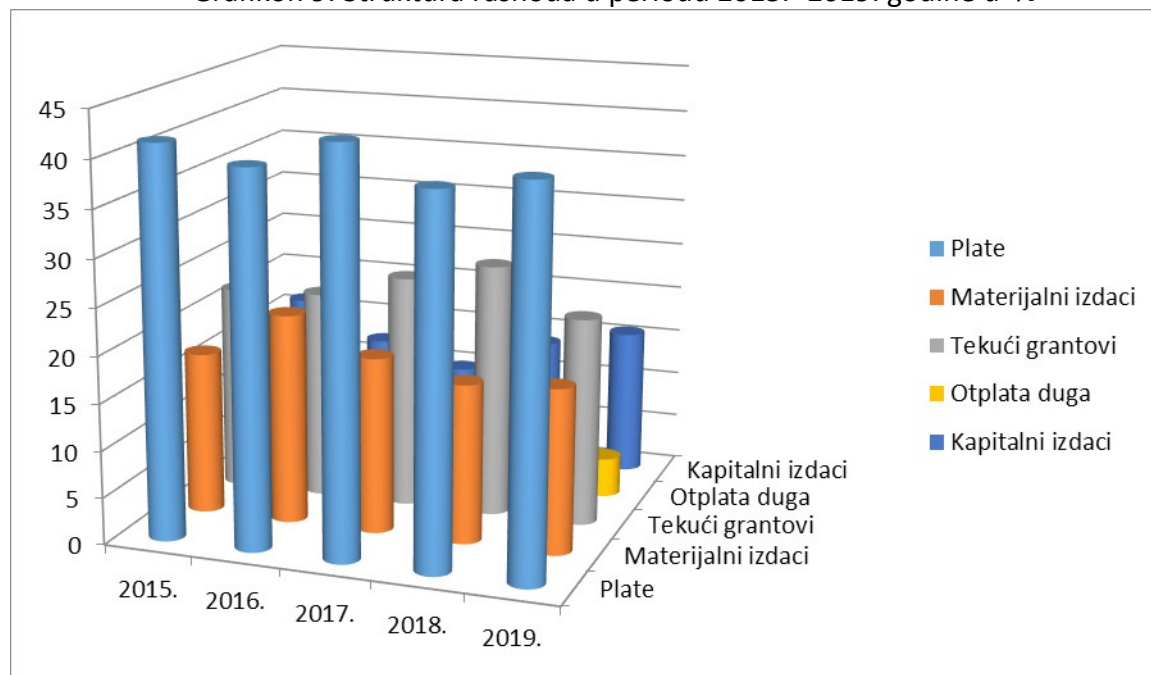
Godina	Plate	Materijalni izdaci	Tekući grantovi	Otplata duga	Kapitalni izdaci
2015.	41,46	17,33	22,00	2,99	16,22
2016.	39,65	22,40	22,34	3,39	12,22
2017.	42,73	18,75	24,88	3,85	9,79
2018.	38,87	16,94	26,96	3,55	13,68
2019.	40,40	17,54	22,19	4,18	15,68

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Tekući grantovi u periodu od 2015. do 2019. godine pokazuju odstupanja po godinama, a zavisili su od:

- doznačenih sredstva od viših nivoa vlasti,
- godina provođenja izbora,
- grantova neprofitnim organizacijama,
- pomoći pojedincima (porodiljama, studentske stipendije, prvačićima)
- podsticaja poljoprivredi.

Grafikon 9: Struktura rashoda u periodu 2015.- 2019. godine u %

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Kretanje odnosa kapitalnih i administrativnih izdataka

Kapitalni grantovi i izdaci za nabavku osnovnih sredstava najvećim dijelom zavise od grantova doznačenih sa viših nivoa vlasti i inostranstva. Veći priliv sredstava omogućuje opštini da učestvuje u sufinansiranju projekata, rekonstrukciji komunalne infrastrukture i drugim projektima značajnim za ekonomski razvoj lokalne zajednice.

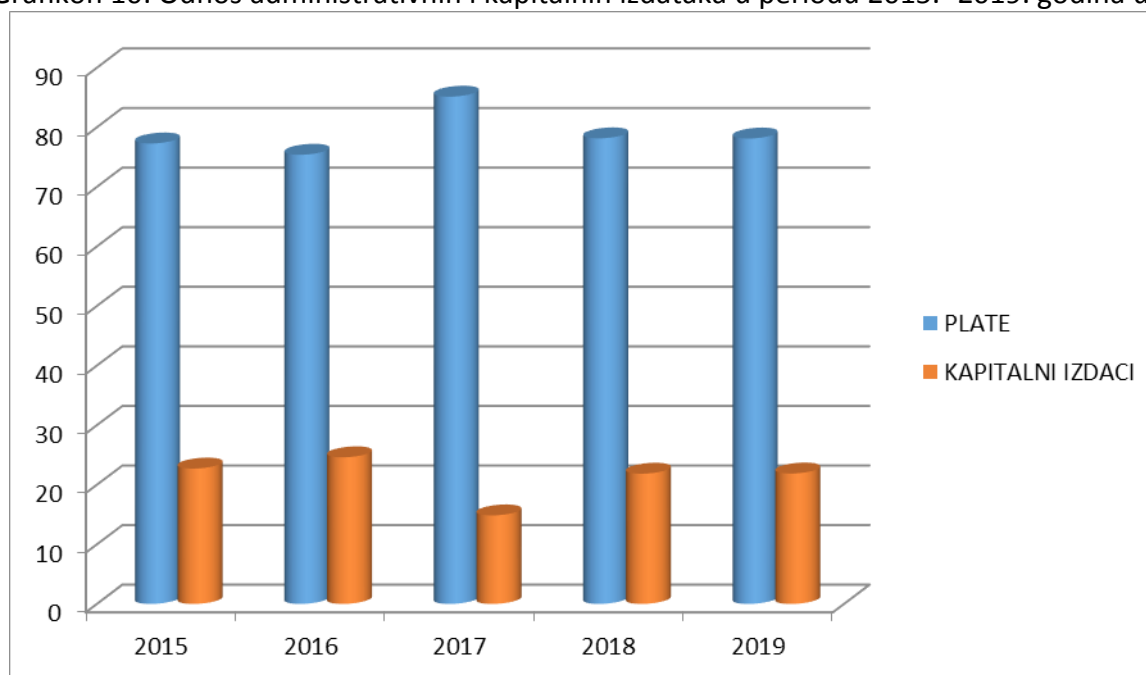
Tabela 41: Odnos administrativnih i kapitalnih izdataka u periodu 2015.- 2019. godina

GODINA	PLATE		KAPITALNI IZDACI	
	KM	%	KM	%
2015.	1.275.982,41	77,28	375.207,44	22,72
2016.	1.135.500,00	75,39	363.738,51	24,61
2017.	1.193.500,00	85,14	208.363,72	14,86
2018.	1.237.731,82	78,14	346.210,13	21,86
2019.	1.400.530,00	78,11	306.507,00	21,89

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Iz prehodneTabele se vidi da su kapitalni izdaci značajno manji od administrativnih izdataka, a najniži su 2017. godine, uzrokovano smanjenjem doznaka sa viših nivoa vlasti i inostranstva. Način na koji bi se mogli unaprijediti, tj. povećati visina kapitalnih izdataka jeste pisanje kvalitetnih projekata i apliciranje na javne pozive višim nivoima vlasti, inostranim izvorima finansiranja i nevladinom sektoru kako bi se sredstva dobijena na taj način mogla uložiti u kapitalne projekte. Bez obzira na blagi rast kapitalnih izdataka 2018. i 2019. odnos je i dalje izuzetno nepovoljan.

Grafikon 10: Odnos administrativnih i kapitalnih izdataka u periodu 2015.- 2019. godina u %

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Kreditna zaduženost i kreditni potencijal

Prema Zakonu o dugu, zaduživanju i garancijama FBiH („Službene novine FBiH“, broj: 86/07) gradovi i opštine se mogu dugoročno zaduživati ukoliko u vrijeme zaduživanja iznos servisiranja ranijih kreditnih obaveza koji dospijeva u svakoj narednoj godini uključuju i servisiranje novog zaduživanja i sve garancije koje je dala opština ne prelazi 10 % ostvarenih prihoda u protekloj godini.

Trenutna opštinska sposobnost zaduživanja (godišnji limit) – ukupno ostvareni prihodi u 2019. godini:3.655.79,68 KM x 10 % = 365.507,97 KM

Godišnji limit	Trenutno zaduženje	Moguće dodatno kreditno zaduženje
365.507,97	259.502,97	106.005,00

Do granice godišnjeg limita Opština u 2020. godini ima mogućnost dodatnog zaduženja u iznosu od 106.005,00 KM. Opština Drvar je podigla kredit 2013.godine kod Nove Banke Banja Luka u vrijednosti od 1.500.000,00 KM sa rokom otlate od 141 anuiteta, sa grejs periodom od 3 mjeseca, a mjesečnim iznosom od 15.319,00 KM. Kod iste banke podignut je 2019. godine novi kredit u vrijednosti od 500.000,00 KM. Rok otplate je 96 anuiteta, a mjesečni anuitet je 6.306,28 KM.

Tabela 42: Pregled kredita Opštine Drvar

Kredit	Valuta	Kurs	Mjesečni anuitet	Broj anuiteta	Ukupno
Nova Banka Banja Luka	KM	-	15.319,00	141	2.159.979,00
Nova Banka Banja Luka	KM	-	6.306,18	96	605.393,28
UKUPNO					2.765.372,28

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove Opštine Drvar

Iz prethodno navedenog se vidi da je Opština Drvar prezadužena i da ima malo mogućnosti za dodatno kreditno zaduženje. Međutim, ukupno ostvareni prihodi imaju tendenciju rasta, te postoji mogućnost za dodatnim kreditnim zaduženjem u narednom periodu.

Procjena investicionog potencijala i izvora finansijskih strateških projekata

Tabela 43: Procjena ulaganja iz vlastitih sredstava za period 2020.- 2022. godine

2020.	2021.	2022.	Ukupno
592.026,00	615.707,04	640.335,32	1.848.068,36

Buduće projekcije se zasnivaju na trendu koji proizilazi iz ranijih, ali i najaktuelnijih rezultata. Predviđanja za naredni trogodišnji period su da budžet, pored socijalne ima izraženiju i razvojnu komponentu. Uz pojačanu fiskalnu odgovornost projekcija učešća vlastitih sredstava je 12- 16% ukupno raspoloživog budžeta, odnosno 1.848.068,36 KM za trogodišnji period.

Tabela 44: Procjena ulaganja iz eksternih izvora

Godina	Inostrane vlade	Država	Entitet/kanton	Republika srpska	Donatori	IPA
2020.	1.673.000,00	50.000,00	410.000,00	150.000,00	20.000,00	100.000,00
2021.	450.000,00	60.000,00	460.000,00	180.000,00	25.000,00	120.000,00
2022.	500.000,00	70.000,00	510.000,00	210.000,00	30.000,00	150.000,00
Ukupno	2.623.000,00	180.000,00	1.380.000,00	540.000,00	75.000,00	370.000,00

Učešće spoljnih izvora finansiranja (5.168.000,00 KM) je 73,66% (50,75% predviđenih sredstava od Republike Srbije), a vlastitih 26,34%. Identifikacija potencijalnih izvora finansiranja stvara mogućnost da cilj u budućem periodu bude povećanje udjela sredstava s viših nivoa vlasti (država, FBiH, kanton).

Analiza budžeta pokazala je da u strukturi ukupno ostvarenih prihoda Opštine Drvar poreski prihodi čine prosječno 52,28%. Poreski prihodi imaju tendenciju pada do 2018. godine što je najvećim dijelom uslovljeno padom prihoda od PDV-a koji čini 78% ostvarenih poreskih prihoda., a u 2019. godini dolazi do rasta za 7,62% u odnosu na prethodnu budžetsku godinu. Osim toga primjetna je tendencija pada neporeznih prihoda koji su uslovljeni slabom naplatom komunalnih naknada i drugih neporeznih prihoda koje propisuje Opština. U strukturi grantova evidentan je nagli rast tekućih grantova iz inostranstva (Republika Srbija u 2019.), kao i primljeni tekući grantovi iz Republike Srpske. Smanjenje priliva grantova sa viših nivoa vlasti (država, FBiH, kanton) takođe predstavlja važan izvor sredstava koji se planiraju za realizaciju strateških dokumenata. U 2019. godini ti prilivi su smanjeni za 75% što je sveukupno rezultiralo da se iz budžeta finansiralo oko 13,5% za kapitalne investicije u odnosu na ukupno ostvarene rashode. Važan prihod u planiranju budžetskih sredstava predstavlja povećanje neporeznih prihoda po osnovu naknada za korišćenje državnih šuma što su značajna sredstva koja se trebaju usmjeriti u razvojne projekte definisane strateškim dokumentom. Potrošnja budžeta je najvećim dijelom usmjerena na funkcionisanje organa uprave, odnosno troškove plata i doprinosa, te materijalne troškove rada administracije koja iznosi oko 60% od ukupnih rashoda u periodu 2015.- 2019. godine.

S obzirom na naprijed navedeno, ovakav način rada ostavlja veoma malo prostora za realizaciju strateških projekata što će u narednom periodu zahtijevati dodatnu disciplinu u planiranju i trošenju budžetskih sredstava, a ogleda se u sljedećem:

- Planiranje budžeta i budžetskih sredstava uskladiti sa metodologijom za srednjoročno planiranje od 3 godine u skladu sa usvojenim praksama na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, te ista namjenski usmjeravati u skladu sa strateškim opredjeljenjima.**
- Provoditi aktivnosti na smanjenju materijalnih troškova i usmjeriti ih u razvoj vlastitih kapaciteta, i tako stvoriti uslove za privlačenje sredstava iz eksternih izvora i redukovati nedostatak potrebnih sredstava. Ovo je važno, jer će se realizacijom kreditnih aranžmana (259.502,16 KM) dodatno izvršiti pritisak na budžet i smanjiti mogućnosti za izdvajanje sredstava.**
- Prilive od neporeznih prihoda koja se ubiru po osnovu naknada za korištenje šuma usmjeriti u realizaciju razvojnih projekata. Takođe, nastojati da se rashodi prema funkcionalnim kategorijama planiraju prema određenim proporcijama (procentima) kako bi se na taj način smanjila neproduktivna potrošnja i omogućilo dovoljno sredstava za razvoj projekata društvenog razvoja bez pritiska na infrastrukturne projekte.**

Na ovaj način bi se omogućio procenat učešća vlastitih sredstava od 12-15% ukupno raspoloživog budžeta (bez kreditnih ili drugih izvora sredstava) što u trogodišnjem planu budžeta iznosi oko 1.848.068,36 KM.

SWOT ANALIZA I STRATEŠKO FOKUSIRANJE

Opštinski razvojni tim (ORT) je na osnovu socio ekonomske anlike izradio **SWOT** analizu u cilju da u narednom strateškom periodu iskoristi snage i mogućnosti kako bi eliminisao što veći dio slabosti i prijetnji.

Utvrđeno je da Drvar raspolaže značajnim kapacitetima koji se prije svega odnose na prirodna bogatstva šume i vode, očuvanu prirodu bez većih zagađivača, postojanje značajnog

prirodnog i kulturno istorijskog naslijeđa, kao i nematerijalne baštine, te najznačajnijeg brenda po kome se Drvar izdvaja –drvarske drenjine. Ove kapacitete je neophodno iskoristiti u cilju unapređenja standarda stanovnika, te s obzirom na broj i strukturu stanovništva iskoristiti postojeće resurse kroz podsticanje poljoprivrednih i turističkih djelatnosti i osnivanje malih i srednjih preduzeća za finalizaciju proizvoda, prije svega poljoprivrednih i drvoprerađivačkih.

Vidljivo je da, u odnosu na snage, postoji puno više slabosti, što ne mora biti prepreka uspješnom oporavku i razvoju lokalne zajednice. Neophodno je da se prije svega poboljša negativna demografska slika i uspostavi pozitivan prirodni priraštaj. Potrebno je stvarati uslove za zapošljavanje mladih, vraćanje mladog i školovanog kadra kroz uspostavljanje dobrog poslovnog okruženja, koristeći postojeće mogućnosti.

Na određene zakonske i administrativne odredbe Opština nema uticaja, ali je potrebno pojačati zagovaračke aktivnosti kako bi se povećale ingerencije opštine čime bi se postiglo adekvatnije upravljanje prirodnim bogatstvima. Potrebno je ojačati aktivnosti u cilju jačanja zaštite životne sredine, očuvanja sela i održivog razvoja.

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Voda i vodni resursi- raspoloživost pitkom vodom ✓ Šuma i šumsko bogatstvo ✓ Tradicija drvne industrije ✓ Nalazište ruda (lignit i boksit) ✓ Kvalitetno poljoprivredno zemljište, naročito za razvoj stočarstva ✓ Registrovana OPG ✓ Postojanje značajnog kulturno istorijskog naslijeđa (Titova pećina, Crna kraljica ✓ Postojanje prirodnih potencijala za razvoj turizma: seoski, avanturistički, sportsko-rekreacioni (Bastašica, Unac, Prekajsko jezero, Klekovača...) ✓ Prepoznatljivost Drvara po drenjini – drenjina svojevrsni brend Drvara ✓ Postojanje tradicionalnih manifestacija ✓ Ravnomjerna raspoređenost stanovništva u ruralnom i urbanom dijelu ✓ Određen broj preduzetnih agrobiznisa ✓ Radnički dom sa prostornim kapacitetima ✓ Postoji program stipendiranja studenata ✓ Dobra saobraćajna infrastruktura (70%l okalnih cesta i 90% gradskih ulica asfaltirano) ✓ Blagi porast prijavljenih poslovnih jedinica i broja zaposlenih u odnosu na prethodni period ✓ Adekvatno organizovana lokalna samouprava ✓ Očuvana životna sredina ✓ Postoje potencijali u ljekovitom bilju ✓ Kapaciteti u oblasti pčelarstva 	<ul style="list-style-type: none"> - Nenadležnost Opštine/ ingerencije nad korištenjem šumama i nad privrednim objektima - Neracionalno iskorištavanje šuma - Neadekvatno upravljanje prirodnim bogatstvima - Neadekvatna prostorno planska dokumentacija - Opterećenost budžeta kreditnim zaduženjima - Neadekvatno snabdjevanje vodom - Nema sanitarne deponije - Podsticajne mjere za poljoprivredu nisu redovne - Nema kvalifikovanog kadra za razvoj poljoprivrede - Usitnjenost poljoprivrednih posjeda i nedostatak poljoprivredne mehanizacije - Nedostatak različite tehničke dokumentacije za realizaciju projekata - Nema tržnice, nema stočne pijace - Registrovani OPG nemaju ID broj - Nedovoljna finalizacija poljoprivrednih proizvoda - Nisu ispitana nalazišta ruda - Nelegalna gradnja - Nema Centra za socijalni rad, nema socijalne karte - Neaktivne NVO- ovisne o budžetu - Nedovoljna vlastita sredstva za sufinansiranje projekata - Zabrijanjavajuća stopa kršenja javnog reda i mira - Zastarjela tehnička oprema JLS - Neadekvatno grijanje u školama i domu kulture

	<ul style="list-style-type: none"> - Neuređene turističke destinacije - Nema turističke ponude - Nedovoljno uređeni parkovi - Niska naplativost neporeznih prihoda - Neadekvatno upravljanje čvrstim otpadom - Stipendirani studenti se ne vraćaju u Drvar - Nema programa zapošljavanja na lokalnom nivou
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Postoje federalni programi zapošljavanja i samozapošljavanja ✓ Postoje podsticajne mjere za poljoprivredu ✓ Očuvana zdrava prirodna sredina bez većih zagađivača ✓ Mogućnosti finalizacije proizvoda od drveta ✓ Povoljni zemljišni, klimatski uslovi za razvoj stočarstva (naročito ovčarstva) i poljoprivrede ✓ Povoljni uslovi za iskorištavanje energije vjetra i solarne energije ✓ Povoljni uslovi za razvoj pčelarstva ✓ Izuzetni uslovi za razvoj turizma (naročito seoskog i avanturističkog) ✓ Postojanje brenda- drvarska drenja ✓ Titova pećina ✓ Postojanje različitih fondova/blizina Hrvatske/prekogranična saradnja ✓ Zainteresovanost Republike Srbije i Republike Srpske za razvoj Drvara ✓ Mogućnosti za lokalnu proizvodnju zdrave hrane ✓ Blizina poznatih turističkih destinacija (Martin Brod i Plitvice) ✓ Mogućnost izvoza roba na evropsko i azijsko tržište ✓ Podneblje bogato ljekobiljem ✓ Mogućnosti kompostiranja šumskog otpada 	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomska i politička nestabilnost zemlje - Udaljenost Drvara od većih gradskih središta/centara, slaba saobraćajna povezanost sa većim centrima- gradovima u okruženju - Smanjen broj stanovnika za 59% u odnosu na popis 1991. - Prosjek plata manji nego u FBiH- nizak životni standard - Velike migracije stanovnika - Odlazak mladih i školovanog kadra (ekonomske migracije) - Neusaglašenost zakona na različitim nivoima vlasti - Nedovoljna saradnja između viših nivoa vlasti i lokalne vlasti - Nepostojanje predstavnika opštine Drvar na mjestima donošenja odluka - Vlasnici privrednih objekata i zemljišta nemaju interes za pokretanje privrednih aktivnosti - Pogoršavanje demografske slike – loša starosna struktura, negativan prirodni priraštaj - Male ingerencije opštine - Neuspjeh koncept regionalnog upravljanja otpadom - Odnos donatora i ministarstava prema Drvaru neadekvatan - Minirana šumska područja - Djelovanje virusa COVID – 19 ili sličnih rizika u budućnosti

Posmatrajući rezultate dobijene u okviru situacione analize, kao i ukrštanjem u SWOT matrici ključnih unutrašnjih i spoljašnjih faktora, jasno se dolazi do strateških fokusa na koje će se opština Drvar skoncetrirati u periodu definisanom strategijom.

Strateški fokusi

1.	Ekonomski razvoj opštine Drvar
2.	Društveni razvoj
3.	Očuvanje i unapređenje životne sredine

Strateški fokus 1. Ekonomski razvoj opštine Drvar

Opština Drvar raspolaže značajnim kapacitetima koji se prije svega odnose na prirodna bogatstva šume i vode, očuvanu prirodu bez većih zagađivača, postojanje značajnog prirodnog i kulturno historijskog naslijeđa, kao i nematerijalne baštine, te najznačajnijeg brenda po kome se Drvar izdvaja –drvarske drenjine. Ove kapacitete je neophodno iskoristiti u cilju unapređenja ekonomskog razvoja opštine i poboljšanja standarda stanovnika, te s obzirom na broj i strukturu stanovništva iskoristiti postojeće resurse kroz podsticanje poljoprivrednih i turističkih djelatnosti i osnivanje malih i srednjih preduzeća za finalizaciju proizvoda, prije svega poljoprivrednih i drvoprerađivačkih. Strateškim intervencijama koje će se fokusirati na efikasnije korištenje ključnih resursa i potencijala rasta na području opštine potrebno je unaprijediti poljoprivrednu proizvodnju, a na osnovu postojanja razvijene sirovinske baze. Za unapređenje konkurentnosti brendova poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Drvara (kao npr. drvarska drenjina i dr.) neophodno je obezbjediti poslovnu infrastrukturu (poslovna zona "Mlin"), gradsku pijacu, putnu infrastrukturu, te jačati prerađivačke kapacitete, snažnije organizovati proizvođače u svrhu organizovanog otkupa te osigurati plasman na tržište po povoljnijim cijenama za proizvođače. Opštinu karakteriše privredna struktura bazirana na malim i srednjim preduzećima, te tradicija drvoprerađivačke proizvodnje i prerađivačke industrije, što je doprinijelo pozitivnim trendovima, posebno u oblasti izvoza. Takođe, neophodno je potrebno iskoristiti izuzetne prirodne destinacije i kulturno historijsko naslijeđe, te potencijale ruralnog razvoja, u cilju razvoja turističke ekonomije.

Strateški fokus 2. Društveni razvoj

Za unapređenje kvaliteta života na području opštine Drvar, neophodno je unaprijediti kvalitet javnih usluga u oblasti obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite. Kvalitetno obrazovanje podrazumijeva, osim redovnog obrazovanja i cjeloživotno učenje, jer je dinamika promjena u svim oblastima života brza i potrebno je pratiti razvoj kako bi se kvalitetno uključili u sve sfere života privatnog i poslovnog. Za takvo obrazovanje na području opštine potrebno je prije svega rekonstruisati i opremiti obrazovne ustanove, te ih prilagoditi osobama sa poteškoćama u razvoju, a obrazovne programe zahtjevima tržišta rada.

Uz obrazovanje, neophodno je potrebno raditi na unapređenju kulturnih i sportskih sadržaja, za šta je na području opštine Drvar ključna rekonstrukcija i opremanje postojećih objekata kulture i sporta i podsticanje aktivnog doprinosa zajednice kroz djelovanje organizacija civilnog društva. U tom smislu je potrebno raditi na stvaranju partnerstva JLS i nevladinog sektora kroz transparentnost i komunikaciju, osigurati finansiranje i sufinansiranje rada NVO kroz jasne kriterije i pozive za grantove. Kako je cilj kvalitetnih javnih usluga zadržati mlade i radno aktivne osobe u opštini, a starim i nemoćnim osigurati dostojanstveno i aktivno starenje, značajno je unapređivati zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Glavne razvojne potrebe u ovoj oblasti jesu infrastrukturne (rekonstrukcija i opremanje), te formiranje Centra za socijalni rad i izrada socijalne karte.

Strateški fokus 3. Očuvanje i unapređenje životne sredine

Prirodni resursi opštine Drvar se trebaju iskoristiti kroz održive i obnovljive izvore energije, te na ponovnoj upotrebi sirovina (reciklaži) iz odgovorno izrađenog sistema upravljanja otpadom.

Takođe, značajna infrastruktura, neophodna za kvalitet života stanovnika opštine Drvar je komunalna infrastruktura. U tom smislu, u strateškom periodu je neophodno izvršiti rekonstrukciju i izgradnju potrebne vodovodne i kanalizacione infrastrukture i stvoriti pretpostavke za veći obuhvat stanovnika ovim uslugama. Mrežu treba širiti, a postojeću infrastrukturu sanirati i smanjiti velike gubitke vode koji postoje u sistemu. U području upravljanja otpadom, potrebno je zatvoriti postojeću deponiju uz čišćenje preostalih divljih deponija i priključiti se na regionalnu deponiju Knatona kada se ista stavi u funkciju. Nadalje, potrebno je obuhvatiti veći broj domaćinstava odvozom otpada i izgraditi zelena ostrva za selektivno prikupljanje otpada i reciklažu.

Zatim potrebno je iskoristiti energiju sunca za javnu rasvjetu kako bi se smanjila budžetska davalja za istu i povećala energetska efikasnost uz korištenje obnovljivih izvora energije. U toj oblasti takođe je potrebno poticati privatne investicije u cilju izgradnje solarne elektrane.

VIZIJA RAZVOJA I STRATEŠKI CILJEVI SA INDIKATORIMA

Razvojna vizija kao razvojni cilj najvišeg nivoa, izvan vremenske odrednice ove strategije, je svakako motivirajuća odrednica koja utiče na sveukupni pravac razvoja i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom periodu. Strateška platforma opštine Drvar je utemeljena na tri strateška cilja, koji su povezani zajedničkim efektima u ekonomskom i društvenom razvoju i zaštiti okoline.

VIZIJA

Drvar mjesto u kome žive sretni i zadovoljni ljudi u ekonomski povoljnoj, sigurnoj i ekološki zdravoj sredini

STRATEŠKI CILJEVI SA INDIKATORIMA

Strateški ciljevi su usklađeni sa nacrtom Strategije razvoja K10 i FBiH i Okvirom za ciljeve održivog razvoja u BiH.

Usklađenost sa Strategijom K10 (nacrtom) se ogleda u definisanju aspekata razvoja koja se odnose na unapređenje ekonomskog i društvenog razvoja i zaštite prirodne okoline. Nadalje, definisani aspekti kroz Strategiju razvoja opštine Drvar se temelje na socijalnoj pravdi i stvaranju jednakih mogućnosti za sve građane, razvoju infrastrukture i znanja, efikasnom korištenju prirodnih i drugih resursa, što jesu principi EU i okvirnih ciljeva

održivog razvoja u BiH.

SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva

Ubrzan ekonomski razvoj opštine Drvar će se temeljiti na razvoju MSP kroz unapređenje poljoprivredne i turističke ekonomije. Kroz ovaj cilj će se raditi na stvaranju povoljnog poslovnog okruženja kroz investicije u poslovnoj infrastrukturi i lokalnim podsticajima u oblasti preduzetništva (sa fokusom na poljoprivredu, finalne proizvode, turizam i zdravu hranu), te će se osigurati stvaranje dodatne vrijednosti i unapređenje produktivnosti, povećanje zaposlenosti i zadržavanje konkurentne radne snage. Ruralni razvoj kao i razvoj turizma snažno će doprinositi ekonomskom razvoju opštine, oslanjajući se na konkurentske prednosti geografskog položaja i prepoznatim brendovima kao npr. drvarska drenjina i prirodnim i kulturnoistorijskim turističkim destinacijama.

Indikatori SC1.

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Poreski prihodi	1.330.000	1.460.000
		Radno sposobno stanovništvo (15-64)	3.584	4.500
		Prosječan broj zaposlenih	1.008	1.500
		Neto plata - prosječna u KM	677	1.000
		Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	215	315

SC 2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar

Unapređenje društvene infrastrukture je sastavni dio ovog cilja i odnosi se na obrazovanje, kulturu, sport, zdravstvenu i socijalnu zaštitu i razvoj civilnog društva. Glavne razvojne potrebe u okviru ovog cilja su vezani za rekonstrukcije i opremanje objekata javnih ustanova iz navedenih oblasti, kako bi se stvorili uslovi za kvalitetniji rad. Nadalje, ključno je formiranje Centra za socijalni rad, izrada socijalne karte i stvaranje partnerstava sa organizacijama civilnog društva kroz koordinaciju i transparentnost. Takođe, u cilju bolje demografske slike opštine, definisane su mjere vezane za razvoj porodice i ostanku mladih.

Indikatori SC2.

2. Strateški cilj	Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Rekonstrukcija i opremljenost obrazovnih ustanova	60%	90%
		Broj obrazovnih programa za odrasle	0	3
		Broj sportskih klubova	6	8
		Broj kulturnosportskih manifestacija	6	8
		Centar za socijalni rad	0	1
		Broj stanovnika	5.000	6.000

SC 3. Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu i staviti u funkciju ekonomskog razvoja uključujući i energetska efikasnost

U cilju očuvanja životne okoline, ovaj strateški cilj predviđa prije svega rekonstrukciju i izgradnju komunalne infrastrukture i uspostavljanje sistema upravljanja otpadom. U tom smislu, u strateškom periodu je neophodno izvršiti rekonstrukciju i izgradnju potrebne vodovodne i kanalizacione infrastrukture i stvoriti pretpostavke za veći obuhvat stanovnika ovim uslugama. Mrežu treba širiti, a postojeću infrastrukturu sanirati i smanjiti velike gubitke vode koji postoje u sistemu. U području upravljanja otpadom, potrebno je zatvoriti postojeću deponiju uz čišćenje preostalih divljih deponija i priključiti se na regionalnu deponiju Knatona kada se ista stavi u funkciju. Zatim, potrebno je obuhvatiti veći broj domaćinstava odvozom otpada i izgraditi zelena ostrva za selektivno prikupljanje otpada i reciklažu. Predviđeno je iskoristiti energiju sunca za javnu rasvjetu kako bi se smanjila budžetska davalja za istu i povećala energetska efikasnost uz korištenje obnovljivih izvora energije. U toj oblasti takođe je potrebno poticati privatne investicije u cilju izgradnje solarne elektrane.

Indikatori SC3.

3. Strateški cilj	Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetska efikasnost i koristiti obnovljive izvore energije	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj divljih deponija	5	0
		Gubitci vode na vodovodnoj mreži	69%	39%
		Broj km kanalizacione mreže	33,7	43,7
		Broj zelenih ostrva	0	2
		Elektrana na solarni pogon	0	1
		Rasvjeta na solarni pogon	0	175 reflektora + novih 6 km

III PRIORITETI I MJERE SA INDIKATORIMA

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima.

Strateški cilj 1 „Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva“ se realizuje kroz 4 prioriteta i 8 mjera.

S t r a t e š k i c i l j 1	Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Polazana vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027)
	1.1. Razvoj industrije kroz razvoj MSP	Broj MSP-a	215	234
		Broj zaposlenih u MSP	300	500
	1.3. Razvijena poljoprivredna proizvodnja	Broj registrovanih SPP ili zadruga	426	461
		Broj poljoprivrednih proizvođača čije je tržište pijaca/tezga	6	20
		Broj proizvoda sa zaštićenim geografskim porijeklom	0	2
	1.6. Razvijena turistička djelatnost	Broj ležajeva	64	94
		Broj noćenja	10000	13000
	1.8. Poboljšana putna infrastruktura	Broj km uređenih nekategorisnih puteva	Neuređeni -redovno se ne održavaju	43 km
		Broj km asfaltiranih puteva	129	136

Prioritet 1.1. Razvoj industrije kroz razvoj MSP se realizuje kroz 2 mjere i 7 indikatora

Mjere Prioriteta 1.1.

1.1.1. Mjera	Podrška razvoju investicija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Površina rekonstruisanog prostora poslovne zone „Mlin“	90% prostora neupotrebljivo	100% prostor upotrebljiv
		Broj i vrsta donešenih lokalnih operativnih podsticajnih mjera za MSP	1 mjera oslobođanja od komunalne takse	3 podsticajne mjere za MSP
		Broj MSP koja rade i koriste poslovnu zonu/inkubator	1 MSP	5 MSP
		Broj zaposlenih u poslovnoj zoni	80	160

1.1.2. Mjera	Podrška preduzetništvu marginalizovanih grupa (mladi, osobe sa invaliditetom, žene sa fokusom na žene žrtve nasilja, rata i žene sa sela)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj i vrsta lokalnih operativnih podsticajnih mjera za marginalizovane nosioce poslovnih ideja	Nema mjera	Jedna mjera sa jasnim kriterijima
		Broj startup-a koji su održivi i registrovani od strane marginalizovanih kategorija	0	14
		Broj zaposlenih	0	14

Prioritet 1.2. Razvijena poljoprivredna proizvodnja se realizuje kroz 2 mjere i 6 indikatora

Mjere Prioriteta 1.2.

1.2.1. Mjera	Podrška razvoju poljoprivredne proizvodnje i preradi zdrave hrane u gotov proizvod	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj i vrsta podsticajnih mjera za proizvođače zdrave hrane	0	1
		Broj korisnika potrebnih edukacija	0	150
1.2.2. Mjera	Podrška promociji i prodaji poljoprivrednih proizvoda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Pojektna dokumentacija i izgrađena pijaca	Nema pijace	Izgrađena pijaca
		Broj zakupljenih tezgi na duži period	6	20
		Zaštita geografskog porijekla proizvoda od drenjina	0	2

Prioritet 1.3. Razvijena turistička djelatnost se realizuje kroz 2 mjere i 5 indikatora

Mjere prioriteta 1.3.

1.3.1. Mjera	Poboljšana turistička infrastruktura	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj infrastrukturnih intervencija na turističkim destinacijama	0	6
		Broj domaćinstava koja se bave turizmom	0	7
1.3.2. Mjera	Promovisana turistička ponuda, potencijali i manifestacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj Turističkih agencija	0	1
		Broj turističkih štandova	0	20
Broj turista koji su posjetili manifestacije	10000	13000		

Prioritet 1.4. Poboljšana putna infrastruktura se relizuje kroz 2 mjere i 4 indikatora

Mjere prioriteta 1.4.

		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
1.4.1. Mjera	Održavanje postojeće putne infrastrukture	Broj km uređenih nekategorisnih puteva	Ne održavaju se redovno	43 km redovno se održava
		Broj domaćinstava koja koriste ove puteve		1435
1.4.2. Mjera	Asfaltiranje putne komunikacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj km asfaltiranih puteva	129	136
		Broj domaćinstava koji ih koriste		1598

Strateški cilj 2 „Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar“ se relizuje kroz 5 prioriteta i 10 mjera.

S t r a t e š k i c i l j 2	Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Polazana vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027)
	2.1. Unapređena oblast obrazovanja		Opremljenost obrazovnih ustanova	60%
Broj obrazovnih programa za odrasle			0	3
2.2. Razvijeni kulturni i sportski sadržaji		Iskorištenost kulturno istorijskih i sportskih kapaciteta	30%	75%
		Broj kulturnosportskih manifestacija	6	8
2.3. Bolji kvalitet usluga opštinske administracije		Ušteda energije u zgradi opštine	D energetski razred	B energetski razred
		Povećana bezbjednost stanovništva-broj prekršaja	513	350
		Broj vatrogasnih vozila	0	1
		Uspostavljen Javni poziv i kriteriji za finansiranje NVO	0	1
2.4. Unapređena zdravstvena i socijalna zaštita		Opremljenost zdravstvene infrastrukture	60%	90%
		Centar za socijalni rad	0	1
		Socijalna karta opštine	0	1
2.5. Unapređena demografska slika opštine Drvar		Broj novorođene djece godišnje	40	47
		Broj studenata /mladih koji se vraćaju u opštinu godišnje	10	17
		Broj stanovnika opštine	5.000	6.000

Prioritet 2.1. Unapređena oblast obrazovanja se relizuje kroz 2 mjere i 5 indikatora

Mjere prioriteta 2.1.

2.1.1. Mjera	Unapređeni obrazovni kapaciteti kroz razvoj infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Rekonstruisanost obrazovnih ustanova	40%	90%
		Opremljenost obrazovnih ustanova	60%	90%
		Broj rampi za djecu/učenike sa invaliditetom	1	5
2.1.2. Mjera	Usklađivanje obrazovnih programa sa zahtjevima tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj programa prekvalifikacije i dokvalifikacije	0	3
		Broj polaznika obuka	0	70

Prioritet 2.2. Razvijeni kulturni i sportski sadržaji se realizuje kroz 2 mjere i 5 indikatora

Mjere prioriteta 2.2.

2.2.1. Mjera	Unapređeni kulturni i sportski sadržaji kroz razvoj infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Iskorištenost sportskih i kulturnih kapaciteta	20%	50%
		Broj sportskih organizacija	6	8
		Broj sportskih i kulturnih manifestacija	6	8
2.2.2. Mjera	Zaštita i uređenje kulturno-istorijskog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Kulturnoistorijski spomenici u funkciji	40%	100%
		Broj posjetilaca	10.000	13.000

Prioritet 2.3. Bolji kvalitet usluga opštinske administracije se realizuje kroz 3 mjere i 6 indikatora

Mjere prioriteta 2.3.

2.3.1. Mjera	Unapređena infrastruktura lokalne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Ušteda energije u zgradi opštine	D energetski razred	B energetski razred
		Tehnička opremljenost za funkcionisanje opštine	Loša	Dobra
2.3.2. Mjera	Povećanje bezbjednosti stanovništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj edukacija iz oblasti	1	14

		bezbjednosti		
		Broj prekršaja godišnje	513	350
		Opremljenost vatrogasne službe	Neopremljena	Opremljena
2.3.3. Mjera	Podrška razvoju civilnog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Postoje jasni kriteriji finansiranja NVOa i projekta /sufinansiranja	Nema kriterija, nema jsvnog poziva	Postoje kriteriji i javni poziv jednom godišnje

Prioritet 2.4. Unapređena zdravstvena i socijalna zaštita se realizuje kroz 2 mjere i 4 indikatora

Mjere prioriteta 2.4.

2.4.1. Mjera	Razvoj zdravstvene infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Opremljenost zdravstvene infrastrukture	60%	90%
2.4.2. Mjera	Podrška zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj servisa za pružanje zdravstvene i socijalne zaštite na terenu (mobilne)	0	2
		Postojanje centra za socijalni rad	ne	da
		Izrađena socijalna karta opštine	ne	da

Prioritet 2.5. Unapređena demografska slika opštine Drvar se realizuje kroz jednu mjeru i 3 indikatora

Mjere prioriteta 2.5.

2.5.1. Mjera	Podrška porodici u cilju poboljšanja demografske slike opštine	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj novorođene djece godišnje	40	47
		Broj studenata /mladih koji se vraćaju u opštinu godišnje	10	17
		Broj stanovnika opštine	5.000	6.000

Strateški cilj 3 „Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetske efikasnost i koristiti obnovljive izvore energije“ se realizuje kroz 2 prioriteta i 4 mjere.

S	Prioritet	Indikatori izlaznih rezultata	Polazana vrijednost	Ciljna vrijednost
---	-----------	-------------------------------	---------------------	-------------------

r a t e š k i c i l j 3 .			(2019.)	(2027)	
	3.1. Poboljšane komunalne usluge	Broj domaćinstava koja imaju redovno i kvalitetno snabdjevanje vodom		2100	3000
		Obuhvat domaćinstava uslugama odvoženja otpada		60%	80%
		Broj priključaka kanalizacione mreže		1400	1540
	3.2. Razvijeni obnovljivi izvori energije	Elektrane sa obnovljivim izvorima energije		0	1
Broj javne rasvjete na solarni pogon			0	175reflektora+6 km izgrađene rasvjete	

Prioritet 3.1. Poboljšane komunalne usluge se realizuje kroz 3 mjere i 6 indikatora

Mjere prioriteta 3.1.

3.1.1. Mjera	Zaštita izvorišta i razvoj sistema vodosnabdjevanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Osiguran nadzor i sanitarna zaštita izvorišta Točkovi	Nema nadzora	Osiguran nadzor
		Gubitak vode u procentima	60%gubitaka	30% gubitaka
3.1.2. Mjera	Unapređenje sistema za odvos otpadnih voda i njihovo prečišćavanje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Postojanje projektne dokumentacije za postrojenje za tretman otpadnih voda	Nema	Izrađena projektna dokumentacija
		Broj priključaka na kanalizacionu mrežu	1400	1540
3.1.3. Mjera	Unapređen kvalitet upravljanja otpadom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Smanjenje otpada kroz selektivno prikupljanje i reciklažu	Nema reciklaže	Obezbeđena reciklaža čime je smanjen otpad na deponiji za 30%
		Naplativost usluga JKP	80%	90%

Prioritet 3.2. Razvijeni obnovljivi izvori energije se realizuje kroz 1 mjeru i 2 indikatora

Mjere prioriteta 3.2.

3.2.1. Mjera	Unapređenje energetske efikasnosti kroz korištenje obnovljivih izvora energije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Elektrana na solarni pogon	0	1
		Broj javne rasvjete na solarni pogon	0	175 reflektora i 6 km nove rasvjete na solarni pogon

IV STRATEŠKI PROJEKTI

U okviru Strategije razvoja opštine Drvar, predviđeni su sljedeći ključni strateški projekti:

Rekonstrukcija i uređenje poslovne zone „Mlin“

Rekonstrukcija i uređenje poslovne zone Mlin je projekat čijom realizacijom će se stvoriti uslovi za rad, unapređenje i održivost MSP. Rekonstrukcija i opremanje poslovne zone „Mlin“ i stavljanje u funkciju „poslovnog inkubatora“ će se obezbijediti uslovi za ulaganje i razvoj prerađivačke industrije u ovom slučaju MSP koja se bave ili žele da se bave preradom drveta, poljoprivrednih proizvoda i dr. stvarajući finalne proizvode u oblasti svoga rada. Na ovaj način će se doprinjeti razvoju prerađivačke industrije i ukupnom ekonomskom razvoju opštine Drvar. Trenutno u poslovnoj zoni radi samo PJP „YUMCO“ d.o.o. i zapošljava 80 radnika.

Podrška ekonomskom osnaživanju marginalizovanih kategorija stanovnika kroz podršku za njihovo samozapošljavanje i zapošljavanje

Cilj projekta je stvoriti posebne uslove za razvoj preduzetničkih ideja marginalizovanim grupama kao što su mladi do 35 godina, lica sa invaliditetom, žene, naročito žene žrtve porodičnog nasilja, žrtve rata i žene sa sela. To se odnosi na preduzetničke ideje ovih kategorija korisnika u oblasti poljoprivredne proizvodnje, turističke djelatnosti ili prerađivačka MSP. Projektom je predviđeno zagovaranje za donošenje posebnih kriterija i uslove za podsticaje podjeljene po kategoriji marginalizovanih grupa i uskladiti ih sa mogućnostima te grupe, odnosno sa vrstom poslovnog poduhvata (SPP – samostalni poljoprivredni proizvođač po Zakonu o obrtu ili MSP ili registrovanje samostalne djelatnosti).

Podrška poljoprivrednoj proizvodnji i preradi zdrave hrane u gotov proizvod

Cilj projekta je stvoriti posebne uslove za razvoj poljoprivredne proizvodnje sa akcentom na proizvodnju i preradu zdrave hrane. Aktivnosti projekta se odnose na samostalne poljoprivredne proizvođače (SPP) ili zadruge koje se bave ili će se baviti proizvodnjom zdrave hrane, odnosno prerađivačkom djelatnosti u poljoprivredi. Kroz edukacije i obuke zainteresovanog stanovništva vezano za registraciju i održivost komercijalnih poljoprivrednih gazdinstava i poljoprivrednih zadruga, što podrazumjeva vođenje poslovnih knjiga i stručnu podršku u skladu sa proizvodnjom/preradom koja je planirana za SPP će se postići veće znanje i vještine poljoprivrednika. Ovim se direktno doprinosi razvoju poljoprivredne proizvodnje na području opštine i stvaraju dodatne vrijednosti kroz preradu

poljoprivrednih proizvoda (stvaranje polufinalnih ili finalnih poljoprivrednih proizvoda) što je posebno značajno u proizvodnji zdrave hrane koja je rastuća grana u svijetu.

Izgradnja gradske tržnice/pijace, brendiranje i promocija lokalnih poljoprivrednih proizvođača i proizvoda

Cilj projekta je pružiti podršku poljoprivrednim proizvođačima u povezivanju sa tržištem. Područje djelovanja se odnosi na stvaranje uslova za prodaju poljoprivrednih proizvoda, povezivanje sa tržištem kroz promociju proizvodnje i oragnizovanje prostora za prodaju (gradska pijaca). Aktivnosti projekta: Izrada projektne dokumentacije, Izgradnja tržnice sa tezgama i natkrivenim prostorom, promocija lokalnih poljoprivrednih proizvoda na web-u Opštine, kroz dizajn i štampanje jedinstvene brošure deklariranih proizvoda komercijalnih poljoprivrednih proizvođača sa opisom djelatnosti i kontaktima, brendiranje proizvoda od drenjina i zaštita geografskog porijekla, organizovanje manifestacija i sajmova poljoprivrednih proizvođača i organizovan odlazak na iste. Izgradnjom pijace i promocijom poljoprivrednih proizvoda i proizvođača obezbjediće se njihovo povezivanje sa tržištem i održivost poljoprivredne proizvodnje. Zaštitom geografskog porijekla proizvoda od drenjina će se unaprijediti proizvodnja i prerada drenjina i dati ovim proizvodima dodatna vrijednost, čime će se dati doprinos razvoju poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje zdrave hrane na području opštine.

Poboljšana turistička infrastruktura na području opštine Drvar

Cilj projekta je staviti u funkciju ekonomskog razvoja turističke destinacije opštine Drvar kroz poboljšanje turističke infrastrukture i omogućavanje podsticaja za turističke djelatnosti. Aktivnosti: Izrada i implementacija projekata vezanih za ključno područje djelovanja, Urediti 6 turističkih destinacija i to: Crna kraljica, Bastašica, Paraglajding poletišta, Prekajsko jezero, Lagune i Klekovača.

- Crna kraljica - izraditi projekat sa sljedećim grupama aktivnosti: obezbjediti neophodnu projektну/tehničku dokumentaciju, pročistiti i urediti prilazni put u dužini 6 km, izgraditi/rekonstruisati prilazni most, osigurati lokaciju, uraditi putokaze/turističku signalizaciju;
- Bastašica- uraditi i postaviti klupe, turističku signalizaciju, kante za smeće;
- Poletišta za paraglajding – uraditi pristupni put u dužini od 500 m, urediti prostor na samom poletištu
- Klekovača – uraditi turističku signalizaciju, urediti planinarske staze, uraditi i postaviti potreban mobilijar za penjanje na stijene;
- Prekajsko jezero – urediti lokaciju oko jezera, izvršiti poribljavanje i uvrstiti ga u turističku ponudu
- Lagune – urediti lokaciju, izvršiti poribljavanje i uvrstiti ga u turističku ponudu
- Povećati smještajne kapacitete na području opštine kroz edukaciju stanovništva za razvoj seoskog turizma i izdavanja stan na dan
- Izraditi bazu podataka domaćinstava koja se žele baviti seoskim turizmom i izdavanjem stan na dan

Uređenjem turističkih destinacija i poboljšanjem turističke infrastrukture će se doprinjeti razvoju turističke privrede. Nadalje to je uz planirane podsticajne mjere preduslov za razvoj turističke djelatnosti i ekonomski razvoj opštine.

Promocija turističke ponude opštine Drvar

Cilj projekta je pružiti podršku turističkim radnicima i samostalnim preduzetničkim inicijativama iz oblasti turizma, povezivanje sa turističkim agencijama, turistima iz zemlje i inostranstva, te stvaranje uslova za bavljenje komercijalnim turističkim djelatnostima, kreiranje poslovnog turističkog okruženja, kroz promociju turističke ponude opštine i obezbjeđivanje kvalitetnih uslova za razvoj postojećih i kreiranje novih manifestacija koje privlače turiste. Aktivnosti: Izgradnja centralne bine za manifestacije, Nabavka jednoobraznih turističkih štandova za prodaju turističkih proizvoda (suvenira, ručnih radova, agro proizvoda i sl.), izrada promo materijala za sajmove i promovisnje turističkih potencijala (flajeri i brošure), Održavanje turističkih manifestacija na području opštine Drvar (8 manifestacija - 6 postojećih i dvije nove), Osnivanje i rad jedne turističke agencije.

Izgradnjom bine, nabavkom turističkih štandova i i promocijom manifestacija i ukupne turističke ponude Drvara, te podsticajem i osnivanjem turističke agencije doprinjeće se razvoju i održivosti turističkih manifestacija i ukupno razvoju turističke djelatnosti. Na ovaj način će se povećati broj turista koji posjećuju opštinu čime će se povećati i prihodi Opštine Drvar.

Rekonstrukcija i asfaltiranje puteva na području opštine Drvar

Cilj projekta je stvoriti infrastrukturne uslove za razvoj preduzetničkih ideja, sa fokusom na razvoj poljoprivrede i turizma kroz održavanje putne infrastrukture u prigradskim i seoskim sredinama (nekategorisani putevi- nasipanje, valjanje i sl.)

Za održavanje nekategorisanih puteva (43 km) potrebno je iskop kanala, prosjecanje i čišćenje vegetacije, valjanje i nasipanje tih puteva. Rekonstrukcijom nekategorisanih puteva će se steći uslovi za brži ekonomski razvoj opštine, sa fokusom na razvoj poljoprivredne i turističke djelatnosti, te razvoj prerađivačkih kapaciteta. Takođe, ovim aktivnostima će se obezbjeđiti opstanak/povratak ljudi na selo, te ubrzati ekonomski razvoj sela. Druge aktivnosti se odnose na asfaltiranje ulica u gradu i prigradskim i seoskim naseljima i to: Gradsko područje-2 km, Ruralno područje- 5 km. Asfaltiranjem puteva će se steći uslovi za brži ekonomski razvoj opštine, sa fokusom na razvoj poljoprivredne i turističke djelatnosti, te razvoj prerađivačkih kapaciteta.

Rekonstrukcija i opremanje javnih objekata: obrazovnih ustanova, ustanova kulture, sportskih i zdravstvenih objekata, zgrade lokalne uprave na području opštine Drvar

Cilj projekta je stvoriti uslove za kvalitetan rad učenika i nastavnog osoblja u školskim ustanovama, kulturnih i sportskih radnika, zdravstvenog osoblja, radnika opštine Drvar, te cjelokupnog stanovništva koje koristi usluge ovih organizacija i institucija.

Aktivnosti: Rekonstrukcija vrtića, osnovne i srednje škole u Drvaru sa fokusom na postavljanje pristupnih rampi za osoba sa invaliditetom, Opremanje školskih objekata (osnovne i srednje škole) modernim sredstvima za nastavu sa fokusom na opremu za rad na

daljinu (informatička i komunikacijska oprema), Rekonstrukcija osnovne škole-sala, podovi, mokri čvorovi, Postavljanje/izrada još jedne pristupne rampe, ograda dvorišta, oprema računarska i druga, Rekonstrukcija srednje škole - krov, grijanje, podovi, fasada-utopljanje, fiskulturna sala, rampe, oprema, Vrtić-II faza krov, podovi, grijanje, mokri čvorovi, rampe, Dom kulture- grijanje, instaliranje peći, postavljanje prilaznih rampi, renoviranje sanitarnog čvora u skladu sa potrebama lica sa invaliditetom, Sportsko-rekreativni centar - krov, tribine, svlačionice, kuglana, sanitarni čvorovi, depadans, priključak struje, Rekonstrukcija objekata Doma zdravlja- postavljanje rampi za osobe sa invaliditetom i rekonstrukcija mokrih čvorova, Opremanje muzeja - dvije postavke: etno muzej i muzej NOB-a -izrada nošnji, stari eksponati, oprema za video projekcije, Provođenje mjera iz detaljnog energetskog pregleda fasada, krova i grijanja u zgradi opštine, Oprema za pružanje administrativnih usluga (kompjuteri, namještaj), Oprema za funkcionisanje organa uprave (server, računari, mreža i sl.)

Rekonstrukcijom i opremanjem ovih objekata obezbjeđiće se kvalitetniji proces učenja i bolja priprema za osnovno i srednje obrazovanje i za tržište rada, moderniji obrazovni sistem koji će moći osigurati obrazovne usluge u kriznim situacijama kroz rad na daljinu; Rekonstrukcijom Radničkog doma, zamjenom načina grijanja i obezbjeđivanjem uslova da se u sadržaje uključe i osobe sa invaliditetom, stvoriće se uslovi za kvalitetnije kulturne sadržaje koji će privući veći broj posjetilaca; Rekonstrukcijom sportsko-rekreativnog centra obezbjeđiće se uslovi za kvalitetniji rad sportskih klubova i organizacija; Rekonstrukcijom, zaštitom i uređenjem memorijalnog kompleksa „25. Maj“ i opremanjem dvije postavke u muzeju stvoriće se uslovi za prihvatanje većeg broja posjetilaca i kvalitetniji kulturno – istorijski sadržaj u kompleksu, čime će se povećati broj posjetilaca/turista. Sve ovo će doprinjeti kvalitetnijoj i boljoj ukupnoj kulturnoj i turističkoj ponudi Drvara i povećati prihode Centra za kulturu Drvar; Rekonstrukcijom i opremanjem zgrade opštine povećaće se energetska efikasnost same zgrade čime će se napraviti ušteda energije od 30%, što je značajno za budžet opštine. Boljom tehničkom opremljenošću kroz nabavku kompjuterske opreme i namještaja, lokalna uprava će poboljšati usluge građanima, kao i koordinaciju između građana, mjesnih zajednica, lokalne uprave i organizacija civilnog društva. Time će se obezbjeđiti bolji kvalitet života građana ove opštine.

Bolja zdravstvena i socijalna zaštita stanovnika Drvara

Cilj projekta je omogućiti razvoj potrebnih prostornih, programskih i kadrovskih uslova za poboljšanje usluga zdravstvene i socijalne zaštite.

Ključne aktivnosti se odnose na:

- uspostaviti mobilne servise za zdravstvenu i socijalnu podršku ugroženim kategorijama stanovništva i to volonterski servis pri Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta i Mobilni zdravstveni tim pri Domu zdravlja Drvar.
- formirati Centar za socijalni rad, izraditi socijalnu kartu opštine,
- podstaći otvaranje doma za stare osobe
- uspostaviti programe aktivnog starenja
- obezbjeđiti subvencije za smještaj osoba sa poteškoćama u razvoju u nadležnim ustanovama
- nabaviti terensko vozilo za Mobilni tim

- formirati Centar za socijalni rad što podrazumjeva- donijeti odluku Vijeća, uraditi sistematizaciju radnih mjesta, popunjavanje kadrom, opremanje prostora
- izraditi Socijalnu kartu opštine
- podstaći otvaranje Doma za stare i uspostaviti programe aktivnog starenja – crveni krst i NVO

Razvojni efekat projekta ogleda se u ravnomjernom pružanju usluga socijalne i zdravstvene zaštite putem mobilnih servisa, razvoju kvalitetnih programa u interesu osoba sa invaliditetom, i razvijenom sistemu zaštite za starije osobe prema utvrđenim prioritarnim potrebama korisnika. Na ovaj način bi stari, nemoćni, bolesni, osobe sa invaliditetom koji žive u ruralnim (ili urbanim područjima) opštine imali zdravstvenu i socijalnu podršku bez odlaska u organizacije i institucije, već u svojim domovima. Takođe, formiranjem Centra za socijalni rad i izradom socijalne karte bi se vidno unaprijedila socijalna zaštita na području opštine

Sanitarna i fizička zaštita izvorišta „Točkovi“ i Rekonstrukcija primarne i sekundarne vodovodne mreže

Ovom projektom omogućiće se kvalitetno vodosnabdjevanje, zaštita izvorišta, osigurati stabilan i održiv sistem vodosnabdjevanja na području opštine i smanjiti gubitak vode za 30%.

Aktivnosti:

- Sanitarna zaštita javnog izvorišta „Točkovi“ u Drvaru, Postavljanje ograde, Postavljanje video nadzora, Postavljanje tabli upozorenja, Sanacija pristupnog puta;
- Rekonstrukcija vodovodne mreže: Prva faza od izvorišta do rezervoara-sanacija glavnog kolektora, Druga faza od rezervoara –glavna gradska mreža primarni kolektor i mreža 10 km, Treća faza – rekonstrukcija sekundarne mreže u dužini od 20 km mreže (50%).

Rezultat projekta se ogleda u urednomi kvalitetnom vodosnabdjevanju stanovništva i održivom radu JKP kroz povećanje prihoda od usluga i smanjenje gubitaka vode na vodovodnoj mreži.

Unapređenje sistema za odvodnju otpadnih voda i njihovo prečišćavanje

Projektom će se omogućiti kvalitetno upravljanje vodama, odvod otpadnih voda i njihovo prečišćavanje. To podrazumjeva izradu projektne dokumentacije za postrojenje za tretman otpadnih voda i izgradnju dijela nove kanalizacione mreže i rekonstrukcija postojeće.

Aktivnosti: Izrada projektne dokumentacije za postrojenje za tretman otpadnih voda, Obezbeđivanje potrebnih dozvola, Izgradnja postrojenja, Izgradnja nove kanalizacione mreže u dužini od 10 km.

Rezultat projekta se ogleda u omogućavanju odvoda otpadnih voda i izgradnji dijela kanalizacione mreže, što povećava broj priključaka domaćinstava na istu i obezbeđuje kako kvalitetniji život građana, tako i povećanje prihoda JKP i njihovu održivost.

Unapređenje upravljanja otpadom na području opštine Drvar

Cilj projekta je održivo upravljanje otpadom što podrazumjeva zatvaranje postojeće deponije, eliminisanje i saniranje nelegalnih odlagališta otpada, povećan obuhvat stanovništva organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada, značajno unapređenje

sistema odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada i priključenjem na regionalnu sanitarnu deponiju koja je planirana strategijom Kantona.

Aktivnosti: Izrada studije/projekta zatvaranja postojeće deponije i drugih nelegalnih odlagališta otpada, Izgradnja 2 zelena ostrva za selektivno prikupljanje otpada obezbjediti i urediti prostor za selektivno prikupljanje, nabaviti kontejnere po vrstama otpada- kućni i industrijski otpad, otpad od prerade drveta –prihod za komunalno preduzeće, vozilo za prikupljanje otpada, Stalno stručno usavršavanje stručnog kadra u zaštiti okoline i upravljanju otpadom.

Rezultat projekta se ogleda u smanjenju rizika po okolinu i zdravlje ljudi i kroz uspostavljanje prioritetne infrastrukture za održivo upravljanje otpadom, smanjenje količina otpada za finalno odlaganje uz efikasnije korištenje resursa.

Obnovljivi izvori energije i njihova upotreba na području opštine Drvar

Cilj projekta je ušteda u potrošnji energije, čime se otvara prostor za preusmjeravanja novčanih sredstva u druge svrhe, smanjenje emisije štetnih gasova i bolja zaštita okoline. u atmosferu, te povećano zadovoljstvo korisnika javnih objekata.

Aktivnosti: Izgradnja solarne elektrane, Ugradnja solarnih reflektora na javnoj rasvjeti-30% rasvjete zamjeniti do 2027. i izgradnja nove rasvjete sa solarnim reflektorima –u naseljenim mjestima Drvar selo, Vrtoče, Gornja cesta, Podbrina, Aktivnosti podizanja svijesti na temu EE i obnovljivih izvora energije.

Prioriteti predstavljaju ključna polja i smjerove djelovanja za ostvarenje vizije i strateških ciljeva i kao takvi imaju najveći uticaj na razvoj, odnosno ostvarenje strateških indikatora. Definisani prioriteti su grupisani pod relevantnim strateškim ciljevima.

V INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

Redni broj i oznaka	Struktura finansiranja (u %)*	Ukupno KM	Budžet institucije (KM)	Ostali izvori	
				(KM)	
Strateški cilj 1	13,70%	2.245.600	873.100	1.372.500	
1.1. Prioritet	1,97%	322.600	147.000	175.600	
1.1.1. Mjera	1,25%	205.000	105.000	100.000	MSP
1.1.2. Mjera	0,72%	117.600	42.000	75.600	K10, donatori, Mozaik
1.2. Prioritet	2,16%	354.000	224.000	130.000	
1.2.1 Mjera	0,73%	119.000	59.500	59.500	biro, K10 ili donator
1.2.2 Mjera	1,43%	235.000	164.500	70.500	K10, Srbija
1.3. Prioritet	2,10%	344.000	64.600	279.400	
1.3.1. Mjera	0,77%	126.000	21.000	105.000	domaći i strani donatori
1.3.2. Mjera	1,33%	218.000	43.600	174.400	vlada RSa i drugi donatori
1.4. Prioritet	7,48%	1.225.000	437.500	787.500	

Strategija razvoja opštine Drvar 2021-2027

1.4.1. Mjera	1,07%	175.000	87.500	87.500	domaći i strani donatori
1.4.2. Mjera	6,41%	1.050.000	350.000	700.000	K10 i drugi donatori
Strateški cilj 2	19,93%	3.266.000	368.350	2.897.650	
2.1. Prioritet	6,00%	984.000	15.000	969.000	
2.1.1. Mjera	5,58%	914.000	0	914.000	K10, Ministarstvo prosvjete, Federalno ministarstvo okoliša, Bugarska ambasada, RS i Republika Srbija
2.1.2. Mjera	0,43%	70.000	15.000	55.000	ZZZ Federacije, privrednici
2.2. Prioritet	3,72%	610.000	0	610.000	
2.2.1. Mjera	3,30%	540.000	0	540.000	K10, Vlada FBiH, IPA, EU, Republika Srbija
2.2.2. Mjera	0,43%	70.000	0	70.000	Federalno Ministarstvo culture i sporta, Vlada FBiH, IPA, DFF; UN
2.3. Prioritet	4,55%	745.000	123.500	621.500	
2.3.1. Mjera	2,14%	350.000	0	350.000	Federalno Ministarstvo, Vlada federacije, K10; EU, UNDP
2.3.2. Mjera	1,13%	185.000	18.500	166.500	K10, drugi donatori
2.3.3. Mjera	1,28%	210.000	105.000	105.000	Mozaik, K10, FBiH
2.4. Prioritet	2,84%	465.000	91.250	373.750	
2.4.1. Mjera	0,61%	100.000	0	100.000	K10, Federalno Ministarstvo
2.4.2. Mjera	2,23%	365.000	91.250	273.750	K10, FBiH, drugi donatori
2.5. Prioritet	2,82%	462.000	138.600	323.400	
2.5.1. Mjera	2,82%	462.000	138.600	323.400	K10, RS i Srbija
3. Strateški cilj	66,37%	10.876.000	1.260.000	9.616.000	
3.1. Prioritet	35,27%	5.780.000	1.164.000	4.616.000	
3.1.1. Mjera	8,24%	1.350.000	270.000	1.080.000	Srbija, RS, AVP rijeke, FBiH, Japanska vlada,
3.1.2. Mjera	25,02%	4.100.000	820.000	3.280.000	Srbija, RS, AVP rijeke, FBiH, SIDA, Jadranski sliv
3.1.3. Mjera	2,01%	330.000	74.000	256.000	JKP, K10, federalno ministarstvo okoliša
3.2. Prioritet	31,10%	5.096.000	96.000	5.000.000	
3.2.1. Mjera	31,10%	5.096.000	96.000	5.000.000	privatna inicijativa, K10
Ukupno iz strateškog dokumenta**		16.387.600	2.501.450	13.886.150	
PREGLED PO IZVORIMA (iznosi u KM i procenti)					
Budžetska sredstva		Kreditna sredstva		Sredstva EU i međunarodnih donatora	Ostale donacije
2.501.450		0		11.000.000	2.886.150
15,26%		0,00%		67,12%	17,61%

VI SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG PLANA RAZVOJA OPŠTINE DRVAR 2020-2027

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINANSIJSKI IZVORI		
1. Strateški cilj	Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Poreski prihodi	1.330.000	1.460.000
		Radno sposobno stanovništvo (15-64)	3.584	4.500
		Prosječan broj zaposlenih	1.008	1.500
		Neto plata - prosječna u KM	677	1.000
		Broj poslovnih subjekata – broj sa stanjem 31.12.	215	315
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		873.100	1.372.500	2.245.600
1.1. Prioritet	Razvijena industrija kroz razvoj MSP	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj MSP-a	215	234
		Broj zaposlenih u MSP	300	500
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		147.000	175.600	322.600
1.1.1. Mjera	Podrška razvoju investicija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Površina rekonstruisanog prostora poslovne zone „Mlin“	90% prostora neupotrebljivo	100% prostor upotrebljiv
		Broj i vrsta donešenih lokalnih operativnih podsticajnih mjera za MSP	1 mjera oslobođanja od komunalne takse	3 podsticajne mjere za MSP
		Broj MSP koja rade i koriste poslovnu zonu/inkubator	1 MSP	5 MSP
		Broj zaposlenih u poslovnoj zoni	80	160
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		105.000	100.000	205.000
1.1.2. Mjera	Podrška preduzetništvu marginalizovanih grupa (mladi, osobe sa invaliditetom, žene sa fokusom na žene žrtve nasilja, rata i žene sa sela)	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj i vrsta lokalnih operativnih podsticajnih mjera za marginalizovane nosioce poslovnih ideja	Nema mjera	Jedna mjera sa jasnim kriterijima

		Broj start.ap-a koji su održivi registrovani od strane marginalizovanih kategorija	0	14
		Broj zaposlenih	0	14
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		42.000	75.600	117.600
1.2. Prioritet	Razvijena poljoprivredna proizvodnja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj registrovanih SPP ili zadruga	426	461
		Broj poljoprivrednih proizvođača čije je tržište pijaca/tezga	6	20
		Broj proizvoda sa zaštićenim geografskim porijeklom	0	2
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		224.000	130.000	354.000
1.2.1. Mjera	Podrška razvoju poljoprivredne proizvodnje i preradi zdrave hrane u gotov proizvod	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj i vrsta podsticajnih mjera za proizvođače zdrave hrane	0	1
		Broj korisnika potrebnih edukacija	0	150
		Broj registrovanih SPP ili zadruga	5	35
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		59.500	59.500	119.000
1.2.2. Mjera	Podrška promociji i prodaji poljoprivrednih proizvoda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Pojektana dokumentacija i izgrađena pijaca	Nema pijace	Izgrađena pijac
		Broj zakupljenih tezgi na duži period	6	20
		Zaštita geografskog porijekla proizvoda od drenjina	0	2
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		164.500	70.500	235.000
1.3. Prioritet	Razvijena turistička djelatnost	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj ležajeva	64	94
		Broj noćenja	10000	13000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		64.600	279.400	344.000
1.3.1. Mjera	Poboljšana turistička infrastruktura	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

		Broj infrastrukturnih intervencija na turističkim destinacijama	0	6	
		Broj domaćinstava koja se bave turizmom	0	7	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		21.000	105.000	126.000	
1.3.2. Mjera	Promovisana turistička ponuda, potencijali i manifestacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti	
		Broj Turističkih agencija	0	1	
		Broj turističkih štandova	0	20	
		Broj turista koji su posjetili manifestacije	10000	13000	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		43.600	174.400	218.000	
1.4. Prioritet	Poboljšana putna infrastruktura	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora	
		Broj km uređenih nekategorisnih puteva	Neuređeni-redovno se ne održavaju	43 km	
		Broj km asfaltiranih puteva	129	136	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		437.500	787.500	1.225.000	
1.4.1. Mjera	Održavanje postojeće putne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti	
		Broj km uređenih nekategorisnih puteva	Ne održavaju se redovno	43 km redovno se održava	
		Broj domaćinstava koja koriste ove puteve		1435	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		87.500	87.500	175.000	
1.4.2. Mjera	Asfaltiranje putne komunikacije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti	
		Broj km asfaltiranih puteva	129	136	
		Broj domaćinstava koji ih koriste		1598	
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)	
		350.000	700.000	1.050.000	
2. Strateški cilj	Unaprijediti obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje oblasti i stvaranje	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**	
		Rekonstrukcija i opremljenost obrazovnih ustanova	60%	90%	

	Uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar Unapređena	Broj obrazovnih programa za odrasle	0	3
		Broj sportskih klubova	6	8
		Broj kulturnosportskih manifestacija	6	8
		Centar za socijalni rad	0	1
		Broj stanovnika	5.000	6.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		368.350	2.897.650	3.266.000
2.1. Prioritet	Unapređena oblast obrazovanja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Opremljenost obrazovnih ustanova	60%	90%
		Broj obrazovnih programa za odrasle	0	3
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		15.000	969.000	984.000
2.1.1. Mjera	Unapređeni obrazovni kapaciteti kroz razvoj infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Rekonstruisanost obrazovnih ustanova	40%	90%
		Opremljenost obrazovnih ustanova	60%	90%
		Broj rampi za djecu/učenicke sa invaliditetom	1	5
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	914.000	914.000
2.1.2. Mjera	Usklađivanje obrazovnih programa sa zahtjevima tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj programa prekvalifikacije i dokvalifikacije	0	3
		Broj polaznika obuka	0	70
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		15.000	55.000	70.000
2.2. Prioritet	Razvijeni kulturni i sportski sadržaji	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Iskorištenost kulturno istorijskih i sportskih kapaciteta	30%	75%
		Broj kulturnosportskih manifestacija	6	8
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	610.000	610.000
2.2.1. Mjera	Unapređeni kulturni i sportski sadržaji kroz razvoj	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora

	Infrastrukture	Iskorištenost sportskih i kulturnih kapaciteta	20%	50%
		Broj sportskih organizacija	6	8
		Broj sportskih i kulturnih manifestacija	6	8
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	540.000	540.000
2.2.2. Mjera	Zaštita i uređenje kulturno-istorijskog naslijeđa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Kulturnoistorijski spomenici u funkciji	40%	100%
		Broj posjetilaca	10.000	13.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	70.000	70.000
2.3. Prioritet	Bolji kvalitet usluga opštinske administracije i razvoj civilnog društva	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Ušteda energije u zgradi opštine	D energetski razred	B energetski razred
		Povećana bezbjednost stanovništva- broj prekršaja	513	350
		Broj vatrogasnih vozila	0	1
		Uspostavljen Javni poziv i kriteriji za finansiranje NVO	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		123.500	621.500	745.000
2.3.1. Mjera	Unapređena infrastruktura lokalne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Ušteda energije u zgradi opštine	D energetski razred	B energetski razred
		Tehnička opremljenost za funkcionisanje opštine	Loša	Dobra
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	350.000	350.000
2.3.2. Mjera	Povećanje bezbjednosti stanovništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj edukacija iz oblasti bezbjednosti	1	14
		Broj prekršaja godišnje	513	350
		Opremljenost vatrogasne službe	Neopremljena	Opremljena
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)

		18.500	166.500	185.000
2.3.3. Mjera	Podrška razvoju civilnog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Postoje jasni kriteriji finansiranja NVOa i projekta /sufinansiranja	Nema kriterija, nema javnog poziva	Postoje kriteriji i javni poziv jednom godišnje
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		105.000	105.000	210.000
2.4. Prioritet	Unapređena zdravstvena i socijalna zaštita	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Opremljenost zdravstvene infrastrukture	60%	90%
		Centar za socijalni rad	0	1
		Socijalna karta opštine	0	1
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		91.250	373.750	465.000
2.4.1. Mjera	Razvoj zdravstvene infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Opremljenost zdravstvene infrastrukture	60%	90%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		0	100.000	100.000
2.4.2. Mjera	Podrška zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj servisa za pružanje zdravstvene i socijalne zaštite na terenu (mobilne)	0	2
		Postojanje centra za socijalni rad	ne	da
		Izrađena socijalna karta opštine	ne	da
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		91.250	273.750	365.000
		2.5. Prioritet	Unapređena demografska slika opštine	Indikatori prioriteta
Broj novorođene djece godišnje	40			47
Broj studenata /mladih koji se vraćaju u opštinu godišnje	10			17
Broj stanovnika opštine	5.000			6.000

		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		138.600	323.400	462.000
2.5.1. Mjera	Podrška porodici u cilju poboljšanja demografske slike opštine	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj novorođene djece godišnje	40	47
		Broj studenata /mladih koji se vraćaju u opštinu godišnje	10	17
		Broj stanovnika opštine	5.000	6.000
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		138.600	323.400	462.000
3. Strateški cilj	Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetske efikasnost i koristiti obnovljive izvore energije	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Broj divljih deponija	5	0
		Gubitci vode na vodovodnoj mreži	69%	39%
		Broj km kanalizacione mreže	33,7	43,7
		Elektrana na solarni pogon	0	1
		Rasvjeta na solarni pogon	0	175 reflektora + novih 6 km rasvjete
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.260.000	9.616.000	10.876.000
3.1. Prioritet	Poboljšane komunalne usluge	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj domaćinstava koja imaju redovno i kvalitetno snabdjevanje vodom	2.100	3.000
		Broj priključaka kanalizacione mreže	1.400	1.540
		Obuhvat domaćinstava uslugama odvoženje otpada	60%	80%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
1.164.000	4.616.000	5.780.000		
3.1.1. Mjera	Zaštita izvorišta i razvoj sistema vodosnabdjevanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Osiguran nadzor i sanitarna zaštita izvorišta Točkovi	Nema nadzora	Osiguran nadzor
		Gubitak vode u procentima	60%gubitaka	30% gubitaka
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
270.000	1.080.000	1.350.000		
3.1.2. Mjera	Unapređenje sistema za odvos otpadnih voda i njihovo prečišćavanje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Postojanje projektne dokumentacije za postrojenje za	Nema	Izrađena projektna

		tretman otpadnih voda		dokumentacija
		Broj priključaka na kanalizacionu mrežu	1400	1540
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		820.000	3.280.000	4.100.000
3.1.3. Mjera	Unapređen kvalitet upravljanja otpadom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Smanjenje otpada kroz selektivno prikupljanje i reciklažu	Nema reciklaže	Obezbeđena reciklaža čime je smanjen otpad na deponiji za 30%
		Naplativost usluga JKP	80%	90%
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		74.000	256.000	330.000
3.2. Prioritet	Razvijeni obnovljivi izvori energije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Elektrana na solarni pogon	0	1
		Broj javne rasvjete na solarni pogon	0	175 reflektora i 6 km nove rasvjete na solarni pogon
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		96.000	5.000.000	5.096.000
3.2.1. Mjera	Unapređenje energetske efikasnosti kroz korištenje obnovljivih izvora energije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Elektrana na solarni pogon	0	1
		Broj javne rasvjete na solarni pogon	0	175 reflektora i 6 km nove rasvjete na solarni pogon
		Budžet (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		96.000	5.000.000	5.096.000

VII OKVIR ZA PROVOĐENJE, PRAĆENJE, IZVJEŠTAVANJE I EVALUACIJU STRATEŠKOG DOKUMENTA

Plan organizacionih i institucionalnih kapaciteta za uspješnu implementaciju Strategije razvoja izrađen je na osnovu zaključaka koji su proizašli kao rezultat analize koju je sproveo ORT u okviru procesa izrade Strategije razvoja.

Pregled postojećih kapaciteta za implementaciju strategije

Ključnu ulogu u implementaciji, praćenju i vrednovanju Strategije razvoja imaju:

Načelnik opštine kroz jasno uspostavljanje mehanizama i definisanje odgovornosti službi u pogledu implementacije dijelova Strategije razvoja iz njihove nadležnosti te obezbjeđivanja njihove koordinacije.

Opštinsko vijeće opštine koja razmatra izvještaj o realizaciji strateških dokumenata Opštine, uključujući i Strategiju razvoja kao vodećeg strateškog dokumenta koji je osnova za kreiranje i usvajanje svih ostalih razvojnih politika Opštine.

Opštinska uprava Drvar kroz svoje organizacione jedinice priprema program razvoja opštine, prostorne i urbanističke planove i učestvuje u izradi i operacionalizaciji plana implementacije strateških intervencija.

Sektor za lokalni razvoj i investicije učestvuje u izradi Strategije razvoja, zatim inicira, koordinira i olakšava internu i eksternu koordinaciju aktivnosti svih aktera od promocije, pripreme i iniciranja projekata, izvođenja, praćenja, izvještavanja do iniciranja i ažuriranja Strategije razvoja, te permanentno prati moguće izvore finansiranja na svim nivoima.

Opštinski razvojni tim (ORT) čiji je zadatak da zajedno sa Sektorom za lokalni razvoj i investicije, vodi proces planiranja na opštinskom nivou i prati implementaciju Strategije razvoja te učestvuje u izradi godišnjeg plana implementacije i izvještaja o realizaciji Strategije razvoja i podnosi Načelniku opštine, odnosno Opštinskom vijeću opštine na usvajanje.

Potrebna je takođe i kontinuirana izgradnja kapaciteta nosilaca provođenja i svih učesnika koji učestvuju u razvojnim procesima opštine kako bi na najbolji način odgovorili izazovima razvojnih procesa kao i kontinuirano jačanje koordinacije i komunikacije između šireg kruga socio-ekonomskih partnera u cilju aktivnog uključivanja u procese planiranja i implementacije, te postizanja održivih rezultata i vlasništva nad procesima. Važno je i jačanje analitičke funkcije i uspostavljanje baza podataka potrebnih za upravljanje razvojem te njihovo korištenje u svrhe planiranja i izvještavanja.

Provođenje

Provođenje Strategije razvoja propisana je Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), kao i Uredbi o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19). Što se tiče provođenja propisani alati su trogodišnji i godišnji planovi rada tijela uprave na nivou kantonalnih tijela uprave koji se izrađuju u skladu sa članovima 11. i 12. navedene Uredbe.

Trogodišnji plan rada opštine je dokument provođenja koji operacionalizira strateške ciljeve, prioritete i mjere iz Strategije razvoja u skladu s nadležnostima tijela uprave te predstavlja temelj za izradu DOP-a i PJI-a.

Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, JLS imaju obvezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg razdoblja. Trogodišnji plan rada se usvaja svake godine.

Uredbom je predviđeno da se mjere iz Strategije razvoja unose kao programi u trogodišnjem planu rada, dok se svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje i kao program u

Dokumentu okvirnog proračuna (DOP-u) sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOP-u.

U odnosu na svaku utvrđenu mjeru ili program utvrđuju se aktivnosti/projekti čija realizacija u trogodišnjem razdoblju doprinosi ostvarenju mjere, prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja.

Godišnji plan rada je dokument koji, pored redovnih aktivnosti sadrži i aktivnosti na godišnjem nivou koje će se poduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteta i mjere iz usvojenih strateških dokumenata. Godišnji plan rada se priprema na osnovu usvojenih trogodišnjih planova. U godišnji plan rada JLSn preuzimaju odabarane programe iz trogodišnjeg plana rada.

Prema Uredbi, koordinaciju u procesu planiranja, monitoringa i izvještavanja vrši Sekretar tijela uprave, a pomoćnik rukovodioca je odgovoran za neposrednu izradu dijela trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada, te godišnjeg izvještaja o radu osnovne organizacijske jedinice kojom rukovodi, dok je za izradu trogodišnjeg plana rada, godišnjeg plana rada i godišnjeg izvještaja o radu, kao i drugih akata u procesu programiranja razvoja, odgovoran je rukovodilac JLS- načelnik.

Usvojeni trogodišnji i godišnji planovi rada objavljuju se na web stranici opštine.

Na osnovu analize kapaciteta i procesa za upravljanje razvojem u opštini Drvar utvrđeno je da postoji osnova za dalje jačanje funkcije upravljanja razvojem. U tom pravcu zaključeno je da je potrebno:

- nastaviti primjenjivati praksu ugradnje prioriteta u godišnje planove Opštinske uprave, te korištenje planova implementacije od strane pomoćnika načelnika službi kao osnove za izradu programa i planova rada službi;
- jačati komunikaciju i saradnju između različitih aktera implementacije Strategije;
- unaprijediti internu komunikaciju i organizovati redovne tematske sastanke o realizaciji, praćenju i ažuriranju Strategije;
- unaprijediti eksternu komunikaciju i zainteresovati socio-ekonomske partnere u lokalnoj zajednici i ojačati njihove kapacitete da uspostave saradnju po pitanju realizacije Strategije i da nosioci implementacije jednog broja projekata budu akteri izvan uprave;
- unaprijediti kulturu učešća građana u izradi lokalnih politika i planova razvoja, te uspostaviti sistem komunikacije postignuća Strategije sa ključnim zainteresovanim razvojnim akterima u lokalnoj zajednici;
- unaprijediti procedure za praćenje projekata u okviru službi prema definisanim indikatorima i izvještavanje od strane nosilaca implementacije projekata
- uspostaviti i redovno ažurirati bazu razvojnih podataka za potrebe praćenja očekivanih ishoda i uticaja implementacije Strategije;
- redovno prikupljati i pratiti dostupne vanjske izvore za finansiranje razvojnih projekata iz Strategije

Monitoring i izvještavanje

Kao i kod provođenja strateških dokumenata Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17), kao i Uredbom o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH člancima 14.,15. i 16. („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) procesi monitoringa i izvještavanja su također obveza razvojnog planiranja i upravljanja razvojem.

Monitoring predstavlja sistematsko i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja, u svrhu preduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Kvalitetno obavljanje monitoringa podrazumjeva da sva relevantna tijela, organizacije i institucije na području opštine trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategije kao i osigurati praćenje indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, kao i indikatora iz godišnjih planova rada. Osnova za izradu izvještaja o radu kao i Izvještaja o razvoju čine navedene evidencije.

Naprijed navedeni zakonski okvir za izvještavanje propisuje obavezu izrade godišnjih izvještaja rada i Izvještaja o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu priprema se radi praćenja provođenja planiranih aktivnosti i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa odnosno mjera tijela i institucija na opštinskom nivou.

Godišnje izvještaje o radu kao i Izvještaj o razvoju potrebno je objaviti I na web stranici.

Evaluacija

Zakonom o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 32/17) i Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19) uspostavljen je proces evaluacije strateških dokumenata.

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvoja, prema unaprijed definisanim kriterijima.

Evaluacija će se raditi u predzadnjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine) i provest će je nezavisni vanjski evaluator izabran od strane JLS kao naručioca usluge.

Evaluacija se može raditi i na polovini razdoblja provedbe kako bi se, ukoliko postoji potreba, a prvenstveno radi praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom razvoja.

Evaluacija se radi sa ciljem utvrđivanja stepena provođenja strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i osiguranja kvalitetnih ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeće plansko razdoblje.

Osnovne aktivnosti i odgovornosti za provođenje, praćenje, izvještavanje i evaluaciju strategije razvoja	
Aktivnosti ^(*)	Nadležnost (ko?)
Priprema/ažuriranje Kalendara aktivnosti nadležnog tijela ili Jedinice za upravljanje razvojnim aktivnostima (JURA***)	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-a/ORT-a
Priprema mehanizama i alata za praćenje i izvještavanje o ostvarenju strategije razvoja	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-a/ORT-a
Definisanje Smjernica na osnovu strateško-programskih dokumenata za naredni 1+2 planski ciklus	Nosilac procesa: Načelnik zajedno sa Rukovodiocem JURA-e(**) ili Koordinatorom razvojnog tima Učesnici u procesu: Rukovodioci nadležnih opštinskih službi
Priprema trogodišnjih i godišnjih planova rada službi, uključujući projekte iz strategije razvoja i vezane redovne aktivnosti	Nosilac procesa: Rukovodioci nadležnih službi uprave Učesnici procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinator ORT-a
Izrada Trogodišnjeg i Godišnjeg plana rada (za narednu godinu)	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a Učesnici procesa: Rukovodioci i službenici nadležnih opštinskih službi

Uključivanje ključnih strateških projekata i aktivnosti u plan Budžeta (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Rukovodilac Odjeljenja za budžet i finansije Učesnici procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a
Usklađivanje godišnjih planova rada sa usvojenim Budžetom (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinator ORTa zajedno sa rukovodiocem opštinskih službi Učesnici procesa: Rukovodioci nadležnih tijela
Usvajanje Godišnjeg plana rada (<u>za narednu godinu</u>)	Nosilac procesa: Vijeće opštine Drvar Učesnici procesa: nadležne opštinske službe
Razrada projekata iz Godišnjeg plana rada	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinator ORTa Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-e/ORT-a, Nadležna tijela JLS
Praćenje i privlačenje eksternih izvora finansiranja projekata	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinator ORT-a; Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-e/ORT-a
Praćenje provođenja Godišnjeg plana rada tijela uprave i ostvarenja strateških ciljeva	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinator ORT-a; Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-e/ORT-a;
Izrada godišnjih izvještaja o radu tijela uprave	Nosilac procesa: Rukovodioci tijela uprave Učesnici procesa: službenici u JLS
Uključivanje javnosti u praćenje provođenja strategije razvoja ^(**)	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-a/ORT-a
Priprema i razmatranje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-a/ORT-a; Rukovodioci tijela uprave
Priprema i razmatranje Godišnjeg izvještaja o radu (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Rukovodioci opštinskih službi Učesnici procesa: službenici JLS
Usvajanje i objavljivanje Izvještaja o razvoju (za prethodnu godinu)	Nosilac Inicijator i vlasnik procesa: opština Drvar Učesnici procesa: opštinske službe
Usvajanje i objavljivanje Godišnjeg izvještaja o radu (za prethodnu godinu)	Nosilac procesa: Vijeće Učesnici procesa: opštinske službe
Ostale važne aktivnosti: ▪ Uspostavljanje i unaprijeđenje međuopćinske/međupštinske saradnje ▪ Pokretanje procesa evaluacije strategije razvoja	Nosilac procesa: Rukovodilac JURA-e ili Koordinato ORT-a Učesnici procesa: Ostali službenici JURA-a/ORT-a

Napomene:

(*)Odnosi se na procesne aktivnosti koje su usklađene sa relevantnim regulatornim okvirima oba entiteta u BiH uključujući propise o budžetima, kao i internim regulatornim okvirom JLS, tamo gdje je uspostavljen.

(**) Partnerska grupa se uključuje jednom do dva puta godišnje u praćenje provođenja strategije razvoja.

(***) JURA je jedinica za upravljanje razvojem. Tamo gdje nije uspostavljena JURA, ulogu preuzima Razvojni tim (RT) do potpune uspostave JURA-e.

Prilog strateškog dokumenta: Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva
Prioritet	PC 1.1. Razvijena industrija kroz razvoj MSP
Naziv mjere	M.1.1.1. Podrška privlačenju investicija
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti uslove za ulaganje i razvoj postojećih, kao i rad novih MSP u Drvaru kako bi se ubrao ekonomski razvoj na području ove opštine. Područje djelovanja se odnosi na prerađivačku industriju u poljoprivredi, drvoprerađivačku industriju, te razvoj turističke privrede. Ključno područje djelovanja:

	<ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija i opremanje poslovne zone „Mlin“ i stavljanje u funkciju „poslovnog inkubatora“ - Donošenje lokalnih podsticajnih mjera za MSP (kriteriji, uslovi podsticaja: kao npr. oslobađanje od komunalne naknade po određenim procentima, besplatan zakup prve tri godine i sl.) <p>Ključni strateški projekti: „Rekonstrukcija i uređenje poslovne zone Mlin“ je projekat čijom realizacijom će se stvoriti uslovi za rad, unapređenje i održivost MSP. Finansiranje projekta u vrijednosti 100 000+15 000*7 godina= 205 000 opština Drvar i 105 000 MSP kroz plaćanje zakupnine, dijela komunalne naknade i sl.</p>		
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Rekonstrukcija i uređenje poslovne zone Mlin</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija i opremanje poslovne zone „Mlin“ i stavljanje u funkciju „poslovnog inkubatora“ ulaganje investitora 100.000 KM - Donošenje lokalnih podsticajnih mjera za MSP (kriteriji, uslovi podsticaja: kao npr. oslobađanje od komunalne naknade po određenim procentima, besplatan zakup prve tri godine i sl.) 105. 000 opštine 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstruisana i uređena poslovna zona Mlin - Donešene lokalne podsticajne mjere za MSP <p>Očekivani krajnji rezultat: Do kraja 2027. godine profitabilno 5 MSP;</p>	
		Polazne	Završne
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Površina rekonstruisanog prostora - Broj i vrsta donešenih lokalnih operativnih podsticajnih mjera za MSP - Broj MSP koja rade i koriste poslovnu zonu/inkubator - Broj zaposlenih u poslovnoj zoni 	<ul style="list-style-type: none"> - 3419 m² prostora neupotrebli vo - 1 mjera za oslobađanje od komunalne takse - 1 MSP - 80 zaposlenih 	<ul style="list-style-type: none"> - 2000 m² obnovljeno - 3 podsticajne mjere za MSP - 5 MSP - 160 zaposlenih
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom i opremanjem poslovne zone obezbjeđiće se uslovi za ulaganje i razvoj prerađivačke industrije u ovom slučaju MSP koja se bave ili žele da se bave preradom drveta, poljoprivrednih proizvoda, vode i dr. stvarajući finalne proizvode u oblasti svoga rada. Na ovaj način će se doprinjeti razvoju prerađivačke industrije i ukupnom ekonomskom razvoju opštine Drvar. Trenutno u poslovnoj zoni radi samo YUMCO i zapošljava 80 radnika.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 205 000 KM</p> <p>Izvor: 105 000 opština Drvar i 100 000 MSP</p>		
Period implementacije mjere	2021.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		

Nosioci mjere	Opštinska služba za imovinsko pravne i geodetske poslove; Opštinsko vijeće, MSP
Ciljne grupe	MSP, nezaposleni

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva		
Prioritet	PC 1.1. Razvijena industrija kroz razvoj MSP		
Naziv mjere	M.1.1.2. Podrška preduzetništvu marginalizovanih grupa (mladi, lica sa invaliditetom, žene - sa fokusom na žene žrtve nasilja, rata i žene sa sela)		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti posebne uslove za razvoj preduzetničkih ideja marginalizovanim grupama kao što su mladi do 35 godina, lica sa invaliditetom, žene, naročito žene žrtve porodičnog nasilja, žrtve rata i žene sa sela. Područje djelovanja se odnosi na preduzetničke ideje ovih kategorija korisnika u oblastima definisanim strateškim ciljem, odnosno poljoprivredna proizvodnja, turističke djelatnosti ili prerađivačka MSP. Ključno područje djelovanja je:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donošenje posebnih lokalnih podsticajnih mjera za marginalizovane kategorije koje imaju poslovnu ideju i određene resurse za njen razvoj. Potrebno je donijeti posebne kriterije i uslove za podsticaje podjeljene po kategoriji marginalizovanih grupa i uskladiti ih sa mogućnostima te grupe, odnosno sa vrstom poslovnog poduhvata (SPP – samostalni poljoprivredni proizvođač po Zakonu o obrtu ili MSP ili registrovanje samostalne djelatnosti) 		
Ključni strateški projekti	<p>Projekat „Podrška ekonomskom osnaživanju marginalizovanih grupa kroz podršku za njihovo zapošljavanje i samozapošljavanje“</p> <p>Aktivnosti projekta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donošenje posebnih podsticajnih mjera za marginalizovane kategorije - Izrada kriterija i formiranje korisničke grupe po kategorijama - Dodjela grantova za start-up korisničkoj grupi - Monitoring rada start-up <p>Finansiranje projekta u vrijednosti 117.600 od čega opština kroz podsticaje 42.000, kanton ili strani donatori 42.000, nosioci poslovne ideje 33.600.</p>	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrađen projekat za ekonomsko osnaživanje i samozapošljavanje marginalizovanih grupa - Donešene posebne lokalne podsticajne mjere i dodjeljeni grantovi <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godine registrovano i održivo 14 biznisa koje vode osobe iz marginalizovanih grupa</p>	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj i vrsta donešenih lokalnih operativnih podsticajnih mjera za marginalizovane nosice poslovnih ideja - Broj starta-up-a koji su održivi i registrovani od strane marginalizovanih kategorija - Broj zaposlenih 	<ul style="list-style-type: none"> - Nema mjera - 0 - 0 	<ul style="list-style-type: none"> - Jedna podsticajna mjera sa kriterijima za marginalizovane grupe - 14

			- 14
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izradom projekta sa ciljem samozapošljavanja lica iz marginalizovanih kategorija, te donošenjem posebnih lokalnih podsticajnih mjera za start-up-e ovih kategorija se doprinosi ne samo ekonomskom razvoju (SC1), već i boljoj demografskoj i socijalnoj slici opštine (SC2).		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 117 600 KM Izvor: 42 000 KM opština Drvar; 42 000 Kanton ili strani donatori; 33 600 nosioci start-up-ova (Mozaik kroz program OB)		
Period implementacije mjere	2021.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Sektor za lokalni razvoj i investicije, Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti- i Služba za privredu finansije i inspeksijske poslove		
Ciljne grupe	Mladi do 35 godina, lica sa invaliditetom, žene, naročito žene žrtve porodičnog nasilja, žrtve rata i žene sa sela		

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva	
Prioritet	PC 1.2. – Razvijena poljoprivredna proizvodnja	
Naziv mjere	M.1.2.1. Podrška poljoprivrednoj proizvodnji i preradi zdrave hrane u gotov proizvod	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti posebne uslove za razvoj poljoprivredne proizvodnje sa akcentom na proizvodnju i preradu zdrave hrane. Područje djelovanja se odnosi na samostalne poljoprivredne proizvođače (SPP) ili zadruge koje se bave ili će se baviti proizvodnjom zdrave hrane, odnosno prerađivačkom djelatnosti u poljoprivredi. Ključno područje djelovanja je: - Donošenje posebnih lokalnih podsticajnih mjera za registraciju komercijalnih SPP-a ili zadruga i pružanje podrške u daljem radu i poslovanju ovih privrednih subjekata. Potrebno je donijeti posebne kriterije i uslove za podsticaje u skladu sa vrstom djelatnosti i registracije (SPP ili zadruga).	
Ključni strateški projekti	Aktivnosti: Projekat: Podrška poljoprivrednoj proizvodnji i preradi zdrave hrane u gotov proizvod Aktivnostima: - edukacije i obuke zainteresovanog stanovništva vezano za registraciju i održivost komercijalnih poljoprivrednih gazdistava i zadruga, što podrazumjeva vođenje poslovnih knjiga i stručnu podršku u skladu sa proizvodnjom/preradom koja je planirana za SPP- 2000*7=14 000	Očekivani izlazni rezultat: - Izrađen projekat/ projekti za uspostavljanje i rad SPP i zadruga u oblasti proizvodnje zdrave hrane. Očekivani krajnji rezultat: do kraja 2027. godine registrovano i održivo 35 SPP ili zadruga sa osnovnom djelatnošću proizvodnje i prerade zdrave hrane u gotov proizvod.

	<ul style="list-style-type: none"> - donošenje podsticajnih mjera za komercijalna poljoprivredna gazdinstva i zadruge - monitoring rada poljoprivrednih gazdinstava i zadruga koje su dobile podsticaje <p>Finansiranje projekta u vrijednosti: 119.000 KM (za edukaciju 2.000 KM *7 godina: 14.000 KM + podsticajne mjere za ukupno 35 SPP-ova ili zadruga za strateški period 35* 3.000 KM=105.000 KM) od čega opština 50% 52.500 KM; programi biroa, kantona ili stranih donatora 50% 52.500 KM</p> <ul style="list-style-type: none"> - podsticajne mjere – po godinama 5 opg*3000K=15000 KM/ 50% biro 50% opština i privatna inicijativa 		
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj i vrsta donešenih lokalnih podsticajnih mjera za proizvođače zdrave hrane - Broj korisnika edukacija - Broj registrovanih SPP ili zadruga koji su održivi u proizvodnji zdrave hrane - Broj zaposlenih 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 - 0 - 5 - 3 	<ul style="list-style-type: none"> - 1 odluka - 150 - 35 - 70
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat ove mjere direktno doprinosi razvoju poljoprivredne proizvodnje na području opštine i stvara dodatne vrijednosti kroz preradu poljoprivrednih proizvoda (stvaranje polufinalnih ili finalnih poljoprivrednih proizvoda) što je posebno značajno u proizvodnji zdrave hrane koja je rastuća grana u svijetu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 119.000 KM Izvor: opština 50% 59.500 KM; 50% 59.500 KM programi biroa, kantona ili stranih donatora		
Period implementacije mjere	2021.-2027. svake godine po 5 SPP /zadruga		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Sektor za lokalni razvoj i investicije i Služba za privredu finansije i inspekcijske poslove		
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači		

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva
Prioritet	PC 1.2. – Razvijena poljoprivredna proizvodnja
Naziv mjere	M.1.2.2. Podrška promociji i prodaji poljoprivrednih proizvoda

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je pružiti podršku poljoprivrednim proizvođačima u povezivanju sa tržištem. Područje djelovanja se odnosi na stvaranje uslova za prodaju poljoprivrednih proizvoda, povezivanje sa tržištem kroz promociju proizvodnje i oragnizovanje prostora za prodaju (gradska pijaca).		
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Izgradnja gradske tržnice/pijace, brendiranje i promocija lokalnih poljoprivrednih proizvoda</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne dokumentacije - Izgradnja tržnice sa tezgama i natkrivenim prostorom - Promocija lokalnih poljoprivrednih proizvoda na web-u Opštine, kroz dizajn i štampanje jedinstvene brošure deklariranih proizvoda komercijalnih poljoprivrednih proizvođača sa opisom djelatnosti i kontaktima; - Brendiranje proizvoda od drenjina i zaštita geografskog porijekla - Organizovanje manifestacija i sajmova poljoprivrednih proizvođača i organizovan odlazak na iste. <p>Finansiranje projekta u ukupnom iznosu od 235.000 KM (200.000 izgradnje gradske tržnice/pijace, 35 000 promocija) od čega je ulaganje opštine 70% 164.500 KM, Vlade Kantona 10 i drugih donatora (Srbija ili strani donatori) 20% 47.000 KM i individualanih proizvođača kroz zakup tezgi – održavanje pijace i sl. 10% 23.500 KM</p>	<p>Očekivani izlazni rezultat</p> <p>Izrađena projektna dokumentacija i izgrađena gradska tržnica/pijaca sa natkrivenim prostorom, postavljene tezge; promovisani poljoprivredni proizvodi i proizvođači na webu opštine i putem brošura, organizovanjem i posjetom poljoprivrednim manifestacijama i sajmovima.</p> <p>Očekivani krajnji rezultat</p> <p>Do kraja 2027. poljoprivredni proizvođači prepoznati po jedinstvenim proizvodima od drenjina i druge zdrave hrane na tržištu BiH i šire čime su postali održivi.</p>	
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Projektna dokumentacija - Broj tezgi - Broj zakupljenih tezgi na duži period - Zaštita geografskog porijekla bar dva proizvoda od drenjina 	<p>Polazne</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nema pijace - 6 tezgi - nije zaštićen ni jedan proizvod 	<p>Završne</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgrađena pijaca sa 20 tezgi - 20 tezgi - Dva proizvoda od drenjina zaštićena (geografsko porijeklo)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnjom pijace i promocijom poljoprivrednih proizvoda i proizvođača obezbjediće se njihovo povezivanje sa tržištem i održivost poljoprivredne proizvodnje. Zaštitom geografskog porijekla proizvoda od drenjina će se unaprijediti proizvodnja i prerada drenjina i dati ovim proizvodima dodatna vrijednost, čime će se dati doprinos razvoju poljoprivredne proizvodnje i proizvodnje zdrave hrane na području opštine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima	<p>Iznos: 235 000 KM</p> <p>Izvor: opština 70% 164 500 KM, Vlade Kantona 10 i drugih donatora (Srbija</p>		

finansiranja	ili strani donatori) 20% 47 000 KM i individualnih proizvođača kroz zakup tezgi – održavanje pijace i sl. 10% 23 500 KM
Period implementacije mjere	Izgradnja pijace od 2022.-2025.; promocija kontinuirano
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove i Služba za privredu finansije i inspeksijske poslove, civilni sektor
Ciljne grupe	Poljoprivredni proizvođači

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva	
Prioritet	PC 1.3. –Razvijena turistička djelatnost	
Naziv mjere	M.1.3.1. Poboljšana turistička infrastruktura	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je staviti u funkciju ekonomskog razvoja turističke destinacije opštine Drvar kroz poboljšanje turističke infrastrukture i omogućavanje podsticaja za turističke djelatnosti. Područje djelovanja se odnosi na uređenje turističkih destinacija i na preduzetničke ideje u oblasti turizma. Ključno područje djelovanja su aktivnosti koje doprinose razvoju turističke infrastrukture i preduzetničkih djelatnosti u oblasti turizma.	
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Poboljšana turistička infrastruktura na području opštine Drvar</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada i implementacija projekata vezanih za ključno područje djelovanja - Urediti 6 turističkih destinacija i to: Crna kraljica, Bastašica, Paraglajding poletišta, Prekajsko jezero, Lagune i Klekovača. - Crna kraljica - izraditi projekat sa sljedećim grupama aktivnosti: obezbjediti neophodnu projektnu/tehničku dokumentaciju, pročititi i urediti prilazni put u dužini 6 km, izgraditi/rekonstruisati prilazni most, osigurati lokaciju, uraditi putokaze/turističku signalizaciju; 50.000 KM - Bastašica- uraditi i postaviti klupe, turističku signalizaciju, kante za smeće; 10.000 KM - Poletišta za paraglajding – uraditi pristupni put u dužini od 500 m, urediti prostor na samom poletištu - 10.000 KM - Klekovača – uraditi turističku signalizaciju, urediti planinarske staze, uraditi i postaviti potreban 	<p>Očekivani izlazni rezultat</p> <p>Uređeno 6 turističkih destinacija u cilju ekonomskog razvoja i turističke privrede. Donesene posebne podsticajne mjere za razvoj samostalnih turističkih djelatnosti</p> <p>Očekivani krajnji rezultat</p> <p>Do kraja 2027. izrađena jedinstvena turistička ponuda opštine Drvar sa turističkim destinacijama i smještajnim kapacitetima.</p> <p>Registovano 7 seoskih domaćinstva za bavljenje seoskim turizmom ili 7 stan na dan; Povećan broj turista za 20%</p>

	<p>mobilijar za penjanje na stijene; 15.000 KM</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prekajsko jezero – urediti lokaciju oko jezera, izvršiti poribljavanje i uvrstiti ga u turističku ponudu 10.000 KM - Lagune – urediti lokaciju, izvršiti poribljavanje i uvrstiti ga u turističku ponudu 10.000 KM - Povećati smještajne kapacitete na području opštine kroz edukaciju stanovništva za razvoj seoskog turizma i izdavanja stan na dan - Izraditi bazu podataka domaćinstava koja se žele baviti seoskim turizmom i izdavanjem stan na dan - Donijeti posebne podsticajne mjere za razvoj samostalnih turističkih djelatnosti (podsticaji- 1 domaćinstvo godišnje* 3000 *7 godina 21 000) 		
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj i vrsta infrastrukturnih intervencija na lokacijama (turističkim destinacijama) - Broj domaćinstava u izrađenoj bazi - Broj domaćinstava registrovanih za seoski turizam i izdavanje stan na dan 	<ul style="list-style-type: none"> - 0 uređenih lokacija - 0 domaćinstava 	<ul style="list-style-type: none"> - 6 lokacija - 7 registrovani domaćinstava za seoski turizam
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uređenjem turističkih destinacija i poboljšanjem turističke infrastrukture će se doprinjeti razvoju turističke privrede. Nadalje to je uz planirane podsticajne mjere preduslov za razvoj turističke djelatnosti i ekonomski razvoj opštine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 126 000 KM (infrastruktura 105 000, podsticaji 21 000 KM) Izvor: 105 000 domaći i strani donatori , 21 000 opština		
Period implementacije mjere	2021.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za privredu, finansije i inspeksijske poslove, Sektor za lokalni razvoj i investicije		
Ciljne grupe	Turisti , Seoska domaćinstva, vlasnici stana na dan, nezaposleni		

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva		
Prioritet	PC 1.3. –Razvijena turistička djelatnost		
Naziv mjere	M.1.3.2. Promovisana turistička ponuda, potencijali i manifestacije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je pružiti podršku turističkim radnicima i samostalnim preduzetničkim inicijativama iz oblasti turizma, povezivanje sa turističkim agencijama, turistima iz zemlje i inostranstva. Područje djelovanja se odnosi na stvaranje uslova za bavljenje komercijalnim turističkim djelatnostima, kreiranje poslovnog turističkog okruženja, kroz promociju turističke ponude opštine i obezbjeđivanje kvalitetnih uslova za razvoj postojećih i kreiranje novih manifestacija koje privlače turiste.</p> <p>Ključno područje djelovanja je:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obezbeđivanje uslova za kvalitetno održavanje manifestacija izgradnjom infrastrukture i nabavkom potrebnog mobilijara za manifestacije - Promocija turističke ponude, manifestacija i turističkih potencijala - Podrška za registraciju i djelovanje turističke agencije kao privatne turističke poslovne inicijative 		
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Promovisanje turističke ponude opštine Drvar</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja centralne bine za manifestacije -60 000 KM - Nabavka jednoobraznih turističkih štandova za prodaju turističkih proizvoda (suenira, ručnih radova, agro proizvoda i sl.) 20 * 2.000 KM= 40.000 KM - Promo materijali za sajmove i promovisanje turističkih potencijala (flajeri i brošure) – 10.000 KM - Održavanje turističkih manifestacija na području opštine Drvar 8 manifestacija 6 postojećih i dvije nove- 100.000 50% 50.000 od RS-a - Osnivanje i rad jedne turističke agencije privatno ulaganje- 5.000 KM i opštinski podsticaj 3.000 KM 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <p>Izgrađena bina /pozornica za održavanje manifestacija i nabavljen potreban mobilijar za kvalitetno održavanje turističkih manifestacija (20 jednoobraznih turističkih štandova); Definisana posebna podsticajna mjera za registraciju i rad turističke agencije</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godine kvalitetno organizovano 8 manifestacija (što za krajnji ishod ima godišnje povećanje od 1000 turista/ posjetilaca manifestacije čime je povećan budžet za 1 %</p>	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Izgrađena pozornica/bina sa pratećim sadržajem - Broj turističkih štandova i broj zakupa istih (postotak privatnog zakupa) - Broj turističkih agencija i turističkih ponuda razvrstanih na interne i externe (ponuda za dolazak turista u Drvar i povezana ponuda sa drugim destinacijama); - Broj turista na godišnjem nivou koji su 	<ul style="list-style-type: none"> - Nema bine - Nema štandova - Nema turističke agencije - 10 000 	<ul style="list-style-type: none"> -Izgrađena bina - 20 štandova - Registrovana jedna turistička agencija - Povećanje za 30% turista

	posjetili manifestacije		
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Izgradnjom bine, nabavkom turističkih štandova i i promocijom manifestacija i ukupne turističke ponude Drvara, te podsticajem i osnivanjem turističke agencije doprinjeće se razvoju i održivosti turističkih manifestacija i ukupno razvoju turističke djelatnosti. Na ovaj način će se povećati broj turista koji posjećuju opštinu čime će se povećati i prihodi opštine.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 218 000 KM Izvor: 20% opština, 30% Vlada RS-a i 50% ostali donatori		
Period implementacije mjere	2021-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	JU Centar za kulturu i sport , Sektor za lokalni razvoj i investicije		
Ciljne grupe	Turisti i turistički radnici		

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva		
Prioritet	PC. 1. 4. Poboljšana putna infrastruktura		
Naziv mjere	M.1.4.1. Održavanje putne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti infrastrukturne uslove za razvoj preduzetničkih ideja, sa fokusom na razvoj poljoprivrede i turizma kroz održavanje putne infrastrukture u prigradskim i seoskim sredinama (nekategorisani putevi-nasipanje, valjanje i sl.) Ključno područje djelovanja se odnosi na održavanje nekategorisanih puteva na području opštine kroz iskop kanala, prosjecanje i čišćenje vegetacije, valjanje i nasipanje tih puteva.		
Ključni strateški projekti	Projekat: Održavanje lokalnih puteva Aktivnosti: Održavanje lokalnih nekategorisanih puteva što podrazumjeva redovno nasipanje, valjanje, čišćenje vegetacije , iskop kanala i odvod bujičnih voda	Očekivani izlazni rezultat: 43 km lokalnih nekategorisanih puteva redovno se održavaju Očekivani krajnji rezultat: Stvorene infrastrukturne pretpostavke za razvoj sela kroz razvoj poljoprivrede i turizma i opstanak ljudi na selu	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	- Broj km uređenih nekategorisanih puteva - Broj domaćinstava koji ih koriste	Lokalni nekategorisani putevi se redovno ne održavaju	- 43 km lokalnih nekategorisanih puteva se redovno održava - 1435 domaćinst

			ava korite ove puteve
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom nekategorisanih puteva će se steći uslovi za brži ekonomski razvoj opštine, sa fokusom na razvoj poljoprivredne i turističke djelatnosti, te razvoj prerađivačkih kapaciteta. Takođe, ovim aktivnostima će se obezbjediti opstanak/povratak ljudi na selo, te ubrzati ekonomski razvoj sela.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25 000*7 godina= 175 000 KM Izvor: 50% opština 50% donatorska sredstva		
Period implementacije mjere	2021.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove		
Ciljne grupe	Seosko stanovništvo Drvara		

Veza sa strateškim ciljem	SC 1. Ubrzati ekonomski razvoj Drvara kroz unapređenje poljoprivredne proizvodnje, razvoj turističkih djelatnosti i malog i srednjeg preduzetništva		
Prioritet	PC1.4. Poboljšana putna infrastruktura		
Naziv mjere	M. 1.4.2. Asfaltiranje putne komunikacije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti infrastrukturne uslove za razvoj preduzetničkih ideja, sa fokusom na razvoj poljoprivrede i turizma kroz asfaltiranje puteva na području opštine. Ključno područje djelovanja se odnosi na asfaltiranje neasfaltiranih puteva i održavanje (popravke i djelimično asfaltiranje /popravke asfalta).		
Ključni strateški projekti	Projekat: Asfaltiranje ulica u gradu i prigradskim i seoskim naseljima	Očekivani izlazni rezultat: 7 km puteva na području opštine asfaltirano i redovno se održava	
	- Gradsko područje-2 km- 300.000 KM - Ruralno područje- 5 km- 750.000 KM	Očekivani krajnji rezultat: Stvorene infrastrukturne pretpostavke za razvoj opštine i privrednih djelatnosti u opštini	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	- Broj km asfaltiranih puteva - Broj domaćinstava koji ih koriste	- 129 km - 1598 domaćinstava u gradu	- 136 km - 1598 domaćinstava u gradu
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Asfaltiranjem puteva će se steći uslovi za brži ekonomski razvoj opštine, sa fokusom na razvoj poljoprivredne i turističke djelatnosti, te razvoj prerađivačkih kapaciteta.		

Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.050.000 KM: od toga opština 350 000 KM (po 50 000 KM godišnje) Izvor: opština 350 000 KM (po 50 000 KM godišnje), ostalo sredstva Kantona i drugih donatora
Period implementacije mjere	2021.-2027. svake godine po 1 km
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove
Ciljne grupe	Stanovništvo Drvara

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar Unapređena	
Prioritet	PC 2.1. – Unapređena oblast obrazovanja	
Naziv mjere	M.2.1.1 Unapređeni obrazovni kapaciteti kroz podršku razvoju infrastrukture	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti uslove za kvalitetan rad učenika osnovne i srednje škole i djece u predškolskom obrazovanju, kao i njihovog nastavnog osoblja. Područje djelovanja se odnosi na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, te neformalno obrazovanje odraslih.</p> <p>Ključna područja djelovanja odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukciju vrtića, osnovne i srednje škole u Drvaru sa fokusom na postavljanje pristupnih rampi za osoba sa invaliditetom - Opremanje školskih objekata (osnovne i srednje škole) modernim sredstvima za nastavu sa fokusom na opremu za rad na daljinu (informatička i komunikacijska oprema) <p>Ključni strateški projekat: „Rekonstrukcija i opremanje objekata osnovnih i srednjih škola na području opštine Drvar “</p>	
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: „Rekonstrukcija i opremanja objekata osnovne i srednje škole na području opštine Drvar“</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekonstrukcija osnovne škole-sala, podovi, mokri čvorovi – 50.000 KM; Postavljanje/izrada još jedne pristupne rampe 2.000 KM; ograda dvorišta-200.000; oprema računarska i druga 40.000 KM; ukupno 292.000 KM - Rekonstrukcija srednje škole- krov 200.000 KM, grijanje 37.000 KM, podovi 30.000 KM, fasada- utopljanje 70.000KM; fiskulturna 	<p>Očekivani izlazni rezultat: Urađene potrebne rekonstrukcije na vrtiću, osnovnoj i srednjoj školi u opštini Drvar.</p> <p>Očekivani krajnji rezultat: Do kraja 2027. stvoreni kvalitetni uslovi za rad učenika i nastavnika u osnovnoj i srednjoj školi, te djece u vrtiću i nastavnog osoblja.</p>

Indikatori za praćenje rezultata mjere	sala 50.000 KM; rampe 5.000, oprema 30.000- KM; ukupno 422.000 KM; - Vrtić-II faza krov, podovi, grijanje, mokri čvorovi, rampe – 200.000 KM		
	- Broj rekonstruisanih obrazovnih ustanova - Broj nabavljenih pomagala za nastavu po vrstama opreme - Broj sekcija i djece koja pohađaju sekcije - Kabinetska nastava - Broj postavljenih rampi za pristup osobama sa invaliditetom - Broj djece, učenika i nastavnika kojima su poboljšani uslovi rada - Broj uspješnih polaznika neformalnih programa za odrasle	- opremljenost obrazovne infrastrukture 60%	- opremljenost obrazovne infrastrukture 90%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom i opremanjem obrazovnih ustanova obezbjediće se kvalitetniji proces učenja i bolja priprema za osnovno i srednje obrazovanje i za tržište rada. Takođe, obezbjediće se moderniji obrazovni sistem koji će moći osigurati obrazovne usluge u kriznim situacijama kroz rad na daljinu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 914.000 KM Izvor: Kanton 10 - Ministarstvo prosvjete HBŽ, 30% za srednju školu; 70% drugi donatori- Federalno ministarstvo okoliša i turizma Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, Bugarska ambasada, RS, Srbija		
Period implementacije mjere	Rekonstrukcija SŠ i vrtića 2021.-2023; rekonstrukcija osnovne škole 2022- 2025.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ministarstvo nauke, prosvjete, kulture i sporta i Opština Drvar		
Nosioci mjere	Menadžment obrazovnih ustanova i Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti		
Ciljne grupe	Učenici osnovnih i srednjih škola, djeca koja pohađaju vrtić, nastavnici, profesori, nezaposlena lica		

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar
Prioritet	PC 2.1. — Unapređena oblast obrazovanja
Naziv mjere	M.2.1.2. Usklađivanje obrazovnih programa sa zahtjevima tržišta rada (programi prekvalifikacija i dokvalifikacija)

Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je stvoriti uslove za kvalitetno neformalno obrazovanje i cjeloživotno učenje kao preduslova za smanjenje nezaposlenosti .</p> <p>Ključno područje djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istraživanje tržišta rada - Kreiranje programa neformalnog obrazovanja u skladu sa potrebama tržišta rada (prekvalifikacije, dokvalifikacije) - Opremanje ustanova za neformalno obrazovanje potrebnom opremom u skladu sa kreiranim programima 						
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Usklađivanje obrazovnih programa sa zahtjevima tržišta rada</p> <p>Aktivnosti/rezultati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Istraživanje potreba tržišta rada, - Upućivanje zahtjeva SŠ prema ministarstvu za nove nastavne programe u skladu sa zahtjevima tržišta rada - Kreiranje programa obrazovanja odraslih u skladu sa potrebama tržišta rada (prekvalifikacije za varioce, vodoinstalatore, zidare i sl.) - Opremanje potrebnom opremom u skladu sa programima 70.000 KM (7x10.000) 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <p>Kreirano 3 programa prekvalifikacija i dokvalifikacije i u skladu sa njima opremljen prostor za izvođenje istih</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. smanjena stopa nezaposlenosti za 15% u odnosu na 2020.</p>					
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj programa prekvalifikacije i dokvalifikacije - Broj polaznika koji su uspješno završili edukacije - Broj zaposlenih polaznika edukacija 	<table border="1"> <thead> <tr> <th data-bbox="1040 1019 1230 1064">Polazne</th> <th data-bbox="1230 1019 1418 1064">Završne</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="1040 1064 1230 1243">- 0 programa</td> <td data-bbox="1230 1064 1418 1243">- 3 programa - 70 polaznika</td> </tr> </tbody> </table>	Polazne	Završne	- 0 programa	- 3 programa - 70 polaznika	
Polazne	Završne						
- 0 programa	- 3 programa - 70 polaznika						
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Realizacijom mjere uskladiće se obrazovni programi sa zahtjevima tržišta rada, što će doprinjeti smanjenju nezaposlenosti, čime će se poboljšati kvalitet života na području opštine Drvar.						
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 70 000KM</p> <p>Izvor: sufinansiranje privrednika 50% opština i zavod za zapošljavanje FBiH 50%,</p>						
Period implementacije mjere	2021.-2027.						
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar						
Nosioci mjere	Menadžment srednje škole, organizacije i institucije obrazovanja odraslih, privrednici						
Ciljne grupe	Nezaposleni 30-50 godina, privrednici						

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar
Prioritet	PC 2.2. – Razvijeni kulturni i sportski sadržaji

Naziv mjere	M.2.2.1. Unapređeni kulturni i sportski sadržaji kroz podršku razvoja infstrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti kvalitetne uslove za razvoj kulturnih i sportskih sadržaja. Područje djelovanja se odnosi na rekonstrukciju Radničkog doma i izgradnju rampe za osobe sa invaliditetom te rekonstrukciju sportsko-rekreativnog centra i njegovo stavljanje u funkciju .		
Ključni strateški projekti	Ključne aktivnosti:	Očekivani izlazni rezultat:	
	<ul style="list-style-type: none"> - za Dom kulture- grijanje, instaliranje peći 20.000 KM; postavljanje prilaznih rampi 15.000KM; renoviranje sanitarnog čvora u skladu sa potrebama lica sa invaliditetom 5.000 KM; ukupno: 40.000 KM - Sportsko-rekreativni centar- krov, tribine, svlačionice, kuglana, sanitarni čvorovi, depadans, priključak struje - 500.000 KM 	Rekonstruisan objekat Radničkog doma; Rekonstruisan objekat sportsko-rekreativnog centra Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. povećan broj kvalitetnih kulturnih dešavanja za 30% i broj posjetilaca za 30%; Povećan broj sportskih dešavanja i ostvareni bolji rezultati lokalnih sportista	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj kulturnih dešavanja u Radničkom domu - Broj posjetilaca na godišnjem nivou - Broj sportskih organizacija i broj manifestacija 	<ul style="list-style-type: none"> - Iskorištenost sportskih i kulturnih kapaciteta 20% 	<ul style="list-style-type: none"> - Iskorištenost sportskih i kulturnih kapaciteta 50% - Počela sa radom još 2 sportska kluba - Uspostavljene još dvije kulturno-sportske manifestacije
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom Radničkog doma, zamjenom načina grijanja i obezbjeđivanjem uslova da se u sadržaje uključe i osobe sa invaliditetom, stvoriće se uslovi za kvalitetnije kulturne sadržaje koji će privući veći broj posjetilaca. Rekonstrukcijom sportsko-rekreativnog centra obezbjediće se uslovi za kvalitetniji rad sportskih klubova i organizacija. Sve ovo će doprinjeti kvalitetnijem životu u opštini Drvar.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 540 000 KM Izvor: Vlada Kantona 10, Vlada FBiH, Republika Srbija, IPA, EU fondovi		
Period implementacije mjere	Radnički dom- 2022-2024 ; Sportsko-rekreativni centar- po etapama- krov 2022-2023, ostalo do 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar, JU „Centar za kulturu i sport“ Drvar		
Nosioci mjere	JU „Centar za kulturu i sport“ Drvar		
Ciljne grupe	Sporstki klubov i njihovi članovii, organizacije kulture i njihovi članovi; građani Drvara		

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar		
Prioritet	PC 2.2. – Razvijeni kulturni i sportski sadržaji		
Naziv mjere	M.2.2.2. Zaštita i uređenje kulturno-istorijskog nasljeđa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je zaštita i uređenje kulturno istorijskih spomenika iz NOB-a. Područje djelovanja je rekonstrukcija i opremanje Kulturnog pejzaža - memorijalnog kompleksa „25. maj“ u Drvaru		
Ključni strateški projekti	Projekat: Uređenje i opremanje prostora Kulturnog pejzaža - memorijalnog kompleksa „25. maj“ u Drvaru Ključne aktivnosti:	Očekivani izlazni rezultat: Uređen i opremljen prostor Kulturnog pejzaža - memorijalnog kompleksa „25. maj“ u Drvaru Očekivani krajnji rezultat: Do kraja 2027. povećan broj posjeta za 30% i budžet JU „Centar za kulturu i sport“ Drvar 30%	
	- Rekonstrukcija objekata: postavljanje rampi za osobe sa invaliditetom 5.000 KM i rekonstrukcija mokrih čvorova 10.000 KM - Opremanje muzeja - dvije postavke: etno muzej i muzej NOB-a -izrada nošnji, stari eksponati 50.000 KM; oprema za video projekcije 5.000 KM		
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	- Broj postavljenih rampi - Uređen i funkcionalan toalet - Broj posjetilaca	-40% u funkciji - 10.000 posjetilaca	- 100% u funkciji - 30% više posjetilaca
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom, zaštitom i uređenjem memorijalnog kompleksa „25. Maj“ i opremanjem dvije postavke u muzeju stvoriće se uslovi za prihvatanje većeg broja posjetilaca i kvalitetniji kulturno – istorijski sadržaj u kompleksu, čime će se povećati broj posjetilaca/turista. Sve ovo će doprinjeti kvalitetnijoj i boljoj ukupnoj kulturnoj i turističkoj ponudi Drvara i povećati prihode Centra za kulturu Drvar.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 70.000 KM Izvor: Federalno ministarstvo kulture i sporta, Vlada FBiH, IPA projekti, Dijalog za budućnost, UN agencije		
Period implementacije mjere	2022- 2024		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opštine, JU „Centar za kulturu i sport“ Drvar		
Nosioci mjere	Menadžment JU Centar za kulturu i sport Drvar		
Ciljne grupe	Građani Drvara, Turisti- udruženja antifašista i njihovi potomci		
Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar		

Prioritet	PC 2.3. – Bolji kvalitet usluga opštinske administracije/uprave i razvoj civilnog sektora		
Naziv mjere	M.2.3.1- Unapređena infrastruktura lokalne uprave		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj ove mjere je omogućiti razvoj potrebnih prostornih, programskih i kadrovskih uslova za poboljšane usluge opštinske uprave, te implementacije zakona o lokalnoj samoupravi.</p> <p>Područje djelovanja je rekonstrukcija zgrade opštine Drvar i poboljšanje energetske efikasnosti.</p>		
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Rekonstrukcija zgrade opštine i poboljšanje energetske efikasnosti zgrade Opštine</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Provođenje mjera iz detaljnog energetskog pregleda fasada, krova i grijanja- 250.000 KM - Oprema za pružanje administrativnih usluga (kompjuteri, namještaj,) -70.000 KM - Oprema za funkcionisanje organa uprave (server, računari, mreža i sl.) -30.000 KM 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <p>Rekonstruisan i opremljena zgrada opštine Drvar za efikasan i efektivan rad službi opštine</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. smanjeni troškovi grijanja za 30%, poboljšane usluge građanima, poboljšana koordinacija između građana, mjesnih zajednica i lokalne uprave</p>	
			Polazne
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj i vrsta urađenih rekonstrukcija - Procenat uštede energije - Broj i vrsta opreme za bolje usluge građanima 	<ul style="list-style-type: none"> - „D“ energetski i razred - Loša tehnička opremljenost 	<ul style="list-style-type: none"> - „B“ energetski razred - Dobra tehnička opremljenost
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Rekonstrukcijom i opremanjem zgrade opštine povećaće se energetska efikasnost same zgrade čime će se napraviti ušteda energije od 30%, što je značajno za budžet opštine. Boljom tehničkom opremljenošću kroz nabavku kompjuterske opreme i namještaja, te boljom sistematizacijom radnih mjesta, lokalna uprava će poboljšati usluge građanima, kao i koordinaciju između građana, mjesnih zajednica, lokalne uprave i organizacija civilnog društva. Time će se obezbjediti bolji kvalitet života građana ove opštine.</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 350.000 KM</p> <p>Izvor: Federalno ministarstvo za okoliš i turizam, Vlada Federacije, Vlada Kantona 10, EU, UNDP, drugi donatori</p>		
Period implementacije mjere	Rekonstrukcija- energetska efikasnost 2021-2024; oprema kontinuirano do 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove, Sektor za lokalni razvoj i investicije		

Ciljne grupe	Zaposleni u JLS, građani i ostali korisnici usluga JLS		
Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar		
Prioritet	PC 2.3. – Bolji kvalitet usluga opštinske administracije/uprave i razvoj civilnog sektora		
Naziv mjere	M.2.3.2. Povećanje bezbjednosti stanovništva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je povećati bezbjednost stanovništva kroz bolji rad vatrogasne službe, policije i odsjeka za socijalni rad, kada su u pitanju prekršioci zakona sa mentalnim oboljenjima. Takođe cilj mjere je povećati znanja i svijest građana o prekršajima i krivičnim djelima i njihovim posljedicama na pojedince, porodice i društvo u cjelini, te ličnu odgovornost za činjenja prekršajnih i krivičnih djela. Područje djelovanja se odnosi na opremanje vatrogasne službe i edukaciju građana na svim nivoima, sa fokusom na grupe građana evidentiranih prekršioca.		
Ključni strateški projekti	Projekat: Povećanje bezbjednosti građana Drvara Aktivnosti:	Očekivani izlazni rezultat:	
	<ul style="list-style-type: none"> - Edukacija građana (preko NVO i institucija, policije) najmanje 2 godišnje učesnicima u saobraćaju-5.000 KM godišnje ukupno 35.000 KM - Uraditi evidenciju mentalno oboljelih (dok se ne formira Centar za socijalni rad, ovaj posao će raditi služba za opštu i društvene djelatnosti - Nabaviti opremu za vatrogasnu službu koja djeluje pri službi za civilnu zaštitu (vozilo, uniforme, alati i sl.) 150.000 	<p>Obezbjedena kontinuirana edukacija stanovništva, naročito učesnika u saobraćaju o bezbjednosti i bezbjednosnim mjerama, opremljena vatrogasna služba za rad na terenu</p> <p>Očekivani krajnji rezultat: Do kraja 2027. povećana bezbjednost stanovnika Drvara i za 30% smanjen broj prekršaja u saobraćaju.</p>	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj edukacija - Broj prekršaja - Opremljenost vatrogasne službe 	-1 edukacija -513 prekršaj (2019.) neopremljena vatrogasna služba	- 14 edukacija - smanjenje saobraćajnih prekršaja za 30% opremljena vatrogasna služba
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kontinuiranom edukacijom stanovništva, sa fokusom na učesnike u saobraćaju i evidentirane prekršiocioe javnog reda i mira, povećaće se znanja i svjest građana o prekršajima i krivičnim djelima i njihovom pogubnom djelovanju na pojedince, porodice i društvo u cjelini. Takođe, pružaoci edukacija: NVO-e, policija i druge		

	relevantne organizacije i institucije, će steći veće vještine i koordinaciju sa građanima čime će se povećati ukupna bezbjedna situacija na nivou opštine. Opremanjem vatrogasne službe će se steći uslovi za njihov efikasan i efektivan rad na terenu u svim segmentima njihovog djelovanja.	
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 185.000 KM Izvor: Kanton 10- 30%; opština Drvar 10%; drugi donatori 60%;	
Period implementacije mjere	2021-2027 -Kontinuirano svake godine edukacije; do 2023. opremanje vatrogasne službe	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar, PU Drvar	
Nosioci mjere	Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti, NVO, PU Drvar	
Ciljne grupe	Stanovništvo opštine (Prekršioци javnog reda, djeca, mladi)	
Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar	
Prioritet	PC 2.3. – Bolji kvalitet usluga opštinske administracije/uprave i razvoj civilnog sektora	
Naziv mjere	M.2.3.3. Podrška razvoju civilnog sektora	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je podržati rad proaktivnih nevladinih organizacija kroz uspostavljanje kriterija za finansiranje ili sufinansiranje njihovog rada i aktivnosti i raspisavanje redovnog godišnjeg javnog poziva za finansiranje projekta NVOa sa temama i oblastima usklađenim sa strategijom razvoja opštine. Na ovaj način će se stvoriti uslovi za partnersku saradnju između opštine i NVO koje djeluju na području opštine, ali i jačanje civilnog sektora u cilju opšteg društvenog razvoja. Područje djelovanja se odnosi na donošenje kriterija za godišnji javni poziv finansiranja projekta NVOa i kriterija za subvencioniranje rada NVO-a koje su od opšteg društvenog interesa.	
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Podrška razvoju civilnog sektora</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jednom godišnje raspisati javni poziv za finansiranje/sufinansiranje projekta NVO sa temama/ oblastima usklađenim sa strategijom razvoja i definisanje kriterija za dodjelu grantova- 10.000 KM* 7 godina - Izraditi kriterije za subvencionisanje rada NVOa od opšteg društvenog interesa (prostor, struja, voda, komunalije, telefon) – 5.000KM * 7 godina - Izrada kriterija za sufinansiranje projekata NVO prema ostalim donatorima kao npr. OMLADINSKA BANKA – sufinansiranje projekata neformalnih grupa mladih 15.000*7=105.000 KM godina 50% 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <p>Uspostavljeni kriteriji za finansiranje i sufinansiranje rada NVO sektora i projekta koje oni implemetiraju</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godišnje poboljšan rad NVOa i partnerstvo između opštine i NVO sektora čime je poboljšan kvalitet života korisnika NVOa i obezbjeđena održivost nevladinog sektora</p>

	Mozik 50% opština	
	Polazne	Završne
Indikatori za praćenje rezultata mjere	- Postoje jasni kriteriji za finansiranje/sufinansiranje NVO sektora (broj i vrsta)	- Nema kriterija
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanjem jasnih kriterija i redovnim raspisivanjem javnog poziva za finansiranje projekta NVOa, povećaće se transparentnost rada JLS i NVOa, institucionalno će se ojačati NVOe, obezbjediti njihova održivost i ojačati partnerstvo između organizacija civilnog društava i lokalne samouprave. Time će se poboljšati usluge za korisničke grupe i njihov kvalitetniji život.	
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 210.000KM Izvor: 105.000 za OB 50% opština 52.500 KM i 50% Fondacija Mozaik 52.500 KM; 105.000 50% opština i 50% Vlada Kanatona, Federacije i drugi donatori;	
Period implementacije mjere	2021-2027, Kontinuirano- kriterije donijeti 2021.	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar	
Nosioci mjere	Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti	
Ciljne grupe	NVOe, Lokalna samouprava, korisnici NVO a, građani Dravra	

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar	
Prioritet	PC: 2.4. Unapređena zdravstvena i socijalna zaštita	
Naziv mjere	M.2.4.1. Razvoj zdravstvene infrastukture	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Cilj mjere je stvoriti uslove za kvalitetan rad zdravstvenih radnika i korisnika usluga zdravstvene zaštite. Ključna područja djelovanja odnose se na: - Rekonstrukciju doma zdravlja i uspostavljanje kvalitetnog sistema grijanja objekta - Opremanje doma zdravlja neophodnom opremom Ključni strateški projekat: „Rekonstrukcija i opremanje doma zdravlja “	
Ključni strateški projekti	Projekat: „Rekonstrukcija i opremanje doma zdravlja “ Aktivnosti: - Rekonstrukcija doma zdravlja i uspostava kvalitetnog sistema grijanja	Očekivani izlazni rezultat: Rekonstruisan i opremljen dom zdravlja Očekivani krajnji rezultat:

	objekta -70.000 KM - Opremanje doma zdravlja 30.000 KM	Do kraja 2027. godine stvoreni uslovi za pružanje kvalitetne primarne zdravstvene zaštite stanovništva opštine Drvar	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	- Opremljenost zdravstvene infrastrukture	- 60%	- 90%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rekonstrukcijom doma zdravlja i uspostavljanjem kvalitetnog sistema grijanja u objektu, te opremanjem objekta potrebnom opremom, stvorice se uslovi za kvalitetnije pružanje zdravstvene zaštite i kvalitetniji rad medicinskog osoblja, što će doprinjeti kvalitetnijem životu u opštini Drvar.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 100.000 KM Izvor: Federalno ministarstvo, Vlada Kanton i donatori		
Period implementacije mjere	2021.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Dom zdravlja Drvar, Vlada K 10		
Nosioci mjere	Menadžment doma zdravlja u Drvaru		
Ciljne grupe	Građani Drvara korisnici usluga doma zdravlja		

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar	
Prioritet	PC: 2.4. Unapređena zdravstvena i socijalna zaštita	
Naziv mjere	M.2.4.2. Podrška zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj ove mjere je omogućiti razvoj potrebnih prostornih, programskih i kadrovskih uslova za poboljšanje usluga zdravstvene i socijalne zaštite.</p> <p>Ključno područje djelovanja se odnosi na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uspostaviti mobilne servise za zdravstvenu i socijalnu podršku ugroženim kategorijama stanovništva i to volonterski servis pri Opštinskoj organizaciji Crvenog krsta i Mobilni zdravstveni tim pri Domu zdravlja Drvar. - formirati Centar za socijalni rad, izraditi socijalnu kartu opštine, - podstaći otvaranje doma za stare osobe - Uspostaviti programe aktivnog starenja - Obezbjediti subvencije za smještaj osoba sa poteškoćama u razvoju u nadležnim ustanovama <p>Ključni strateški projekat: "Bolja zdravstvena i socijalna zaštita stanovništva Drvara"</p>	
Ključni strateški projekti	Projekat: Bolja zdravstvena i socijalna zaštita stanovništva Drvara Aktivnosti:	Očekivani izlazni rezultat: Uspostavljena dva nova servisa;

	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostaviti Volonterski servis Crvenog krsta- 2000 KM*7 = 14.000 - Uspostaviti Mobilni zdravstveni tim za obilazak sela i bolesnih i starih koji nemaju nikoga, 20.000 * 7 godina= 140.000 KM - Nabaviti terensko vozilo za Mobilni tim- 30.000 KM - Formirati Centar za socijalni rad što podrazumjeva- donijeti odluku Vijeća, uraditi sistematizaciju radnih mjesta, popunjavanje kadrom, opremanje prostora- 50.000 KM - Izraditi Socijalnu kartu opštine: 15.000 KM - Subvencije za smještaj osoba sa poteškoćama u razvoju/ invaliditetom 3.000 KM godišnje *7 godina - Podstaći otvaranje Doma za stare: privatna inicijativa 60.000 KM - Uspostaviti programe aktivnog starenja – crveni krst i NVO- na godišnjem nivou 5.000*7 godina-35.000 KM 	<p>Volonterski i Mobilni zdravstveni tim, formiran Centar za socijalni rad, Izrađena socijalna karta, otvoren dom za stare i uspostavljeni programi aktivnog starenja</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godine 100% zbrinuto starije i nemoćno stanovništvo, osobe sa poteškoćama i korisnici socijalnih davanja</p>	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Broj servisa za pružanje socijalne i zdravstvene zaštite na terenu (mobilnih) - Broj i vrsta pružene medicinske pomoći od strane mobilnog tima - Sadržaj socijalne karte/ broj i vrsta podataka 	<ul style="list-style-type: none"> - Nema mobilnih servisa - Nema centa za socijalni rad i socijalne karte 	<ul style="list-style-type: none"> - Formirana 2 mobilna servisa - Formiran Centar za socijalni rad i Izrađena socijalna karta
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	<p>Razvojni učinak mjere ogleda se u ravnomjernom pružanju usluga socijalne i zdravstvene zaštite putem mobilnih servisa, razvoju kvalitetnih programa u interesu osoba sa invaliditetom, i razvijenom sistemu zaštite za starije osobe prema utvrđenim prioritarnim potrebama korisnika. Na ovaj način bi stari, nemoćni, bolesni, osobe sa invaliditetom koji žive u ruralnim (ili urbanim područjima) opštine imali zdravstvenu i socijalnu podršku bez odlaska u organizacije i institucije, već u svojim domovima. Takođe, formiranjem centra za socijalni rad i izradom socijalne karte bi se vidno unaprijedila socijalna zaštita na području opštine.</p>		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 365.000 KM</p> <p>Izvor: Opština Drvar 25% Vlada Knatona, Vlada federacije i drugi donatori 75%</p>		
Period implementacije mjere	<p>2021-2027,</p> <p>Do kraja 2021 formirati Volonterski servis i Centar za socijalni rad, do kraja 2022 izraditi socijalnu kartu i obezbjediti rad Mobilnog tima</p> <p>Edukacije i subvencije kontinuirano</p> <p>Dom za stare do 2027.</p>		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar
Nosioci mjere	Crveni krst opštine Drvar, Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti, Dom zdravlja
Ciljne grupe	Starije, bolesno i socijalno ugroženo stanovništvo , osobe sa invaliditetom

Veza sa strateškim ciljem	SC.2. Unaprijediti oblast obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva i socijalne zaštite kroz unapređenje infrastrukture i stvaranje uslova za kvalitetan život i bolju demografsku sliku opštine Drvar	
Prioritet	PC: 2.5. Unapređena demografska slika opštine Drvara	
Naziv mjere	M.2.5.1. Podrška porodici u cilju poboljšanja demografske slike opštine	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Cilj mjere je omogućiti razvoj porodice kroz obezbjeđenje uslova za povećanje broja porodica i broja članova u porodici.</p> <p>Ključno područje djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uspostava pronatalitetnih mjera i subvencionisanje troškova djece predškolskog uzrasta - Uspostava mjera za stambeno zbrinjavanje mladih bračnih parova i deficitarnih kadrova - Uspostava mjera za porodice troje i više djece - Stipendiranje studenata <p>Ključni strateški projekat: „Bolja demografska slika opštine Drvar“</p>	
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: „Bolja demografska slika opštine Drvar“</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Donijeti odluke vijeća za slijedeće mjere/subvencije: - Za svako novorođeno dijete 500 KM* 44 djece na godišnjem nivou – 22.000 * 7 godina=154.000 KM - Subvencioniranje troškova djece predškolskog uzrasta i prvog razreda- 4.000* 7 godina=28.000 KM - Subvencioniranje stambenog zbrinjavanja mladih bračnih parova i deficitarnog kadra- definisati kriterije <ul style="list-style-type: none"> - 5.000 * 2 bračna para=10.000 godišnje*7 godina 70.000 KM - Porodice sa troje i više djece jednokratne pomoći - definisati kriterije – 20 porodica po 500 KM =10.000*7.godina- 70.000 KM - Stipendiranje studenata: definisati kriterije – 20.000 godišnje *7 godina 140.000 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <p>Uspostavljene mjere za podršku porodici i studentima u cilju poboljšanja demografske slike</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godišnje povećan broj novorođene djece za 18%; povećan broj mladih za 20%</p>
Indikatori za praćenje	Polazne	Završne

rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj novorođene djece godišnje - Broj stanovnika 	<ul style="list-style-type: none"> - 40 novorođene djece - 5.000 stanovnika 	<ul style="list-style-type: none"> - 47 novorođen čadi - 6.000 stanovnika
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavom mjera za podršku porodici i studentima će se obezbjediti uslovi za povećanje broja stanovnika u strateškom periodu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 462.000 KM Izvor: 70% donatori: RS i Srbija i Kanton 10, 30% Opština Drvar		
Period implementacije mjere	2021-2027, Kontinuirano		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za opštu upravu i društvene djelatnosti		
Ciljne grupe	Mladi bračni parovi, porodilje, porodice sa 3+ djece, studenti		

Veza sa strateškim ciljem	SC.3. Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetska efikasnost-i koristiti obnovljive izvore energije	
Prioritet	PC 3.1. Poboljšane komunalne usluge	
Naziv mjere	M.3.1.1. Zaštita izvorišta i razvoj sistema vodosnabdjevanja	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ovom mjerom omogućiće se kvalitetno vodosnabdjevanje, zaštita izvorišta. Mjerom će se osigurati stabilan i održiv sistem vodosnabdjevanja na području opštine i smanjiti gubitak vode.</p> <p>Ključno područje djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sanitarna i fizička zaštita izvorišta "Točkovi" - Rekonstrukcija primarne i dijela sekundarne mreže <p>Ključni strateški projekat: "Zaštita izvorišta i razvoj sistema vodosnabdjevanja"</p>	
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: Zaštita izvorišta i razvoj sistema vodosnabdjevanja</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sanitarna zaštita javnog izvorišta „Točkovi“ u Drvaru 80.000KM - Postavljanje ograde - Postavljanje video nadzora - Postavljanje tabli upozorenja - Sanacija pristupnog puta - Rekonstrukcija vodovodne mreže: - Prva faza od izvorišta do rezervoara-sanacija glavnog kolektora 370.000 KM - Druga faza od rezervoara –glavna gradska mreža primarni kolektor i mreža 10 km-400.000 KM - Treća faza – rekonstrukcija 	<p>Očekivani izlazni rezultat:</p> <p>Urađena sanitarna zaštita izvorišta „Točkovi“ i rekonstruisana primarna vodovodna mreža i sekundarna u dužini od 50%</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godine smanjeni gubici na vodovodnoj mreži za 30%, obezbjeđeno kvalitetno snabdjevanje građana vodom</p>

	sekundarne mreže u dužini od 20 km mreže (50%)– 500.000 KM		
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Nadzor izvorišta - Gubitak vode u procentima 	Polazne	Završne
		<ul style="list-style-type: none"> - nema nadzora - 60% gubitak vode 	<ul style="list-style-type: none"> - Ima nadzor - Smanjenje gubitaka vode za 30%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere se ogleda u urednomi kvalitetnom vodosnabdjevanju stanovništva i održivom radu JKP kroz povećanje prihoda od usluga i smanjenje gubitaka vode na vodovodnoj mreži.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1.350.000 KM Izvor: 20% Opština Drvar, 80% donatori: Republika Srbija, Vlada RS, AVP rijeke Save; Vlada Federacije BiH, Japanska vlada- obezbjeđeno 300.000 KM za prvu fazu od Vlade Republike Srbije		
Period implementacije mjere	Prva faza -2021; druga faza 2022-2025; treća faza 2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove, JP „Komunalac“ Drvar		
Ciljne grupe	Stanovništvo, JP „Komunalac“ Drvar		

Veza sa strateškim ciljem	SC.3. Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetska efikasnost-i koristiti obnovljive izvore energije	
Prioritet	PC 3.1. Poboljšane komunalne usluge	
Naziv mjere	M.3.1.2. Unapređenje sistema za odvod otpadnih voda i njihovo prečišćavanje	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ovom mjerom omogućiće se kvalitetno upravljanje vodama, odvod otpadnih voda i njihovo prečišćavanje.</p> <p>Ključno područje djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne dokumentacije za postrojenje za tretman otpadnih voda - Izgradnja dijela nove kanalizacione mreže i rekonstrukcija postojeće <p>Ključni strateški projekat: :“Unapređenje sistema za odvodnju otpadnih voda i njihovo prečišćavanje“</p>	
Ključni strateški projekti	<p>Projekat:“Unapređenje sistema za odvodnju otpadnih voda i njihovo prečišćavanje“</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada projektne dokumentacije za postrojenje za tretman otpadnih voda 3.000.000 KM - Obezbeđivanje potrebnih dozvola - Izgradnja postrojenja - Izgradnja nove kanalizacione mreže u dužini od 10 km- 1.100.000 KM 	<p>Očekivani izlazni rezultat</p> <p>Izrađena projektna dokumentacija za postrojenje otpadnih voda, izrađena nova kanalizaciona mreža u dužini 10 km</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>Do kraja 2027. godine povećana pokrivenost kanalizacionom mrežom za 10%. i obezbeđene kvalitetnije komunalne usluge za</p>

		stanovništvo	
		Polazne	Završne
Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj priključaka na kanalizacionu mrežu - Projektna dokumentacija 	<ul style="list-style-type: none"> - 1400 Priključaka - Nema projektn e dok 	<ul style="list-style-type: none"> - 1540 priključaka - Urađena projektna dokumentacij a
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni učinak mjere ogleda se u omogućavanju odvoda otpadnih voda i izgradnji dijela kanalizacione mreže, što povećava broj priključaka domaćinstava na istu i obezbjeđuje kako kvalitetniji život građana, tako i povećanje prihoda JKP i njihovu održivost.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 4.100.00 KM Izvor: 20% Opština Drvar, 80% donatori: Republika Srbija, Vlada RS, AVP rijeke Save; SIDA Švedska, Vlada Federacije i Kantona 10, Jadranski sliv		
Period implementacije mjere	Po fazama 2021-2027. -Izgradnja kanalizacione mreže 2022-2027 ; Izrada projektne dokumentacije za postrojenje za tretman otpadnih voda 2023-2027		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove, JP „Komunalac“ Drvar		
Ciljne grupe	Stanovništvo, JP „Komunalac“ Drvar		

Veza sa strateškim ciljem	SC.3. Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetska efikasnost i koristiti obnovljive izvore energije	
Prioritet	PC 3.1. Poboljšanje komunalne infrastrukture	
Naziv mjere	M.3.1.3. Unapređenje kvalitete upravljanja otpadom	
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ovom mjerom omogućiće se održivo upravljanje otpadom što podrazumjeva zatvaranje postojeće deponije, eliminisanje i saniranje nelegalnih odlagališta otpada, povećan obuhvat stanovništva organizovanim prikupljanjem i odvozom otpada, značajno unapređenje sistema odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada i priključenjem na regionalnu sanitarnu deponiju koja je planirana strategijom Kantona.</p> <p>Ključna područja djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada studije/projekta zatvaranja postojeće deponije i drugih nelegalnih odlagališta otpada - Izgraditi zeleno ostrvo za selektivno prikupljanje otpada <p>Stalno stručno usavršavanje stručnog kadra u zaštiti okoline i upravljanju otpadom</p> <p>Ključni strateški projekat: "Unapređenje upravljanja otpadom na području opštine Drvar"</p>	
Ključni strateški projekti	Projekat: "Unapređenje upravljanja	Očekivani izlazni rezultat:

	<p>otpadom na području opštine Drvar”</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada studije/ projekta za zatvaranje deponije – 70.000 KM - Izgradnja dva zelena ostrva za selektivno prikupljanje otpada (obezbjediti i urediti prostor za selektivno prikupljanje, nabaviti kontejnere po vrstama otpada- kućni i industrijski otpad, otpad od prerade drveta –prihod za komunalno preduzeće, vozilo za prikupljanje otpada) 60.000 KM za zelena ostrva i 200.000 za vozilo JKPa 	<p>Urađena studija/projekat za zatvaranje deponije i izgrađena dva zelena ostrva za selektivno sakupljanje otpada</p> <p>Očekivani krajnji rezultat:</p> <p>30% smanjen otpad koji se odlaže na deponije</p> <p>5% povećan prihod JKP</p>	
Indikatori za praćenje rezultata mjere		Polazne	Završne
	<ul style="list-style-type: none"> - Smanjenje otpada na deponijama kroz selektivno prikupljanje i reciklažu - Povećanje prihoda JKP 	<ul style="list-style-type: none"> - Nema reciklaže - Loši naplativost usluga 	<ul style="list-style-type: none"> - Obezbjeđena reciklaža čime je smanjen otpad na deponiji 30% - povećani prihodi JKP za 5%
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere se ogleda u smanjenju rizika po okolinu i zdravlje ljudi i kroz uspostavljanje prioritetne infrastrukture za održivo upravljanje otpadom, smanjenje količina otpada za finalno odlaganje uz efikasnije korištenje resursa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 330.000 KM</p> <p>Izvor: opština za zelena ostrva 60.000 i 20% za studiju zatvaranja deponije – ukupno 74.000 KM; JKP za vozilo; ostalo od Vlade kantona, Federalnog ministarstva za okoliš i drugih donatora</p>		
Period implementacije mjere	2021.2027 (Uraditi projektnu dokumentaciju za zatvaranje postojeće deponije 2021-2022, ostalo po fazama do 2027.)		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		
Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove, JP „Komunalac“ Drvar		
Ciljne grupe	Stanovništvo, JP „Komunalac“ Drvar		

Veza sa strateškim ciljem	SC.3. Očuvati i unaprijediti ekološki zdravu sredinu, povećati energetska efikasnost-i koristiti obnovljive izvore energije
Prioritet	PC3.2. Razvijeni obnovljivi izvori energije
Naziv mjere	M. 3.2. 1 Unapređenje energetske efikasnosti kroz korištenje obnovljivih izvora energije
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ovom mjerom omogućit će se ušteda u potrošnji energije, čime se otvara prostor za preusmjerenja novčanih sredstva u druge svrhe, smanjenje emisije štetnih gasova u atmosferu, te povećano zadovoljstvo korisnika javnih objekata.

	<p>Ključno područje djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja solarne elektrane - Ugradnja solarnih reflektora na javnoj rasvjeti - Nastavak sudjelovanja u projektu „Energetska efikasnost u BiH“ za Federaciju BiH, koga implemetira Federalno ministarstvo prostornog uređenja sa ciljem izrade detaljnih energetskih pregleda i infrastrukturnih zahvata na javnim objektima - Priprema i prijava projekta koji se tiču EE na pozive raspisane u okviru IPA II programa, te u okviru poziva raspisanih od strane drugih domaćih i stranih donatora - Aktivnosti podizanja svijesti na temu EE i obnovljivih izvora energije <p>Ključni strateški projekat: „Obnovljivi izvori energije na području opštine Drvar“</p>		
Ključni strateški projekti	<p>Projekat: „Obnovljivi izvori energije na području opštine Drvar“</p> <p>Aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izgradnja solarne elektrane- Privatne investicije- 5.000.000 - Ugradnja solarnih reflektora na javnoj rasvjeti- 30% rasvjete zamjeniti do 2027. na nivou godine mjenjamo 25 kom * 120 KM=3.000 *7 godina= 21.000KM - izgradnja nove rasvjete sa solarnim reflektorima –u naseljene mjesta (Drvar selo, Vrtoče,- Gornja cesta , Podbrina) 6 km- 150 kom* 500 KM= 75.000 	<p>Očekivani izlazni rezultat: Izgrađena solarne elektrane i ugrađeni solarni reflektori na javnoj rasvjeti opštine</p> <p>Očekivani krajnji rezultat: Do 2027. godine javna rasvjeta „prebačena“ na solarni sistem čime se postigla ušteda od 80% i obezbjeđeno snabdjevanje energijom iz obnovljivih izvora</p>	
	Indikatori za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj reflektora na uličnoj rasvjeti koja koristi solarnu energiju - Broj km nove ulične rasvjete koja koristi solarnu energiju 	<p>Polazne</p> <p>-nema reflektora sa solarnom energijom</p>
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvojni efekat mjere se ogleda u smanjenju troškova za energiju, a time se omogućuje bolja finansijska alokacija sredstava, unaprjeđenje cjelokupnog poslovanja, te očuvanje okoline		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	<p>Iznos: 5.096.000 KM</p> <p>Izvor: 96.000 KM opština uz podršku Kantona; 5.000.000 privatna inicijativa</p>		
Period implementacije mjere	Do 2027. solarne elektrane; zamjena postojećih reflektora solarnim kontinuirano svake godine po 25 komada; izgradnja nove rasvjete 2023.-2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Opština Drvar		

Nosioci mjere	Služba za imovinsko pravne i geodetske poslove, Sektor za razvoj u saradnji sa NVO
Ciljne grupe	Stanovništvo